

FÖRSVARSMAKTEN

Doktrin
Gemensamma operationer

2020

Doktrin för Gemensamma operationer

DGO 20

© Försvarsmakten

Omslagsbild:

Grafisk bearbetning:

Produktionsid:

Produktionsformat:

Publikationsområde:

Förrådsbeteckning:

Tryck:

Getty Images

FM HRC, Stöd- & Service, Grafisk produktion

190814045

Indesign, G5

ÖB

M7739-354030

Försvarsmakten, FM HRC, GP 2020

Vidarhandling: FM2018-18369:30

Beslut om fastställande av Doktrin för Gemensamma operationer 2020

Doktrin för gemensamma operationer (DGO 2020) fastställs att gälla från och med 2020-07-01. Publikationens registrerade M-nr är M7739-354030.

Följande upphävs 2020-07-01: M7739-354027 Operativ doktrin 2014, gällande från 2014-01-31.

Publikationen tillgängliggörs genom publicering på intranätet emilia och på www.forsvarsmakten.se. Publikationen distribueras och lagras av FMCL/FBF.

Detta beslut har fattats av general Micael Bydén. I den slutliga handläggningen har överstelöjtnant Jonas Fröberg, överstelöjtnant Per Age, forskare Karl Skoog, generalmajor Urban Molin och viceamiral Jan Thörnqvist deltagit, den sistnämnde tillika föredragande.

Micael Bydén
Överbefälhavare

Jan Thörnqvist

Revidering – ändringslogg

Nr	Sida	Omfattning	Datum föredragning Beslut av	VIDAR handling
0		Ursprunglig utgåva	2020-05-06 C INSATS 2020-05-18 C LEDS 2020-06-03 ÖB	FM2018-18369:30

Sida avser sidnummer i den rättade versionen.

Kom ihåg!

Om du läser denna publikation i pappersform – kontrollera att du har den senaste utgåvan. Fastställd och gällande utgåva finns alltid på Försvarmaktens intranät.

Överbefälhavarens förord

Försvarsmaktens doktrin för gemensamma operationer (DGO 20) omsätter den Militärstrategiska doktrinen i ett operativt sammanhang. Doktrinen beskriver hur stridskrafter sätts samman och samverkar för att förebygga väpnat angrepp, snabbt möta ett väpnat angrepp och därefter genomföra försvarsoperationer under en konflikt. Den är således ett ramverk för hur den samlade effekten av våra stridskrafter bäst kan uppnås.

DGO 20 beskriver såväl planering som genomförande av operativ och taktisk verksamhet samt en terminologi för detta. Därmed utgör doktrinen en utgångspunkt för lärande, anpassningar och fortsatt utveckling av svensk operationskonst samt en vägledning för hur Försvarsmaktens personal bör tänka och agera vid försvaret av Sverige.

Det militära maktmedlet syftar i första hand till att verka krigsavhållande och tar avstamp i Försvarsmaktens militärstrategiska koncept som utarbetas mot bakgrund av omvärldsutveckling och nationella förutsättningar att hantera en förändrad eller föränderlig hotbild. Vår förmåga till anpassning och flexibilitet är av stor betydelse och insikten och förståelsen för detta hos Försvarsmaktens personal är avgörande. Inte minst i den gråzon som uppstår som en konsekvens av icke-linjär krigföring.

Vi ska planera för det oförutsägbara och öva på att kunna genomföra militära operationer under svåra förhållanden. Det skapar ett starkare försvar som möter varje hot och klarar varje utmaning.

Micael Bydén
Överbefälhavare

Insatschefens förord

Försvarsmakten verkar kris- och konfliktdämpande, är alltid beredd att hantera säkerhetspolitiska kriser och värna våra suveräna rättigheter samt nationella intressen. Ytterst är vår viktigaste uppgift att vara fredsbevarande och försvara Sverige vid ett väpnat angrepp.

Den samlade hotbilden som Sverige och andra nationer ställs inför idag är än mer komplex än tidigare. Utvecklade former av ickelinjär krigföring och hybrida hot skapar en gråzonspenning, vilken suddar ut gränserna mellan normalläge och det väpnade angreppet. Dessa hot och angrepp måste även kunna hanteras militärt. Angrepp förväntas vara allomfattande och påverka oss i hela operationsmiljön; mark-, sjö-, luft-, cyber- och rymddomänen samt informationsmiljön. För att möta alla hot behöver Försvarsmaktens stridskrafter verka tillsammans i gemensamma operationer. Det främsta motivet till detta är att stridskrafterna här tillsammans, med god operativ samordning i tid och rum, avsevärt höjer den operativa effekten genom att synergier skapas inom de åtta gemensamma funktionerna.

Den militära kärnan i krigföring utgörs av förmåga till anpassad våldsutövning i dynamik och sammanhang mellan strategi och taktik omsatt i operationer. Verksamhet på operativ och taktisk nivå förutsätter därför också förståelse och kunskap om de militärstrategiska förutsättningarna och dess målsättningar.

En operativ doktrin operationaliserar en militärstrategisk doktrin. I och med införandet av *Doktrin för gemensamma operationer* utvecklar vi vår operationskonst, fokuserar tydligare på nationellt försvar och tar ytterligare steg i utvecklingen att harmonisera den svenska doktrinen med Nato-doktrinen.

Doktrin för gemensamma operationer beskriver svensk operationskonst vilken främst kännetecknas av manövertänkande, uppdragstaktik, flexibilitet och integrationstänkande. Doktrinen beskriver vår operationskonst i olika tillämpningar med ett aktivt försvar; förebygga väpnat angrepp samt möta väpnat angrepp med nationella eller multinationella försvarsoperationer. Doktrinen utvecklar vårt operativa språk med fastställda uttryck och begrepp som ska användas vid utbildning, övning, planering och genomförande av gemensamma operationer.

Doktrinen är ett inriktande och utbildande dokument som på ett övergripande sätt beskriver planering och genomförande av operativ och taktisk verksamhet. Den är också grund för utveckling av doktrintillägg samt taktiska reglementen och handböcker.

Utvecklingen och framtagande av denna doktrin har skett av en kärngrupp av medarbetare med stor operativ bredd och erfarenhet. Arbetet har regelmässigt avrapporterats till och diskuterats vid möten med operativa och taktiska chefer samt chefer för militärregioner och Gotlands regemente. För att doktrinen ska få full effekt är det av stor vikt att Försvarsmaktens chefer och annan personal, främst på taktisk och operativ nivå, har god kunskap om dess innehåll. Det är även viktigt att vi reflekterar över vad det innebär att leva upp till och följa doktrinen förhållningssätt, svensk operationskonst och de tillämpningar som beskrivs. God insikt, kunskap och förståelse för den operativa helheten hos alla våra chefer och hur deras egna funktioner och ansvar passar in i denna, är en klar framgångsfaktor i en gemensam operation. Detta lägger grunden till uppdragstaktik och uppdragsdisciplin med förmåga att snabbt ta ansvar och initiativ samt fatta beslut och handla i varierande och svåra situationer, vilket är alla chefers ansvar.

Genom gemensamma operationer blir Försvarsmakten starkare och effektivare, vilket ger oss ökad förmåga att försvara Sverige, landets intressen och vår frihet att leva som vi själva väljer.

Jan Thörnqvist

Viceamiral

Försvarsmaktens insatschef

Innehåll

1	Inledning	12
1.1	Doktrинens sammanhang.....	12
1.2	Syfte.....	13
1.3	Målgrupper.....	13
1.4	Disposition.....	14
2	Operativa förutsättningar	15
2.1	Operationsmiljön.....	15
2.2	Det militära och säkerhetspolitiska läget i närområdet	15
2.3	Förutsättningar för angrepp.....	16
2.4	Rättsliga och politiska grunder	19
2.5	Militärstrategiskt koncept	21
2.6	Operationalisering av det militärstrategiska konceptet.....	22
3	Gemensamma operationer.....	27
3.1	Operationskonst	27
3.2	Svensk operationskonst	28
3.3	Den operativa nivån	38
4	Genomförande av gemensamma operationer.....	59
4.1	Struktur	59
4.2	Förebygga väpnat angrepp.....	59
4.3	Möta väpnat angrepp efter beredskapshöjning.....	65
4.4	Möta väpnat angrepp före beredskapshöjning	69
4.5	Nationella försvarsoperationer	72
4.6	Multinationella försvarsoperationer.....	75
4.7	Gemensamma funktioner	81
	Begrepp	95
	Bilaga 1 Militärteoretiska grunder	103
	Bilaga 2 Juridik	131
	Bilaga 3 Natos lednings- och lydnadsbegrepp	145
	Redaktionell information.....	149
	Bildförteckning.....	151
	Källförteckning.....	153

Foto 1.1 Visby ringmur – en medeltida tröskel. Foto: Jonas Fröberg

*Försvarsmakten försvarar Sverige, landets intressen
och vår frihet att leva som vi själva väljer*

1 Inledning

1.1 Doktrinen sammanhang

Doktrin för gemensamma operationer (DGO) sätter Militärstrategisk doktrin (MSD) i ett operativt perspektiv och har operativa utgångspunkter, som sedan utvecklas i reglementen och handböcker. Denna doktrin är användbar oberoende av olika organisatoriska lösningar och normala skiftningar i omständigheter. Förändrad politisk inriktning, omvärldsförändringar samt utveckling av nya förmågor kan däremot utgöra grund för översyn av doktrinen. Denna doktrin blickar främst mot perioden 2020 till 2025.

Illustration 1.2 Hierarkin av Försvarsmaktens doktriner, reglementen och handböcker. Illustration: Anna-Karin Weitzig, Försvarsmakten.

Utöver MSD och DGO ingår fyra doktrintillägg i Försvarsmaktens doktrin (Illustration 1.2). Dessa doktrintillägg kompletterar och fördjupar vår doktrinära syn på ledning, logistik, militärstrategisk kommunikation och underrättelse- och säkerhetstjänst. Med Försvarsmaktens doktrin som grund utvecklar stridskrafterna egna reglementen och handböcker.

1.2 Syfte

Doktrin för gemensamma operationer inriktar Försvarsmaktens användning av stridskrafter och militärregioner tillsammans med operativ planläggning i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp. Denna doktrin är ett inriktande dokument som syftar till att på ett övergripande sätt styra och sätta mål för operativ och taktisk verksamhet. Doktrinen förklarar och förmedlar ett gemensamt förhållningssätt för planering, genomförande och uppföljning av operationer med kraftsamling till operativ och taktisk nivå.

Denna doktrin är främst avsedd för operativ och taktisk ledning, men kan även vara ett stöd för militärstrategisk nivå, till exempel för kravställning i samband med förståelseutveckling. Den täcker alla Försvarsmaktens operativa insatser i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp, såväl nationellt som tillsammans med andra parter. Doktrinen utgår dels från MSD och dels från grundläggande militärteoretiska resonemang. I denna presenteras hur svensk operationskonst används vid gemensamma operationer.

Doktrinen beskriver inledningsvis generellt syfte och genomförande av gemensamma operationer. Därefter beskrivs fem olika operativa tillämpningar, för att ge operativ nivå vägledning i hur svensk operationskonst tillämpas under olika förutsättningar, inklusive multinationella sammanhang.

Denna doktrin ska, i likhet med MSD, inte förstås som en rigid ram, utan som en stadig plattform för improvisation och pragmatiska lösningar.

1.3 Målgrupper

Den primära målgruppen är chefer och stabsmedlemmar som har att planera och leda gemensamma operationer. Den sekundära målgruppen är Försvarsmaktens personal på alla nivåer och där särskilt våra officerare under utbildning mot tjänstgöring på operativ eller taktisk nivå. En tredje målgrupp är personal vid andra myndigheter, vilka arbetar med försvar och säkerhet samt andra aktörer som samverkar med det militära försvaret. All personal i Försvarsmakten ska ha den kunskap och kännedom

om DGO som behövs för tjänsten. Det är varje chefs ansvar att utbilda sin personal i tillämpliga delar beroende på ansvar och uppgift. DGO ska, tillsammans med MSD, användas som grund för officersutbildning på alla nivåer. Doktrinen utgör även en grund för militärstrategisk kommunikation om hur Sveriges försvar avses användas.

1.4 Disposition

Doktrin för gemensamma operationer består av fyra kapitel:

- *Kapitel 1* anger doktrinsammanhang, syfte, målgrupp, och disposition.
- *Kapitel 2* ger de militära och säkerhetspolitiska sammanhangen, hotbeskrivningar och sätter militärstrategisk doktrin i ett operativt perspektiv.
- *Kapitel 3* beskriver svensk operationskonst med ett utvecklat resonemang om den operativa nivån.
- *Kapitel 4* utvecklar svensk operationskonst i fem tillämpningar med avstamp i det militärstrategiska konceptet och inriktar operativ nivå för genomförandet av gemensamma operationer, både nationellt och multinationellt.

Till dessa finns:

Bilaga 1 Militärteoretiska grunder med fördjupningar

Bilaga 2 Juridik

Bilaga 3 Natos lednings- och lydnadsbegrepp

2 Operativa förutsättningar

2.1 Operationsmiljön

Operationsmiljön är ett sammanhängande system av fysisk miljö, aktörer och informationsmiljö (Illustration 2.1). Militära förband verkar i hela operationsmiljön och vi behöver därför ta hänsyn till alla krav den ställer på oss vid förberedelse inför och under genomförande av operationer.

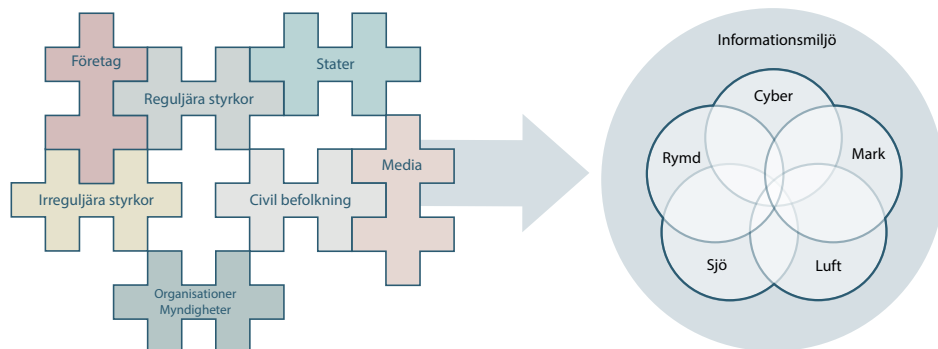

Illustration 2.1 Operationsmiljön. Operationsmiljön består av informationsmiljön och den fysiska miljön (mark- luft-, sjö-, cyber-, och rymddomänen). Aktörerna verkar i operationsmiljön.

Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten

Den fysiska miljön består av fem domäner: mark, sjö, luft, cyber och rymd. Operationsmiljön beskrivs utförligare i bilaga 1 (s. 105).

2.2 Det militära och säkerhetspolitiska läget i närområdet

Sveriges geografiska närområde omfattar Östersjöregionen, Nordsjön, Skagerrak, Kattegatt, Nordkalotten, Barentsregionen, Norska havet och de norra delarna av Nordatlanten. Östersjöregionen är vid sidan av Svartahavsregionen det område i Europa där Rysslands intressen tydligast ställs mot europeiska nationers och USA:s intressen. Detta visar sig i säkerhetspolitiskt agerande och militär aktivitet av flera av aktörerna som verkar i vårt närområde. Intressen står emot varandra inte bara i vårt närområde utan även i Arktis. Det säkerhetspolitiska läget präglas av instabilitet och oförutsägbarhet. Utvecklingen är svårbedömd och stundtals snabb.

De militära och säkerhetspolitiska huvudaktörerna i Sveriges närområde är Ryssland, USA och Natoländerna. EU är också en säkerhetspolitisk aktör i området, inte minst genom sin ekonomiska politik och sina utrikespolitiska ställningstaganden. Natos militära verksamhet i vårt närområde påverkar ryskt säkerhetspolitiskt agerande vilket inkluderar ryska försvarssatsningar.

Den militära övningsverksamheten, inklusive beredskapskontroller och beredskapsövningar, har ökat i vårt närområde. Både fler och större övningar genomförs i såväl Östersjöregionen som på Nordkalotten och i Norge. Utvecklingen i Sveriges närområde bedöms under kommande år fortsatt att präglas av motsättningar mellan Ryssland och USA/Nato.

Den rysk-amerikanska relationen är fortsatt viktig för utvecklingen i vårt närområde. Polariseringen mellan Ryssland och USA/Nato och möjligen Kina i närområdet bedöms bestå och öka. Ett exempel på detta är de senaste årens frekventa militära närvaro och de militära övningarna. Detta tyder på att förmågan och beredskapen ökat i takt med att de militära resurserna övas. Utvecklingen av konventionella militära förmågor som långgräckviddiga precisionssystem har också fått en mer framträdande plats i det ryska försvaret.

2.3 Förutsättningar för angrepp

2.3.1 Hybrida hot och allomfattande angrepp

Hybrida hot och allomfattande angrepp kan användas av en aktör för att påverka en annan stat. En motståndare kan avsiktligt utnyttja gränser mellan myndigheters och organisationers ansvar och handlingsmandat samt eventuella ”kryphål” i vår lagstiftning och konstitution, för att skapa ett eget handlingsutrymme och gynna sina egna målsättningar. På motsvarande sätt kan en stat angripas på ett sätt som försvårar ett internationellt beslutfattande och internationella motåtgärder. Det finns många begrepp som används för att benämna metoder som inte passar in på de traditionella hoten, till exempel hybrida hot eller icke-linjär krigföring. Exempel på aktiviteter som kan innefattas eller komplettera de hybrida hoten är cyberkrigföring, påverkansoperationer, ekonomiska sanktioner, strid genom ombud (proxy), specialoperationer och reguljär krigföring. De olika medlen kan samordnas av motståndaren i ett allomfattande angrepp, men denne agerar ofta med förnekbarhet.

Doktrin för gemensamma operationer kallar de strategiska otydligheter som uppstår mellan normalläge och väpnat angrepp för gråzonsproblematik. Begrepp som grå-

zon och gråzonsproblematik sammankopplas ofta med hybrida hot och icke-linjär krigföring.

En motståndare väntas under lång tid och med stort tålamod använda ett brett spektrum av påverkansmedel med element av hybrida hot. Syftet är att försvåra och fördröja central beslutsfattning, försämra svensk lägesuppfattning, utmatta och kraftsplittra resurser samt minska allmänhetens förtroende för myndigheter och medier liksom tilliten medborgarna emellan. Sverige behöver därför kunna bemöta försök att systematiskt påverka samhället som helhet. Beroendet mellan samhällets och Försvarsmaktens uthållighet är tydligt.

Motståndaren, som förväntas agera anonymt och med förnekbarhet, gynnas av att det är svårt att skilja avsiktligt och koordinerat agerande från slumpartade händelser och olyckor. Detta försvårar svenskt beslutsfattande om motåtgärder samt möjligheten att engagera tredje part. Därför behövs en väl fungerande underrättelse- och säkerhetstjänst samt en god gemensam lägesuppfattning och etablerad myndighetssamverkan i kombination med lokal- och regional kännedom och närvaro, till exempel genom militärregionstaber, hemvärns- och territorialförsvarsförband. Upptäckt av avvikelser från normalbilden underlättas även av internationellt informations- och underrättelseutbyte.

Försvarsmakten strävar efter att minska de tillfällen som en motståndare genom agerande mellan normalläge och väpnat angrepp skulle kunna utnyttja för att nå sina målsättningar. Uppgiften blir att så tidigt som möjligt, tillsammans med andra relevanta myndigheter, konstatera och knyta fientlig handling till en aktör så att denne förlorar sin förnekbarhet, vilket öppnar för egna handlingsalternativ.

Informationsmiljön är en del av operationsmiljön. Militära maktmedel, eller hot om dessas användning, är verktyg som en stat kan använda i kombination med påverkansoperationer och cyberrelaterade hot. Gränsen mellan krig och fred är utsuddad i informationsmiljön och påverkans- och informationsoperationer och pågår dagligen.

2.3.2 Väpnat angrepp

Tidiga och tydliga indikationer på angreppsförberedelser i normalläge är viktiga för vår möjlighet att besluta om verksamma motåtgärder. Underrättelser bidrar till att skapa förutsättningar för att tidigt kunna fatta nödvändiga beslut om olika former av motåtgärder och beredskapsanpassningar. Därmed minskar det handlingsutrymme angriparen skapat i gråzonen och begränsar även möjligheter att framgångsrikt genomföra ett väpnat angrepp mot Sverige.

Påverkansoperationer i syfte att störa vår förmåga att fatta beslut och försvaga vår försvarsvilja är en del i krigföringen. Cyberattacker genomförs tidigt mot ledningssystem och viktiga samhällsfunktioner. Om ett cyberattacker ger upphov till fysiska skador på människor eller egendom kan det i sig vara att betrakta som ett väpnat angrepp.

Ett väpnat angrepp mot Sverige inleds sannolikt med bekämpning av basområden, elförsörjning och kommunikationsnoder samt annan kritisk civil och militär infrastruktur. Bekämpningen kan genomföras med kryssningsrobotar, ballistiska robotar och attackflyg mot mål i hela Sverige, men också genom cyberattacker och sabotage. Eftersträvas strategisk chock och ett snabbt avgörande kan taktiska kärnvapen sättas in tidigt i konflikten. Nyckelpersonal kan komma att likvideras. Angriparen kommer sannolikt även använda vilseledning som metod.

Stridsfältet kommer till sin natur att vara förhållandevis glest. Vid ett angrepp kan viktiga områden i Sverige besättas, som en del av en större operation. En annan form av angrepp är att påverka Sverige genom icke-linjär krigföring på svenskt territorium. Ett problem ur svensk synvinkel är att avgöra och bedöma var denna typ av angrepp kan komma att genomföras. Det finns ur angriparens synvinkel flera områden som kan vara aktuella och därför måste försvaret kunna möta angrepp i flera områden och av olika karaktär.

2.3.3 Urban miljö

Sverige har stora delar av sin befolkning koncentrerad i urbana områden. För militära operationer utgör urban miljö en särskild utmaning när det gäller genomförande, exempelvis vid val av mål eller medel. En militär operation i urban miljö kan därför få vittgående konsekvenser för samhället och dess befolkning.

I vår huvudstad finns exempelvis den politiska, administrativa och ekonomiska ledningen, vilka är avgörande för vår nations fortlevnad. Stadsmiljön kan också bestå av betydelsefull infrastruktur såsom hamnar, flygplatser, viktiga broar eller viktiga depåer med förnödenheter. Att skydda en urban miljö militärt innebär stor skillnad avseende resurser och taktik om dess funktion som politiskt och ekonomiskt centrum ska kunna fortsätta fungera, jämfört med om det uteslutande är den geografiska platsen, civilbefolkningen eller fysiska infrastrukturen som ska skyddas.

2.4 Rättsliga och politiska grunder

Försvarsmakten följer de nationella och internationella regler som styr användande av våld och tvång. En fördjupad beskrivning av de nationella juridiska förutsättningarna återfinns i bilaga 2 (s. 129).

2.4.1 FN-stadgan

På internationell nivå regleras staters rätt att använda militära maktmedel främst av FN-stadgans allmänna våldsförbud. FN-stadgan innehåller två undantag från det allmänna våldsförbudet: rätten att använda våld i självförsvar vid väpnade angrepp, respektive rätten att använda våld efter beslut av säkerhetsrådet.

FN-stadgan utgör dock inget hinder för stater att hävda sitt territorium med militära medel, exempelvis vid gränskränkningar, så länge våldsanvändningen inte riktas mot någon annan stats territoriella integritet, politiska oberoende eller på annat sätt är oförenligt med FN:s ändamål.

2.4.2 Krigets lagar

Krigets lagar innefattar folkrättsliga regler vid mellanstatliga och inomstatliga väpnade konflikter. Det folkrättsliga regelverket reglerar formerna för hur väpnade konflikter får föras. Merparten av krigets lagar är knutna till mellanstatliga väpnade konflikter. Endast ett begränsat antal traktater behandlar inomstatliga väpnade konflikter. Det bör dock noteras att folkrätten genomgår en snabb utveckling, varigenom humanitära regler i allt större utsträckning anses som sedvanerättsligt tillämpliga, även vid interna väpnade konflikter. Centrala folkrättsliga dokument gällande under väpnad konflikt, neutralitet och ockupation återfinns i SOU 2010:22 ”Krigets lagar”. Högre staber och dess militära chefers beslut som berör tolkning och tillämpning av krigets lagar ska föregås av konsultation med en försvarsjurist eller stabsjurist/folkrättslig rådgivare.

Krigets lagar syftar till att minska övergrepp och mänskligt lidande i samband med en väpnad konflikt, till gagn för såväl soldater som civila.

2.4.3 Mänskliga rättigheter

Bestämmelser om mänskliga rättigheter återfinns i internationella traktat, såsom den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, och i internationell sedvänja. Till de grundläggande mänskliga rättigheterna hör bland annat rätten till liv, förbudet mot tortyr och annan grym och förnedrande behandling samt förbudet mot summariskt frihetsberövande.

De mänskliga rättigheterna medför internationella begränsningar i staters rätt att utöva offentlig makt över enskilda individer, såväl i fred som vid väpnad konflikt. De grundläggande mänskliga rättigheterna kan stater inte upphäva ens vid väpnad konflikt. I väpnad konflikt värnar grundläggande mänskliga rättigheter, i likhet med krigets lagar, om liv och hälsa för personer som inte tar aktiv del i fientligheterna. Mänskliga rättigheter och krigets lagar kan därför sägas ha ett gemensamt beröringsområde, där de båda regelsystemen tillvaratar samma intressen. I detta sammanhang är det viktigt att den operativa nivån skapar en civillägesbild och med denna som grund gör ett fördjupat civillägesbedömmande och en riskanalys. Detta bidrar till ökade möjligheter för den operative chefen att lösa tilldelat uppdrag och uppnå ställda målsättningar.

Med fördjupat civillägesbedömmande synliggörs alla delar av samhället och däribland särskilt utsatta grupper i planering, genomförande och uppföljning. FN-resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet beaktas vid civillägesbedömandet.

Det är avgörande för den framtida freden hur den väpnade striden utkämpas. En militär verksamhet som upprätthåller mänskliga rättigheter och grundläggande värden i vårt samhälle bidrar till stabilitet efter konflikten upphört. Därför tillämpar Försvarsmakten ett aktivt jämställdhetsarbete och implementeringen av FN-resolution 1325 i vid planering och genomförande av gemensamma operationer och övrig militär verksamhet.

En djupare förståelse av de konsekvenser som våra och motståndarens militära operation får för civilbefolkningen, ökar möjligheterna för vår operation att uppnå målsättningen. Vid genomförandet av operationen inger vår militära personal förtroende för Försvarsmaktens förmåga och vilja att skapa och upprätthålla säkerhet för hela civilbefolkningen.

2.5 Militärstrategiskt koncept

Tillsammans med övriga totalförsvaret utgör det militära försvaret först och främst en tröskel för den som vill angripa eller utöva påtryckningar på Sverige. Tröskel-effekten uppnås genom trovärdighet i krigföringsförmågan och förstärks vidare genom tillgänglighet av dugliga krigsförband och vårt nära samarbete med andra myndigheter, företag, stater och organisationer. Målsättningen är att tydliggöra att ett angrepp på Sverige medför orimliga kostnader för en angripare och därmed verka krigsavhållande.

Väpnat angrepp möts snabbt i syfte att vinna tid och skapa handlingsfrihet för val av försvarsoperation. Denna genomförs som multinationell gemensam operation, alternativt som uthållig nationell gemensam operation.

Under normalläge och säkerhetspolitisk kris agerar Försvarsmakten förebyggande och aktivt i syfte att skapa tröskeleffekt. Vid inre och yttre irreguljära och subversiva hot utnyttjar Försvarsmakten delar av den för väpnat angrepp dimensionerade förmågan till stabiliserande och stödjande operationer.

Vid väpnat angrepp strävar Försvarsmakten efter balans mellan offensivt och defensivt agerande i syfte att säkerställa tillräcklig uthållighet. Striden förs antingen nationellt eller tillsammans med andra inom en multinationell gemensam operation.

Det militärstrategiska konceptet baseras på uppdragstaktik som ledningsfilosofi, vilket innebär att Försvarsmaktens chefer tillsammans med övrig personal aktivt agerar utifrån rådande förutsättningar. Vidare tas varje individs förmåga tillvara genom en utvecklad ansvarskultur och god uppfattning om gällande målsättningar.

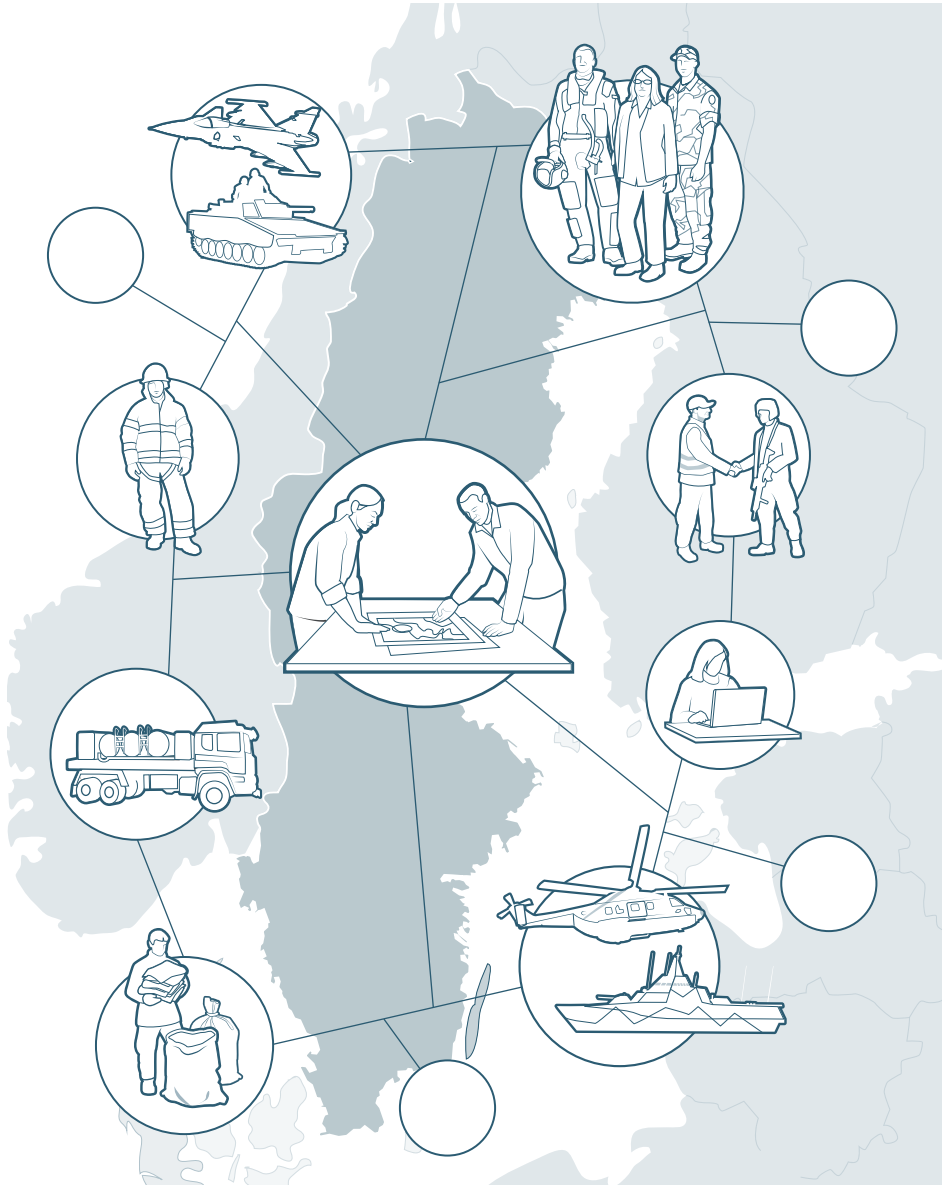
2.6 Operationalisering av det militärstrategiska konceptet

Ett aktivt försvar

Sverige försvaras ständigt mot yttre aktörers åtgärder och aktiviteter, vilka hotar svenska intressen och som ytterst syftar till att betvinga vår nation. I detta sammanhang agerar vi förebyggande med ett *aktivt försvar*. All verksamhet och alla vi som verkar i och för Försvarsmakten utgör tillsammans vårt aktiva försvar.

Genom ett *aktivt försvar* genomförs och stöds operationer och verksamhet året runt, med syfte att motverka en yttre aktörs påverkan samt öppna och dolda angreppsförberedelser på svenska intressen och vårt territorium. Med operationer avses i detta sammanhang verksamhet kopplad till beredskap, insatser och övningar, som tillsammans bidrar till att hävda vår territoriella integritet och skydda svenska intressen. Internationella fredsskapande operationer är också en del av det aktiva försvaret.

Allt vi gör under normalläge och säkerhetspolitisk kris genomförs för att tydliggöra att vi med ett *aktivt försvar* verkar kris- och konfliktdämpande samt förebyggande mot ett väpnat angrepp.

*Illustration 2.2 All verksamhet under normalläge och säkerhetspolitisk kris genomförs för att tydliggöra att vi med ett aktivt försvar verkar kris- och konfliktdämpande och förebyggande mot ett väpnat angrepp.
Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten*

2.6.1 Förebygga väpnat angrepp

Med ett aktivt försvar genomför vi under normalläge och säkerhetspolitisk kris kontinuerligt omvärldsbevakning, operationer och övningsverksamhet, i syfte att vara konfliktförebyggande och krigsavhållande mot möjliga angripare. Det är tydligt för den som har planer att angripa vår nation och våra nationella intressen, att vårt militära försvar utgör svåra hinder och medför orimliga kostnader för en angripare. Detta uppnås bland annat genom att ständigt upprätthålla en god lägesuppfattning och beredskap.

Säkerhetshot identifieras, klarläggs och möts proaktivt med tillgängliga resurser. Genom att flexibelt anpassa beredskap och genomföra operationer förebygger och möter Försvarsmakten tidigt kränkningar av vårt territorium och vår nationella suveränitet. Försvarsmakten genomför operationer och annan verksamhet på internationellt hav och luftrum, i och utanför närområdet. Försvarsmakten deltar också i multinationella fredsskapande operationer. Återkommande kontroller och övningar för att kontrollera och pröva beredskap är en viktig del av verksamheten. Övningsverksamhet genomförs nationellt och tillsammans med andra.

Påverkansoperationer i till exempel sociala medier kan ge en motståndare informationsöverlägsenhet och därmed splittra både det svenska samhället och Försvarsmaktens personal. Strategisk kommunikation och en aktiv militärstrategisk kommunikation motverkar detta. Ombud för hybrida hot, som till exempel kriminella nätverk och extremister, kan utnyttja Sveriges ansvarsfördelning mellan inre och yttre säkerhet. För att motverka att detta gränsland används myndighetsöverskridande samarbete och operationer. Med ett aktivt försvar bidrar vi till samhällets förmåga att hantera svåra, komplexa och samhällshotande händelser och situationer.

Myndighetsöverskridande operationer bidrar till att förhindra hot från ombud mot svenska intressen och samhällsviktiga funktioner. Tillsammans med andra myndigheter utvecklas förmåga att agera mot en stor variation av säkerhetshot och påverkansoperationer. Detta förstärker tröskeleffekten och minskar möjligheter för en angripare att bedriva förnekbar verksamhet. Våra operationsplaner för att möta varierande händelseutveckling i närområdet och olika typer av angrepp hålls kontinuerligt uppdaterade. Förmågan att genomföra värdlandsstöd utvecklas.

2.6.2 Snabbt möta väpnat angrepp

Vid ett väpnat angrepp på Sverige är angriparen sårbar innan denne har etablerat sig på vårt territorium. Samtidigt som viktiga funktioner och infrastruktur skyddas

måste i detta skede, över det hela operativa djupet, varje möjlighet att påverka angriparen med vapenmakt tillvaratas.

Det väpnade angreppet möts snabbt. Genom att Försvarsmakten anpassar beredskap och aktiverar tillgängliga krigsförband kommer angreppet att mötas med den ambition som krävs för att kunna välja försvarsoperation. Militärregioner med hemvärnsförband och förband med territoriella uppgifter utövar kontroll och skapar förutsättningar för förstärkning med andra förmågor. Offensiva insatser mot angriparens högvärdiga mål genomförs då tillfälle ges. Egna kritiska förmågor och resurser skyddas.

Har Försvarsmakten inte hunnit anpassa sin beredskap till omvärldsläget och angrips med kort militär förvarning, möter gripbara resurser snarast angreppet. Stridskrafterna möter inledningsvis på eget initiativ, i enlighet med förberedda planer, angreppet för att bekämpa angriparens stridskrafter. Strävan att tidigt komma till verkan mot angriparens sårbarheter prioriteras. Infallsportar skyddas. Uthållighet och styrketillväxt säkerställs för att möjliggöra övergång till försvarsoperationer.

2.6.3 Försvarsoperationer

Efter beslut övergår vi till uthålliga nationella eller multinationella gemensamma operationer.

Vi genomför uthålliga nationella gemensamma operationer i syfte att bestrida angriparens operativa kontroll. Genom strid på djupet förhindras angriparens styrketillväxt eller utbredning, samtidigt som vi kontinuerligt överväger resursförbrukningen. Striden förs så att vi inte förlorar vår egen möjlighet till nationell uthållighet, genom att säkerställa och skydda samhällsviktiga funktioner och Försvarsmaktens skyddsvärden.

Ett viktigt syfte med den nationella gemensamma operationen är att snabbt skapa förutsättningar för försvarsoperationer med annan part. Detta möjliggörs bland annat genom att upprätthålla tilltransport- och mottagningsmöjligheter samt förmågan till värdlandsstöd.

Efter särskilt beslut genomför vi multinationella gemensamma operationer med andra nationer eller organisationer. En väl etablerad interoperabilitet möjliggör att vi har förutsättningar att integrera våra stridskrafter med potentiella koalitionsparter. Tillsammans med andra parter skapar vi ytterligare synergier genom samordning av förmågor vi själva normalt inte förfogar över.

I situationer där Försvarsmakten förlorat förmågan till gemensamma operationer och ett avgörande stöd från tredje part uteblir eller avsevärt dröjer, genomförs ett organiserat fortsatt motstånd för att över tiden bidra till politisk handlingsfrihet. Här ingår verksamhet som det fria kriget.

3 Gemensamma operationer

Operation är en sammanfattande benämning på militära insatser, handlingar, eller genomförandet av uppdrag eller uppgifter som oavsett ledningsnivå syftar till att nå en bestämd målsättning inom ett område. I gemensamma operationer verkar stridskrafter mot operativa målsättningar under ledning av den operativa chefen.

I en gemensam operation samordnas flera stridskrafter.

Den operativa nivån leder gemensamma operationer genom att inrikta och samordna den taktiska nivåns genomförande. I ett gemensamt operationsområde finns det endast en operativ chef som genomför ledning av gemensamma operationer.

Då operationer sker tillsammans med andra myndigheter eller tillsammans med annan part, benämns dessa som myndighetsöverskridande operationer respektive multinationella gemensamma operationer.

Varje stridskraft kan verka för sig men har också förmåga att verka tillsammans med andra. Genom detta förhållningssätt skapas gynnsamma förutsättningar för operationer som balanserat använder gemensam kraft.

Syftet med gemensamma operationer är att kunna uppnå högre effekt än vad enskilda stridskrafter, förband eller funktioner kan åstadkomma. Med det menas att förutsättningarna för att lösa operativ chefs uppgifter på ett tids- och resurseffektivt sätt ökar genom samordning av stridskrafterna. Denna ökade effekt kallas för synergi.

En viktig karaktäristik hos synergier är att när fler förmågor används för att lösa ett uppdrag bidrar dessa till att skapa multipla hot och komplexa problem för motståndaren. Detta ger större säkerhet i operationen och bidrar till handlingsfrihet för den gemensamma ledningen att utöva operationskonst.

3.1 Operationskonst

Operationskonst är den tankeprocess som omsätter militärstrategiska och operativa målsättningar till handling. Operationskonsten använder asymmetri till egen fördel och strävar efter att skapa multipla hot, som innebär komplexa problem och kaos för motståndaren. Operationskonst binder samman militärstrategiska målsättningar med taktisk verksamhet i gemensamma operationer.

Genom operationskonst hanteras användandet av stridskrafterna i flera tids- och rumsperspektiv. Med utövande av operationskonst skapas en förståelse för vad som ska uppnås innan striden börjar, så att onödiga konfrontationer kan undvikas. Operationskonst kräver bred förståelse för stridskrafternas och operationsmiljöns möjligheter och begränsningar.

Den operativa nivån överblickar kontinuerligt helheten för att uppfatta händelseutvecklingar och därmed förstå var och när anpassningar och samordning behöver ske. I en gemensam operation är tids- och rumsperspektivet större än i en enskild operation.

Den operativa nivån gör antaganden, planerar och fattar beslut som sträcker sig under veckor och kanske månader framåt och måste därvid förstå och ta hänsyn till den säkerhetspolitiska och militärstrategiska utvecklingen. Detta vidare perspektiv innebär större osäkerhet och fler risker.

3.2 Svensk operationskonst

Här beskrivs den militärteori som tillämpas i gemensamma operationer, utgående från svenska förhållanden och militär kultur. Svensk operationskonst är giltigt för gemensamma operationer under alla förutsättningar.

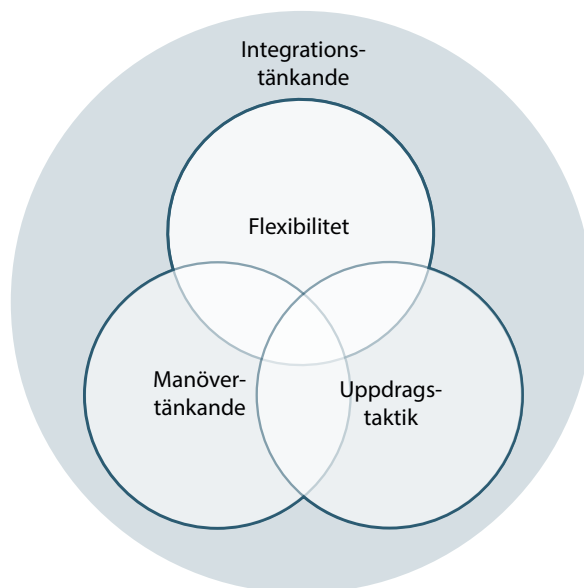

Illustration 3.1 Svensk operationskonst. Den svenska operationskonsten grundar sig på manövertänkande, uppdragstaktik, flexibilitet och integrationstänkande. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Svensk operationskonst bygger på manövertänkande, uppdragstaktik, flexibilitet och integrationstänkande, anpassat efter våra specifika förutsättningar som klimat, terräng, demografi och militära och civila förmågor (Illustration 3.1). Genom fysiskt och konceptuellt *manövertänkande* agerar vi proaktivt för att skapa gynnsamma förutsättningar för att hota motståndarens tyngdpunkt och skydda vår egen. *Flexibilitet* erkänner de osäkerheter som präglar en konflikt. Flexibilitet medger återhämtning efter att vi har blivit utsatta för överraskning, men också att vi snabbt utnyttjar nya möjligheter. *Uppdragstaktik* är en decentraliserad ledningsfilosofi, där tydligt förmedlade avsikter och målsättningar utgör grunden för decentraliserade beslut om hur genomförandet bäst stödjer uppdraget. Detta stödjer manövertänkande och flexibilitet på alla ledningsnivåer. Ovanstående förhållningssätt förstärks av *integrationstänkande* som använder de synergier som uppstår av att verka tillsammans på olika ledningsnivåer, med andra myndigheter och andra parter.

3.2.1 Manövertänkande – ett proaktivt förhållningssätt

Manövertänkande bygger på indirekt metod och initiativtagande. Detta uppnås genom konceptuell och fysisk manöver i alla domäner, för att åstadkomma goda förutsättningar för oss och dilemman för motståndaren. Indirekt metod innebär att motståndarens organisation, moral och övriga sammanhållande faktorer kan betraktas som viktigare mål än stridskrafterna i sig. Bekämpning av motståndarens styrka är nödvändig även fortsättningsvis. Det innebär att förband under kortare eller längre tid kommer att använda sig av en direkt metod i den indirekta metodens syften. Vi kan behålla initiativet gentemot en motståndare genom att löpande skapa avgörande förhållanden som ger bra förutsättningar att lösa uppdraget.

Motståndarens tyngdpunkt angrips på våra villkor, samtidigt som egen tyngdpunkt skyddas (Illustration 3.2). Manövern innebär en ständig avvägning mellan faktorerna verkan och skydd. Manövern är också ett viktigt medel för att utnyttja uppkomna situationer. Den aktör som bäst använder manövern till sin fördel under genomförandet, kan ta initiativet och få ett överläge mot motståndaren.

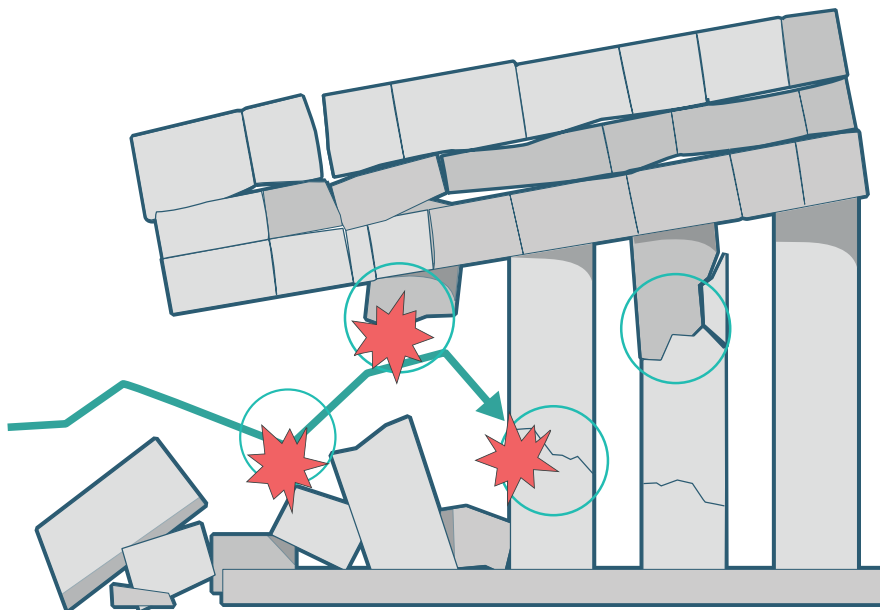

Illustration 3.2
svars makten.

Angrepp på motståndarens kritiska sårbarheter. Illustration: Anna-Karin Wetzig, För-

För att kunna utnyttja situationen beaktas följande:

- tydliga syften och målsättningar med operationen,
- en vilja till offensivt agerande samt initiativkraft,
- motståndarens kritiska sårbarheter,
- förmåga att upptäcka fördelaktiga situationer,
- förmåga till högre tempo än motståndaren,
- förmåga till stor rörlighet.

Genom en kombination av verkan, manöver och ständiga initiativ, inom samtliga domäner och nivåer, riktas stridskrafternas samlade effekter mot motståndaren. Initiativet behövs för att kontinuerligt påverka motståndarens kritiska sårbarheter och tyngdpunkt. Den operativa avvägningen mellan skydd av egen tyngdpunkt och att påverka motståndarens, blir därför särskilt viktig.

Genom att identifiera och skydda vår tyngdpunkt och kritiska sårbarheter, skapas förutsättningar för den gemensamma operationen. Detta sker genom analyser av egna sårbarheter och motståndarens möjligheter att påverka dessa. Genom aktiva och passiva åtgärder, offensiva såväl som defensiva, uppnås handlingsfrihet och säkerhet i operationens genomförande. Eftersom våra resurser alltid kommer att vara begrän-

sade, måste avvägningar av resurser göras mellan att påverka motståndarens kritiska sårbarheter och skydda egna.

3.2.2 Uppdragstaktik – en decentraliserad ledningsfilosofi

Uppdragstaktik är den ledningsfilosofi vi tillämpar och som sätter uppdraget med dess målsättning och syfte i centrum samt erkänner de osäkerheter som kan prägla en konflikt. Genom att chefer på alla nivåer har förståelse för målsättningar och syften samt har mandat att agera, tas möjligheter på stridsfältet tillvara och möjliggör att förhandssituationer skapas. Det är dessa initiativ som gör att vi kan ta initiativet på ett högre plan och därmed bidra till att komma innanför motståndarens beslutscykel. Ledning och beslut är decentraliserade så långt ut i organisationen som möjligt. Uppdragstaktik gör vår ledning mindre sårbar.

Då uppdragstaktik fungerar som ledningsfilosofi är följande fyra grundläggande faktorer uppfyllda: förtroende, gemensam bas, syfte och initiativ.

Förtroende mellan chef och underordnade är nödvändigt, eftersom en stor del av operationens utförande överlämnas till underlydande chefer. Utan någon form av ömsesidigt förtroende för varandras förmåga, vilja och omdöme existerar inte uppdragstaktik. Ömsesidigt förtroende är ofta svårare att åstadkomma när nya ledningsförhållanden eller enheter bildas. Denna svårighet kompenseras delvis med att officerare har en gemensam bas enligt nedan.

En gemensam bas, det vill säga samma värderingar, hög utbildningsnivå och gemensam doktrin skapar ett gemensamt tankesätt och ömsesidig förståelse. Den gemensamma basen skapar en miljö som möjliggör chefens delegering till de underlydande om hur målsättningar uppnås.

Att ange uppdragets syfte, förtydliga vad som måste uppnås och överlämna hur det genomförs till underlydande chefer, ger handlingsfrihet och robusthet för underlydande när situationen förändras. Chefen fastställer uppdrag eller uppgift och övergripande handlingsregler och tilldelar resurser, men lämnar därefter så mycket som möjligt av själva genomförandet till underlydande chefer. När chefen ger målsättningar men lämnar genomförandet till underlydande, kallas det för uppdragsstyrning. Motsatsen är direktstyrning, vilken innebär att chefen ger uppgifter direkt till enheterna.

Slutligen måste det i hela organisationen finnas en vilja att ta initiativ och utnyttja de möjligheter som uppstår. Villighet att ta initiativ är starkt beroende av en organisationskultur och miljö som uppmuntrar oberoende hos underlydande chefer. En anda

av kreativitet är absolut nödvändig, för om inga initiativ tas blir uppdragstaktiken verkningslös.

Det kan verka som uppdragstaktiken står i motsatsförhållande till kravet på att samordna insatserna, särskilt på operativ nivå. Kravet på samordning tillgodoses genom att tydligt förmedla uppdragets syfte, ansvarsområden, resurser och var kraftsamlingen ligger i olika skeden. Ett genomtänkt syfte och tydligt formulerade målsättningar är därför chefens viktigaste styrmedel och minskar behovet av ledning med direktstyrning under genomförandet. Uppdragsstyrning kan innebära att en underlydande väljer att inte fullfölja en order som blivit inaktuell, kanske för att en helt oförutsedd situation plötsligt har uppstått, där det gäller att handla snabbt.

Vissa delar av en operation kan dock ledas centraliserat genom direktstyrning, till exempel då det är höga krav på samordning i tid och rum eller då en specifik resurs används, som till exempel vid sjömålsbekämpning och offensiva cyber- och informationsoperationer. Uppdragstaktiken som ledningsfilosofi innehåller inslag av både direktstyrning och uppdragsstyrning. Formerna är aldrig absoluta eller polarisering, utan det är behovet av samordning som avgör graden av styrning.

Uppdragstaktiken som ledningsfilosofi förutsätter att chefer på alla nivåer har förmåga att självständigt bedöma situationer och fatta beslut. Överordnad chef stödjer därför underställda chefers självständiga agerande med information och ledarskap. Ömsesidiga dialoger och förtroende mellan chefer på olika nivåer är en förutsättning för att kunna tillämpa uppdragstaktik. En väl fungerande rapportering bidrar till en gemensam lägesuppfattning. Chefer som inte har kontakt med överordnad chef handlar självständigt, i högre chefs anda. Detta kräver uppgiftsdisciplin, initiativkraft, vilja och förmåga att ta ansvar samt god förståelse för överordnad chefs vilja och målsättningar. Chefen är ansvarig för uppgiftens lösande och de beslut som fattas. Uppgifter kan delegeras, men inte ansvar.

3.2.3 Flexibilitet – ett förhållningssätt för att utnyttja situationen

Krigföring kräver stor anpassningsförmåga. Erfarenheten visar att ytterst få planer överlever den första stridskontakten. Att kunna anpassa verksamheten till förändringar i läget kallas också att ha handlingsfrihet.

Eftersom svensk militär förmåga även måste kunna användas reaktivt, krävs hög flexibilitet för att kunna återta det initiativ som motståndare inledningsvis kan ha haft. Flexibilitet innebär också att snabbt kunna utnyttja nya möjligheter som upp-

står. Denna anpassningsbarhet måste prägla all verksamhet, så att förutsättningarna för att ta initiativ medges. Flexibilitet innebär att militära insatser kan kraftsamlas till den domän där den mest avgörande effekten kan fås.

Flexibilitet innebär att vi är anpassningsbara, föränderliga och mångsidiga. Flexibilitet är svaret på osäkerhet och överraskning vilket karaktäriserar vår krigföring.

Fyra olika skikt av flexibilitet behandlas i doktrinen för gemensamma operationer:

- *Konceptuell och doktrinär flexibilitet* bygger på att vi skapar en atmosfär som uppmuntrar kritiskt tänkande, där Försvarets personal på alla ledningsnivåer lägger fram idéer som utmanar gällande doktrin och taktik.
- *Organisatorisk och teknologisk flexibilitet* åstadkoms genom balans mellan gemensamma funktioner samt vapensystems mångsidighet och utbytbarhet. Balansen mellan de gemensamma funktionerna möjliggör ett samspel där olika funktioner kan användas beroende på situationen.
- *Lednings- och kognitiv flexibilitet*. Det är genom en flexibel syn på användande av koncept och doktrin som flexibel ledning kan genomföras. Lednings- och kognitiv flexibilitet utgår därmed i grunden från den konceptuella och doktrinära flexibiliteten. Chefens kognitiva kraft används på ett bra sätt om hela organisationen genomsyras av en flexibel syn på koncept och doktrin.
- *Flexibilitet genom snabbt lärande och spridande av nya kunskaper* kopplar samman dåtid, nutid och framtid. Detta sker genom att uppdatera organisationens alla ledningsnivåer om olika former av överraskningar som inträffar och lösningar på problem som uppstår med anledning av dessa.

En utförligare beskrivning av flexibilitet finns i bilaga 1 (s. 111).

3.2.4 Integrationstänkande – ett förhållningssätt för att skapa synergier

En av den operativa nivåns uppgifter är att skapa synergier genom integrering. Detta präglar vårt förhållningssätt när vi planerar den gemensamma operationen. Strävan är att finna synergier på alla nivåer. Integrering av stridskrafter, system och förmågor genomförs där de bäst kommer till operativ effekt.

Integrationstänkande inkluderar även hänsyn till och gemensam planering med andra myndigheters verksamhet inom ramen för totalförsvaret. Det utgör även ett viktigt förhållningssätt vid gemensam planering och operationer med annan part.

Operativa vinster med integrationstänkande

Integrationstänkande är en förutsättning för planering och genomförande av gemensamma operationer. Integrationstänkande innebär kombinerade vapen inom egen stridskraft, system i samverkan oberoende av stridskraft, totalförsvaret där förmågor från samhällets olika aktörer samordnas och multinationella operationer där två eller flera nationers förmågor samordnas.

Kombinerade vapen innebär att den operativa eller taktiska ledningsnivån samordnar verkansmedel med olika egenskaper, så att dessa samverkar med varandra mot samma mål och målområde för att öka sannolikheten för verkan. Mångfalden av integrerade verkansmedel skapar svårhanterade hot och lokala dilemman för motståndaren.

System i samverkan innebär att olika system och plattformar kan utbyta digital data och information med varandra. System i samverkan kan påverka högvärdiga och prioriterade mål. Sensorer och verkanssystem kan distribueras och samordnas på såväl stridsteknisk som taktisk och operativ nivå, inom eller mellan stridskrafter. På så sätt bildas ett styrkegemensamt nät, vilket ökar räckvidden samt sannolikheten för överraskning och verkan.

Myndighetsöverskridande operationer genomförs för att skydda viktiga samhällsfunktioner, förebygga och försvara Sverige mot väpnat angrepp och värna vår säkerhet, frihet, självständighet och handlingsfrihet. Genom integrering av två eller flera myndigheters förmågor ökas den samlade operativa förmågan.

Multinationella gemensamma operationer integrerar två eller flera staters förmågor för att öka den samlade operativa förmågan.

Interoperabilitet är en förutsättning för att säkerställa effektivt stabsarbete och möjliggör att system kan samverka i gemensamma operationer.

Interoperabilitet – en förutsättning för integrationstänkande

Interoperabilitet är förmågan att effektivt samordna personal, system, enheter, länder och organisationer i syfte att tillsammans uppnå formulerade strategiska, operativa och taktiska målsättningar. Interoperabilitet indelas i tre huvudområden, teknisk, procedurer och mänsklig.

För att uppnå integration krävs interoperabilitet i flera avseenden, såväl doktrinärt som i praktiskt genomförande gällande arbetsmetoder och teknisk systemkompatibilitet. Försvarmaktens målsättning är att ha en hög operativ interoperabilitet avseende

begrepp, metoder och teknik. Syftet är att underlätta och möjliggöra integration av två eller flera aktörers verkanssystem samt genomförande av en större militär operation nationellt såväl som tillsammans med samarbetspartners.

Interoperabilitet ger förutsättningar för att genomföra verksamhet tillsammans med andra, såväl med grannländer, i synnerhet med Finland, som med EU, FN och Nato. Interoperabilitet utgör grund för deltagande i krishanteringsoperationer samt förmåga att ge och ta emot militärt stöd.

Interoperabilitet är en förutsättning för att möjliggöra utbyte och användande av tjänster mellan system, förband och staber. Interoperabilitet uppnås genom en internationell standardiseringsprocess som omfattar en mängd olika områden, som till exempel standarder för språk, metoder, procedurer, uttryck, begrepp och teknik. I alla internationella sammanhang används Nato Allied Joint Publications (Nato AJP) som standard, vilket också är beslutat i Försvarsmakten.

En förutsättning för multinationella gemensamma operationer är att information och uppgifter utbyts genom likartade metoder, processer och standarder med skyddade och robusta ledningssystem. En väsentlig del av Försvarsmaktens internationella interoperabilitetsutveckling genomförs inom Federated Mission Networking (FMN). Federated Mission Networking är ett ramverk under Nato initiativ byggt på standarder för att möjliggöra interoperabilitet, utan behov av anpassning. Detta syftar till att möjliggöra genomförande av planerad verksamhet utan kompletterande utbildnings- eller övningsbehov samt med kontrollerad systemkompatibilitet. Detta ramverk beskriver hur försvarsmakter ska träna, planera och genomföra gemensamma operationer tillsammans, dels för idag och dels för framtiden.

3.2.5 Offensiven, tempot och manövern

Offensiven

Ett offensivt uppträdande är ett viktigt medel för att påverka utgången av gemensamma operationer. Det är ofta nödvändigt att ta initiativet och handla offensivt för att vinna en seger. Genom att ta och behålla initiativet ökar den egna handlingsfriheten samtidigt som motståndaren tvingas parera. Varje tillfälle att skada, oroa, vilseleda eller bekämpa motståndaren måste tas tillvara.

Framgångsrikt offensivt uppträdande är också viktigt för stridsmoralen, då det ökar självförtroendet. Omvänt gäller att trupper som ständigt tvingas på defensiven har svårt att hålla moralen uppe. Principen innebär inte ”anfall till varje pris”. Baksidan på ett alltför offensivt uppträdande är risken för kulmination. Ett defensivt operativt eller taktiskt uppträdande syftar till att söka tillfällen att återta initiativet. Ett försvar som

inte utnyttjar offensiven kommer bara att temporärt fördröja ett nederlag. Ett defensivt och passivt agerande kan påverka moralen vid förbanden och försvarsviljan.

Tempot

Stridstempot är ofta avgörande på slagfältet. Genom att hålla ett högt tempo och uppträda rörligt skapas fördelar vilka används mot motståndaren. Att hålla ett högt tempo på slagfältet innebär i grunden att chefer och staber har en förmåga att snabbt kunna planera, genomföra och följa upp beordrad verksamhet i syfte att kunna ta initiativ och påtvinga angriparen vår vilja. För att förbanden ska kunna hålla högt tempo krävs med andra ord att en chef och hans stab behöver ha ett högt kognitivt tempo, det vill säga att snabbt kunna bearbeta sinnesintryck, information och problem. Det ställer också krav på snabba beslutstödssystem och enkla metoder och processer. Ett högt tempo försvårar för motståndaren att fatta beslut i tid, vi kommer ”innanför motståndarens beslutsykel”. Att uppträda rörligt och aktivt är oftast en förutsättning för att kunna gripa initiativet. Risken med ett alltför högt tempo kan vara att uthålligheten nedgår.

Manövern

Manövern är ofta en förutsättning för att kunna ta och återta initiativet. Manövern i kombination med högt tempo påtvingar motståndaren ett stridstempo som resulterar i att motståndaren inte hinner fatta avgörande beslut i tid. Manövern kan också utgöra ett skydd mot angriparens motåtgärder samt användas för vilseledning och överraskning. Manövern i sig kan också utgöra ett sådant hot så att motståndaren ger upp utan strid. Det kan finnas en risk att manövern exponerar oss för motståndarens motåtgärder. Samtidigt ger ett statiskt uppträdande motsvarande risker och motståndaren ges tid för beslut, bekämpning och samlade åtgärder.

Foto 3.3 Korvett av Visby-klass. Foto: Jimmie Adamsson, Försvarsmakten.

3.2.6 Stridens etos

Utöver vår rent professionella värdegrund är ett etiskt förhållningssätt i strid grundläggande för alla i Försvarsmakten, vilket

- utgörs av de ideal och plikter som kommer av att ingå i det militära försvaret,
- omfattar initiativ, mod och beslutsamhet,
- bidrar till framgång under de mest krävande omständigheter,
- skapar sammanhållning inom Försvarsmakten.

Väpnade konflikter är destruktiva till sin karaktär och präglas av osäkerheter, friktioner och kaos. Rädsla är vanligt även när vi tränat att hantera utmaningar. Vårt bästa medel mot rädsla är mod och ledarskap i kombination med förbandsanda och disciplin. Vi praktiserar och prövar regelbundet dessa åtgärder under återkommande övningar och operationer.

Eftersom en stor del av vår yrkesutövning innebär andra uppgifter än att genomföra strid, så är det väsentligt att vi utvecklar och upprätthåller den moraliska och fysiska styrkan att slåss när det krävs.

Vi utövar inte bara vår rätt och plikt att bruka dödligt våld mot en angripare, vi accepterar också den outtalade plikten att riskera våra egna liv vid försvaret av Sverige.

Vi bjuder alltid motstånd. Vi ger aldrig upp.

Foto 3.4 Soldater luftlandsatta med helikopter bakom fiendens linjer. Foto: Jimmy Croona, Försvarsmakten.

3.3 Den operativa nivån

Detta avsnitt beskriver den operativa kommandokedjan (Illustration 3.5) och den operativa processen genom vilken stridskrafter samordnas (Illustration 3.6). Här belyses bland annat organisation, planering, genomförande, uppföljning, värdering och beslutsfattande.

Den bärande idén med gemensam operation är att effekten av en samordnad operation är större än summan av enskilda operationer. Med denna synergieffekt kombineras stridskrafterns enskilda förmågor till en sammansatt förmåga. För att nå önskat strategiskt slutläge kan flera operationer genomföras samtidigt och efter varandra. Vilka operationer som genomförs och med vilka målsättningar är viktiga operativa beslut.

Den operativa nivån präglas och omfattas av den geografiska omfattningen; operationsområdet och intresseområdet. Den gemensamma operationen knyter samman de taktiska insatserna med de militärstrategiska målsättningarna. Den operativa chefen förstår och har kännedom om både de säkerhetspolitiska och strategiska sammanhangen samt deras kopplingar till de militärstrategiska, operativa och taktiska sammanhangen.

Operativt förutseende innebär att denna ledningsnivå har en tydlig bild av hur beslut och handlingar bidrar till att uppnå de militärstrategiska målsättningarna. Det innebär att se bortom den fysiska pågående striden och in i framtiden.

Den operativa nivån är en grundläggande förutsättning för att kunna använda både militära och icke-militära förmågor för att uppnå målsättningarna. Det är särskilt kritiskt för den styrkeunderlägsne.

Den operativa nivån överväger även faktorer som att:

- överraska angriparen operativt och taktiskt,
- kraftsamla, liksom att våga försvaga andra områden, acceptera luckor och fatta beslut om en oviss händelseutveckling,
- ta det operativa initiativet inom ramen för den militärstrategiska defensiven genom att agera offensivt,
- behärska rummet/ytan med underlägsna stridskrafter genom att flexibelt samla rörliga styrkor samt genom att bilda och förflytta tyngdpunkter,
- operera med skiftande metoder för att med varierande styrkeinsatser inrikta sig mot angriparens flanker och rygg,
- sträva efter enkelhet, när det råder kaos och oförutsägbara omständigheter.

3.3.1 Den operativa kommandokedjan

Försvarmakten genomför ledning av militära operationer på militärstrategisk, operativ och taktisk ledningsnivå.

Överbefälhavaren (ÖB) är militärstrategisk chef. Överbefälhavaren inriktar, samordnar och beslutar, med stöd av Högkvarteret, den övergripande användningen av militära maktmedel så att dessa i samverkan med andra maktmedel når de politiska målsättningarna. Detta omfattar främst att definiera militärstrategiska målsättningar och att utforma riktlinjer och ramar för genomförandet av militära operationer. Militärstrategisk ledning är kontaktytan mellan politisk ledning och Försvarmakten.

Försvarmaktens insatschef (C INSATS) är operativ chef. Insatschefen leder, med stöd av Insatsstaben, den operativa verksamheten. Insatschefen inriktar och samordnar avdelade militära resurser för gemensamma och taktiska operationer i tid och rum mot operativa målsättningar, så att de militärstrategiska målsättningarna kan nås. På operativ ledningsnivå fördelas försvarmaktsgemensamma och stridskrafternas resurser och ansvarsområden.

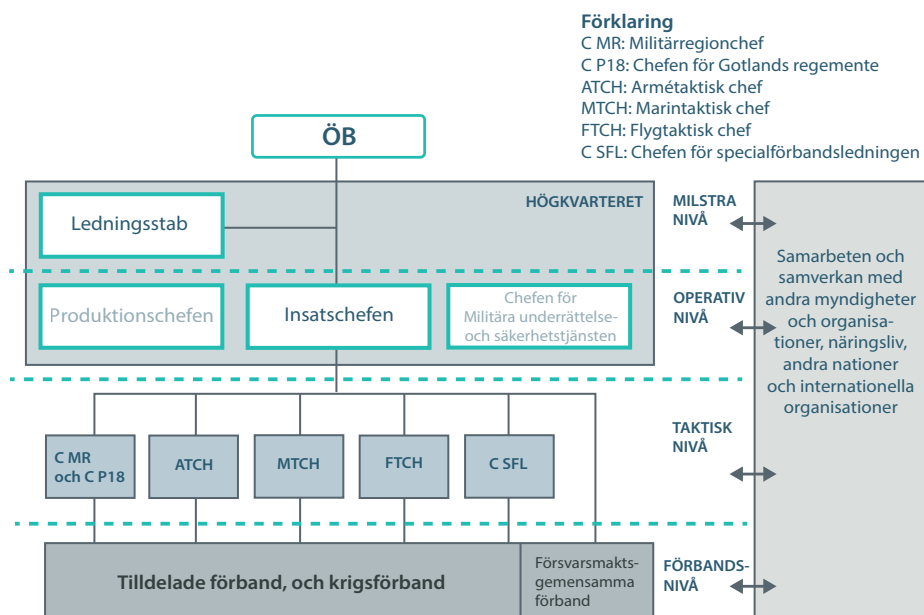

Illustration 3.5

Den operativa kommandokedjan. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarmakten.

Taktisk ledning utövas, direkt under insatschefen, av försvarsgrenscheferna och chefen för specialförbandsledningen i rollen som taktiska chefer, med stöd av sina respektive taktiska staber/försvarsgrensstaber samt av militärregioncheferna och chefen för Gotlands regemente. Den taktiska ledningen inriktar och samordnar taktiska operationer, det vill säga markoperationer, marina operationer, luftoperationer och specialoperationer så att de operativa målsättningarna kan nås.

Insatschefen är territoriell chef. Cheferna för militärregionerna och chefen för Gotlands regemente är, direkt under insatschefen, ansvariga för territoriell ledning och för territoriella operationer inom egen region samt för regional säkerhetstjänst. De stöds av sina respektive staber.

Taktiska chefer; armé-, marin-, flygtaktisk chef och chefen för specialförbandsledningen samt militärregionchefer och chefen för Gotlands regemente är de som normalt ger order direkt till förband.

3.3.2 Den operativa processen

Den operativa staben stödjer den operative chefen med inriktning och samordning av den taktiska nivån genom en operativ process.

Nedan beskrivs den operativa processen (Illustration 3.6) vilken är cyklisk. Den bygger på planering, samordning av gemensamma funktioner och stridskrafternas genomförande för att uppnå effekter. Uppföljning och värdering genomförs för att erhålla en operativ lägesuppfattning som underlag för inriktning och beslut.

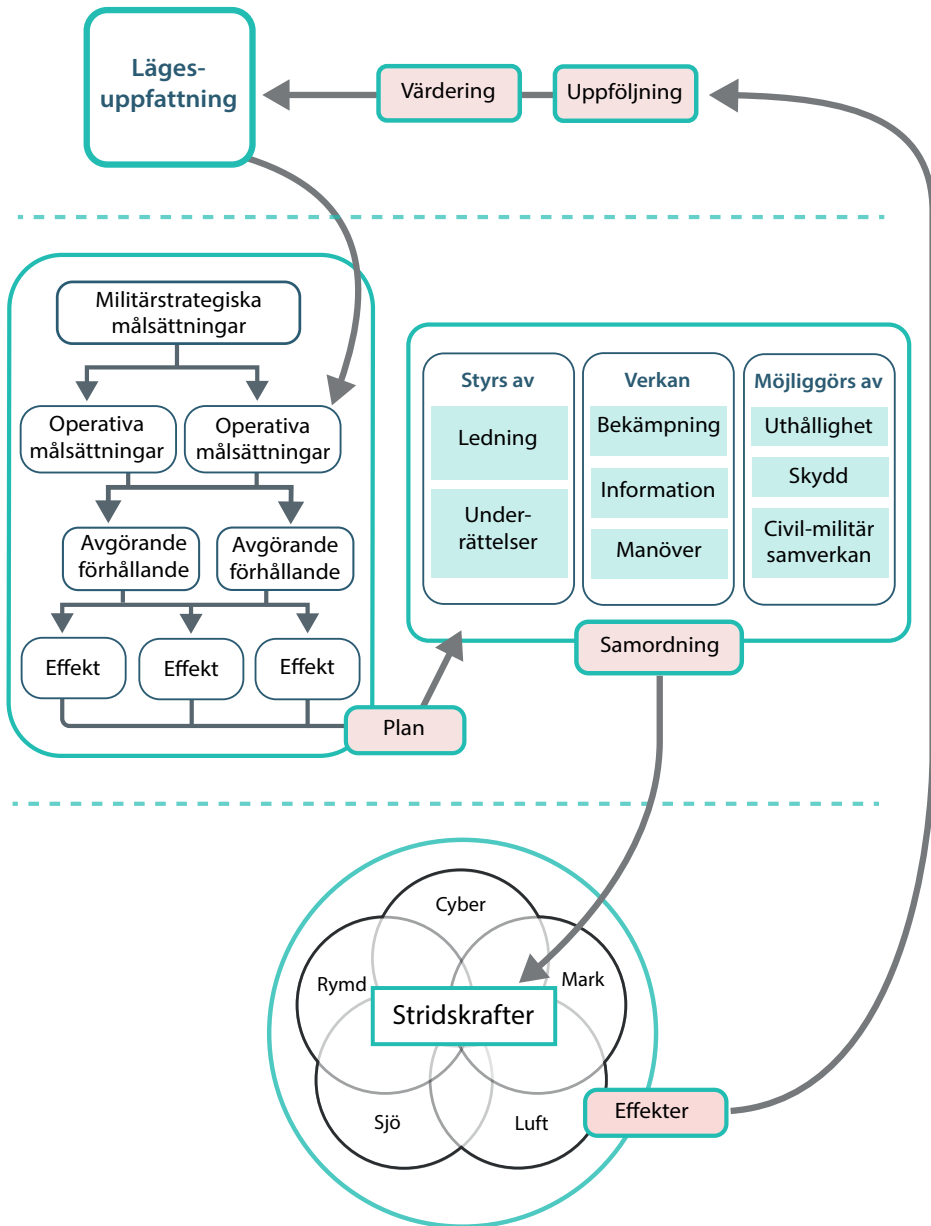

Illustration 3.6

Den operativa processen. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

3.3.3 Operationsplanen

Genom det operativa ramverket formulerar vi vad som ska uppnås i operationsplanen. Planeringselementen uttrycker hur vi omsätter önskat slutläge samt målsättningar till militära uppgifter (Illustration 3.7). Planeringselementen består av målsättningar, avgörande förhållanden, effekter, insatser och uppgifter.

Avgörande förhållanden är nödvändiga för att kunna bedöma vad operationen ska kraftsamlas emot i dess olika faser. Effekt är förändring av ett system som resulterar i både önskade och oönskade effekter.

En utförligare beskrivning av ramverket finns i bilaga 1 (s. 109).

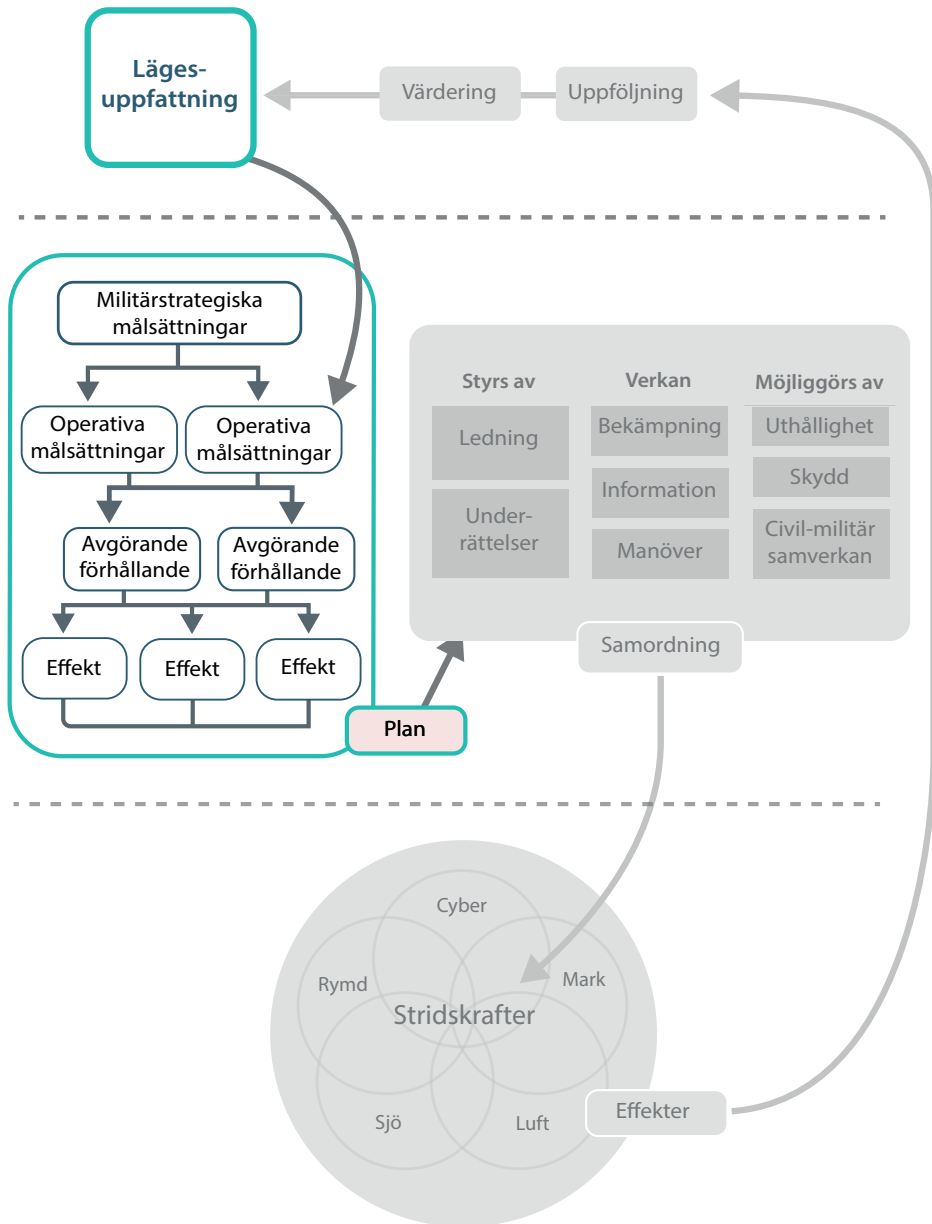

Illustration 3.7 Den operativa nivåns roll som samordnare av stridskrafter för att uppnå de operativa målsättningarna. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

3.3.4 Problemets art

För att mest effektivt lösa uppdraget är det viktigaste att förstå problemets art, det vill säga att vår lägesuppfattning för problemet är tydlig, dialogiserad och klarlagd. Först när vi förstår problemets art kan vi välja den metod som vi anser är den mest lämpliga för att hantera och lösa problemet. Oavsett problemets art eftersträvas enkelhet vid lösande av ett problem. Vi behöver ett strukturerat tankesätt för att närma oss och förstå hur olika händelser är relaterade, eller inte alls har någon koppling. Poängen med att förstå ett problems art är att vi effektivt kan hantera situationer som faktiskt är problemets kärna och inte dess sidoeffekter.

Vid inramning av problemet definieras vilka tillstånd som är acceptabla. Detta klarlägger tillstånd som behöver påverkas och förändras eller skyddas med militära medel. Den operativa problemramen beskriver de operativa utmaningar som behöver hanteras för att lösa uppdraget. Förhållanden mellan motståndarens och våra operativa målsättningar, medel och metoder konstitueras av den operativa problemramen. Dessa påverkas av möjligheter att agera med de förutsättningar som konstitueras av motståndarens och våra möjligheter att utnyttja tid, operationsmiljö och stridskrafter. Motståndarens tyngdpunkt påverkas genom dess kritiska sårbarheter och vi skyddar egen tyngdpunkt. I problemramen beaktas såväl egen som motståndarens risk för kullmination. Operationsmiljön är dynamisk och därför måste problemramen ses över regelbundet eller på förekommen anledning.

En utförligare beskrivning av problemets art finns i bilaga 1 (s. 103).

3.3.5 Risk

Risker påverkar vår operationsplanering. De osäkerheter som finns i samband med en konflikt är ömsesidig för de aktörer som är involverade. Att identifiera risker tidigt och att behandla orsaker snarare än konsekvenser, kommer att bidra till ökad framgång för våra operationer. Vår förmåga att planera med osäkerhet och hantera risker komplicerar motståndarens val av alternativ och begränsar dennes möjlighet att ta initiativ och kontroll. Risker i en operation reduceras med förebyggande åtgärder som samordning, förståelse och erfarenhet.

Graden av risktagning är relaterat till hot och uppdrag vilket leder till behov av skyddsnivå och skyddsåtgärder. Vår förmåga till skydd ska inte missförstås i bemärkelsen defensiv. Vi hanterar risk som en variabel mellan defensiv och offensiv, där vårt offensiva agerande begränsar motståndarens handlingsalternativ och ökar vår egen handlingsfrihet för att reducera risker. Det finns situationer där chefer behöver ta beslut om risker som en följd av det uppdrag som getts av högre chef.

Risker analyseras och hanteras i arbetet med operationsplanen och därmed ställs också riskerna mot den kontext som operationen kommer att genomföras i. Det är i detta sammanhang som vi initialt avväger vår acceptans av risker relaterade till uppdraget och dess målsättning. I planeringssammanhang talar vi om den acceptabla risken.

Antaganden är något som alltid måste hanteras som en risk, eftersom det råder ett dynamiskt förhållande mellan alla aktörer. Våra antaganden måste därför vara nödvändiga, realistiska och inte förenkla uppgiften samt vara godkända av chefen.

En utförligare beskrivning av risk finns i bilaga 1 (s. 116).

3.3.6 Målsättningar och uppdrag

Målsättningar finns på olika ledningsnivåer:

Militärstrategiska målsättningar baseras på regeringens uppdrag till ÖB. De militärstrategiska målsättningarna beskriver vad Försvarsmakten ska uppnå för att tillsammans med andra säkerhetspolitiska medel stödja att de strategiska målsättningarna uppnås.

Operativa målsättningar framgår av uppdraget till operativ chef. Operativa målsättningar beskriver vad operativ chef ska uppnå för att lösa sitt uppdrag i form av en specifik operation. Tillsammans med andra operationer bidrar det till att de militärstrategiska målsättningarna uppnås.

Taktiska målsättningar framgår av den operativa nivåns uppdrag till de taktiska cheferna. De taktiska målsättningarna beskriver vad de taktiska cheferna ska uppnå för att lösa ett uppdrag inom ramen för en gemensam operation. Tillsammans med andra taktiska chefer bidrar det till att de operativa målsättningarna kan uppnås..

Uppdrag är ömsesidiga överenskommelser mellan chef som ger uppdraget och mottagande chef. Uppdraget är ett koncist uttryck av det som måste lösas för att uppfylla syftet. Uppdraget ska uttrycka:

- Vem (stridskraft)
- Vad (målsättningar och uppdragsord)
- När (tid)
- Var (rum)
- Varför (syftet med operationen)

En av den operativa planeringens viktigaste moment är när operativ chef formulerar målsättningar och dialogiserar uppdraget med underlydande chefer. Här integrerar

och samordnar den operativa chefen stridskrafterna vilket är grundläggande för möjligheterna till framgång och även tillämpning av uppdragstaktik.

Uppdraget innehåller det ansvar och handlingsfrihet som behövs för att uppnå tilldelade målsättningar, samtidigt som det uttalar den underställdes roll och hur denne bidrar till att uppnå högre chefs avsikt och målsättningar. Varje underställd har ett uppdrag.

En av de mer utmanande delarna kan vara att bestämma målsättningarna i planeringen och kräver därför noggrann analys. Ju bredare målsättningen är desto viktigare blir det att överväga tids-, rums- och styrkeförhållanden.

De vanligaste operativa uppdragsorden är:

Uppdragsord	Betydelse
Slå	Genom offensiva åtgärder försätta motståndaren ur stridbart skick så att dennes förmåga nedgår eller målsättning inte kan uppnås. Uppdraget ska specificera vilka stridskrafter som ska slå
Bekämpa	Begränsa motståndarens stridsförmåga så långt de lokala förutsättningarna medger. Chef som ges uppdraget lämnas frihet att avgöra om vunnen framgång ska utnyttjas. Uppdraget ska definiera vad som ska bekämpas, om möjligt i prioritetsordning.
Avvärja	Förhindra motståndaren att tränga fram över viss linje, att landstiga eller att luftlandsätta.
Hindra	Förvägra motståndaren genomföra angiven verksamhet. Hindra har en lägre ambitionsnivå än avvärja.
Fördröja	Förlänga motståndarens tid att genomföra viss verksamhet inom en angiven domän eller ett område i syfte att vinna tid. Fördröja har en lägre ambition än hindra.
Störa	Försvåra motståndarens verksamhet i ett visst avseende eller inom en viss domän eller ett område. Syftet är att tvinga motståndaren till tidiga eller gradvisa åtgärder som gör att denne inte når sina målsättningar. Störa har en lägre ambition än fördröja.
Skydda	Möjliggöra egen verksamhet genom att förhindra motståndaren att ingripa mot densamma.
Försvara	Genom närvaro och påverkan i angiven domän, område eller objekt förvägra motståndaren att utnyttja detsamma.
Ta/säkra	Att med eller utan strid besätta angivet område, terräng eller objekt. Uppdraget kompletteras med beredduppgift eller uppgiftsställning, omfattande men inte begränsat till försvara, skydda eller fördröj.
Övervaka	Att utan strid under viss tid eller inom visst område genom systematisk observation lokalisera, identifiera, följa och rapportera den verksamhet som pågår. Uppdraget kan inriktas mot specifik verksamhet.
Hävda	Övervaka, möta och avvisa samt förhindra främmande militär verksamhet inom angiven domän eller område.
Tvinga	Genom aktiva åtgärder få en aktör att göra något mot dennes vilja genom hot om, eller användning av våld. Genom att tvinga andra aktörer visas vilja och förmågan att vara offensiv och att använda militära maktmedel.
Bestrida	Genom aktiva åtgärder bestrida angriparens operationsfrihet, vilket innebär att angriparens utbredning och handlingsfrihet kan begränsas utan avgörande kraftmätningar eller att angriparens försörjningslinjer och gränssättande resurser tillfogas förluster.

Stridskrafter löser uppdragen genom uppgifter enligt respektive reglementen. Inom ramen för uppdraget ger vid behov operativ chef uppgifter till sina direkt underställda chefer.

3.3.7 Genomförande

3.3.7.1 Gemensamma funktioner

De gemensamma funktionerna är en tankemässig modell som tillsammans utgör ett ramverk och därmed stödjer den operativa nivån att samordna insatser i gemensamma operationer (Illustration 3.8). Genom att kombinera dessa funktioner, som är grundläggande för den gemensamma operationen, förbättras förutsättningarna för att uppnå operationens målsättningar och att tillvarata synergieffekter som uppstår vid insatser. Modellen är tillämpning i alla skeden som bedömande, planering, genomförande, uppföljning och värdering.

Funktionerna bekämpning, information och manöver kombineras för att uppnå verkan. Verkan möjliggörs av de gemensamma funktionerna uthållighet, skydd och civil-militär samverkan. Denna grupp av funktioner är förutsättningsskapande och därmed dimensionerande för att nå framgång med verkan. Genom de gemensamma funktionerna ledning och underrättelser styrs balanseringen av de övriga funktionerna. Chefens ledning ger direktiv och order som i sin tur påverkas av underrättelser i vid bemärkelse. Det ramverk som funktionerna utgör stödjer den operativa chefens möjligheter att dels visualisera operationens olika insatser, dels att ge en försäkran att flertalet förmågeaspekter beaktats.

Operationsplanen utarbetas med de gemensamma funktionerna som medel. Planen beskriver hur insatser och annan verksamhet används tillsammans. Våra olika förmågor som reellt genomför planen kommer att svara upp mot en eller flera av funktionerna. De gemensamma funktionerna är kittet som håller ihop den gemensamma operationen, det vill säga funktionernas balans är garantin för möjligheten att genomföra gemensamma operationer under lång tid.

På den operativa nivån skapas synergier genom samordning av de åtta gemensamma funktionerna.

Den operativa nivån bedriver sitt arbete i ett antal processer och procedurer i en stabsrytm. Stabsrytmen stödjer den operativa nivån att följa upp, värdera, bedöma och inrikta verksamheten. Stabsrytmen består av möten, rapporter och andra aktiviteter.

De gemensamma funktionerna organiseras för att stödja den operativa nivåns stabsrytm. De integrerar staben och ger rekommendationer till operativ chef.

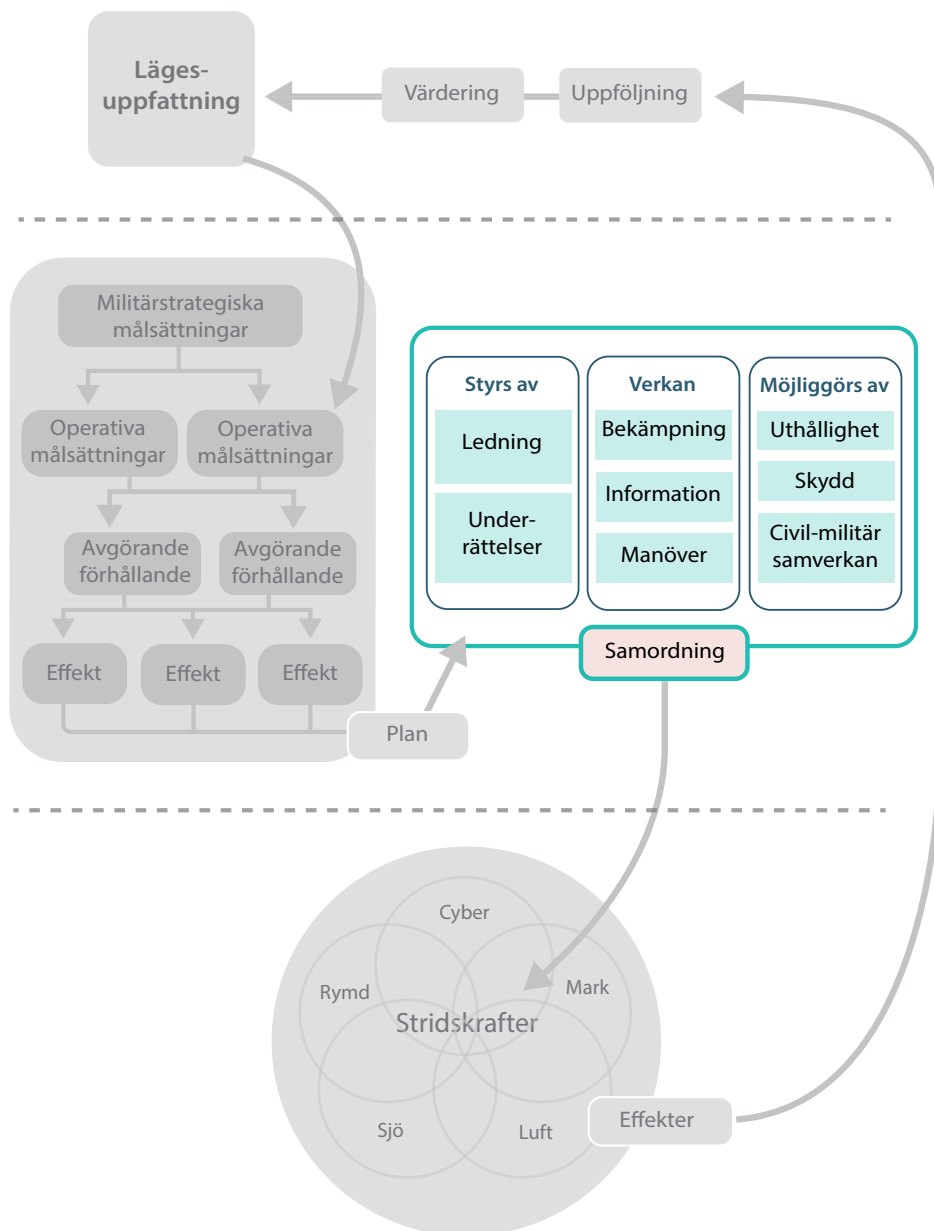

Illustration 3.8 Genom att samordna de gemensamma funktionerna förbättras förutsättningen att nå operationens målsättning. Verkan består av bekämpning, information och manöver, vilka styrs av ledning och underrättelser och möjliggörs av uthållighet, skydd och samverkan. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

De gemensamma funktionerna:

- koordinerar stabens rutiner,
- ökar integrationen mellan stabens avdelningar (J1–J9),
- förbättrar planering, uppföljning och värdering,
- skapar tillfällen för operativ chefs beslutsfattande,
- möjliggör ledning av pågående operationer, planerade operationer och framtida planer.

Exempel på organisering av gemensamma funktioner (se Svensk planerings och ledningsmetod (SPL) för utförligare beskrivningar):

Centraler är permanenta och integrerade delar av staben. Exempel på en central är den operativa ledningscentralen (Eng. Joint Operation Centre, JOC). Operativa ledningscentralens fokus är att samordna, följa upp, värdera och planera gemensamma funktioner för operativ chef på kort sikt.

Grupper organiseras för att integrera stabens avdelningar. Ett exempel på en grupp är operativ planeringsgrupp (Eng. Joint Operation Planning Group, JOPG). En operativ planeringsgrupp sammanhåller den långsiktiga operationsplaneringen.

Beslutsmöten är en organiserad grupp som möts i syfte att ta fram inriktning eller beslut. Det finns två typer av beslutsmöten:

- Operativ chefs beslutsmöte leds av operativ chef. Mötets syfte är att ge inriktning eller beslut från operativ chef.
- Funktionsbeslutsmöten syftar till att ge operativ chef underlag för beslut och inriktning för funktionerna. Dessa möten fokuserar på samordning av en funktion och fördelning av resurser mellan operationer. Funktionsbeslutsmöten genomförs inom ramen för funktionsberedningar.

Arbetsgrupper är permanenta eller tillfälliga. Syftet med arbetsgrupper är att analysera och ta fram beslutsunderlag till beslutsmöten.

Planeringslag löser speciella uppgifter eller problem. De formas för uppgiften och upplöses efter att uppgiften är löst.

Exempel på händelser i stabsrytmen (se SPL för utförligare beskrivningar):

Operativ chefsuppdatering (Eng. Commander's Update Brief, CUB) uppdaterar operativ chef på det operativa läget. Uppdateringen innehåller information från alla gemensamma funktioner och avdelningar samt bearbetad information.

Operativ chefs beslutsmöte (Eng. Joint Coordination Board, JCB) är det formella beslutsmöte där beslutsunderlag från grupper, arbetsgrupper och funktionsbeslutsmöten fastställs. Vid dessa möten fastställs även kompletterande order, koordineringsorder och omfallsplaner.

Operationsvärderingsbeslutsmöte (Eng. Assessment Board, AB) är det formella mötet där operationsvärderingen presenteras och rekommendationer ges till operativ chef. Värderingen kan leda till att uppgifter fördelas till arbetsgrupper, grupper eller funktionsbeslutsmöten för planering.

Verkansbeslutsmöte (Eng. Joint Targeting Coordination Board, JTCB) samordnar insatser mot prioriterade och högvärdiga mål. Funktionen stöds av arbetsgrupper, beredningar och underställda chefer.

Underrättelseledningsbeslutsmöte (Eng. Joint Collection Management Board, JCMB) prioriterar och samordnar gemensam inhämtning (Eng. Joint Intelligence Surveillance and Reconnaissance, JISR) av information.

3.3.7.2 Integrering av stridskrafter

Stridskrafter verkar i operationsmiljöns olika domäner. En stridskraft kan verka i flera domäner, därigenom kan flera stridskrafter integreras direkt eller indirekt mot motståndaren.

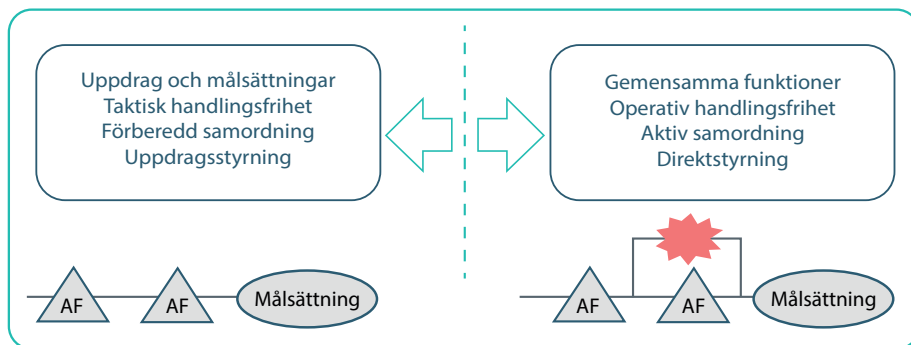
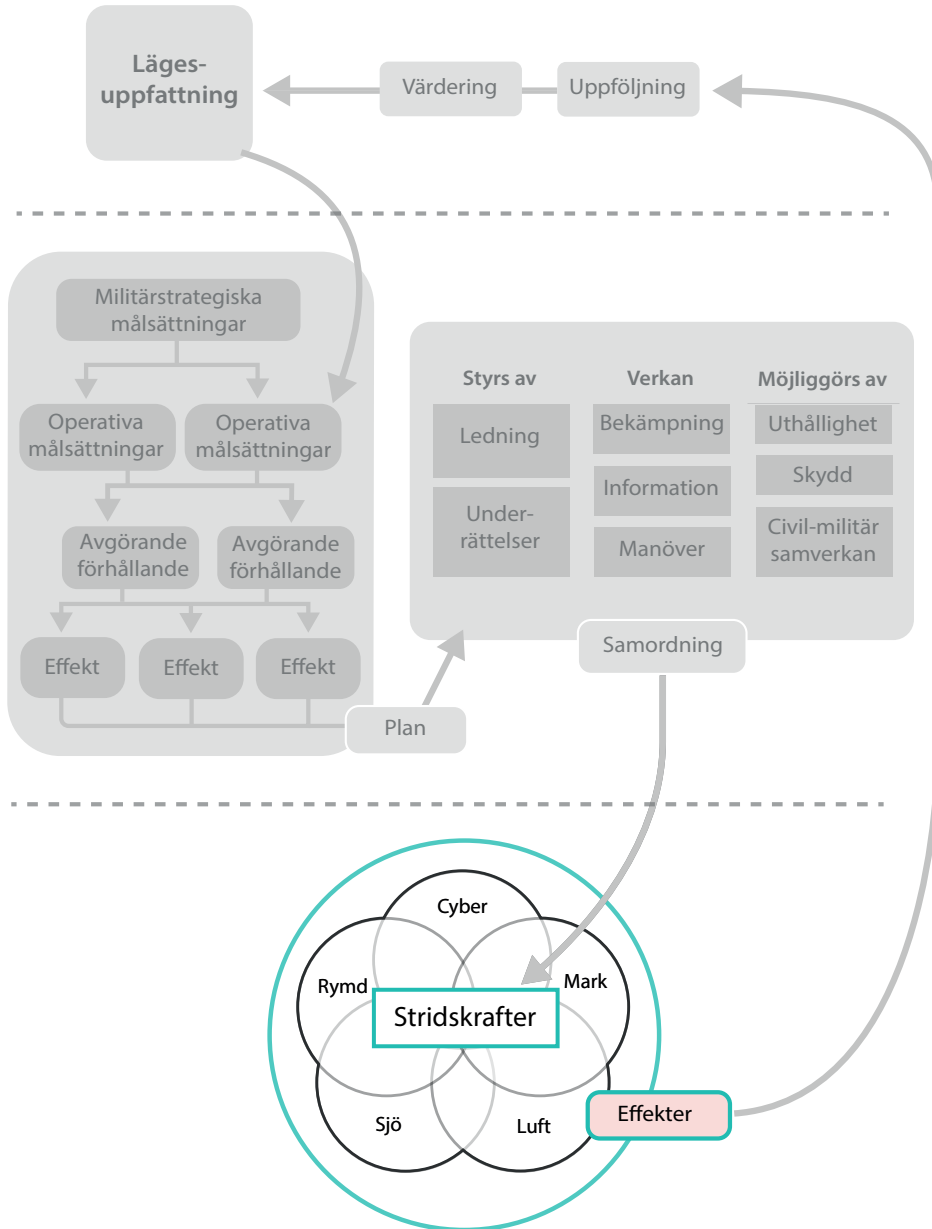

Illustration 3.9 Integrering av stridskrafter i den gemensamma operationen sker genom uppdrag och gemensamma funktioner. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Integrering av stridskrafter på operativ nivå sker främst genom att uppdraget klarläggs (Illustration 3.9). Stridskrafterna kommer därigenom att integreras i operationen och

skapa synergieffekter utifrån sina olika förmågor. Stridskrafterna kommer därigenom att stödja och komplettera varandra både direkt och indirekt (Illustration 3.10).

Om situationen förändras så att behov av samordning uppstår skapas integration även genom operativ direktstyrning. Styrning av gemensamma funktioner för att uppnå önskade effekter i tid och rum sker direkt mot stridskrafternas förmågor. Här kan operativ chef komplettera uppdragen med att ge uppgifter till direkt underställda chefer.

*Illustration 3.10 Effekter i operationsmiljön skapas genom samordning och integrering av stridskrafter.
Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.*

3.3.8 Operationsvärdering

Operationsvärdering är grundläggande för operativt beslutsfattande.

Syftet med uppföljning är att kontinuerligt uppfatta situationen och upptäcka förändringar. Det innebär att aktivt söka information och ta emot rapporter, men även att sammanställa utvald information i en lägesbild och skapa en förbättrad lägesuppfattning (Illustration 3.11). Uppföljningen värderar i vilken utsträckning stridskrafternas insatser genomförs. Uppföljning ger förutsättningar för ett proaktivt agerande.

Operationsvärdering utgår sedan från uppföljningens resultat för att förstå uppfattade händelsers och identifierade förändringars innebörd för det egna uppdraget. Värderingen är handlingsorienterad vilket innebär att behov av ny inriktning eller samordning av operationen föreslås. Den bör beskriva både konsekvenser av uppnådda resultat och möjlig framtida utveckling, så att lämpliga åtgärder kan vidtas i tid.

Operationsvärdering omfattar i huvudsak:

- analys av det operativa problemet så att operationen löser rätt problem,
- läget i operationen: om och i vilken utsträckning genomförd verksamhet leder till uppsatta målsättningar,
- konsekvenser eller slutsatser av läget för kommande verksamhet (både nya möjligheter och nya problem),
- överväganden om förslag till förändring av operationsplanen, nya omfall eller ny samordning.

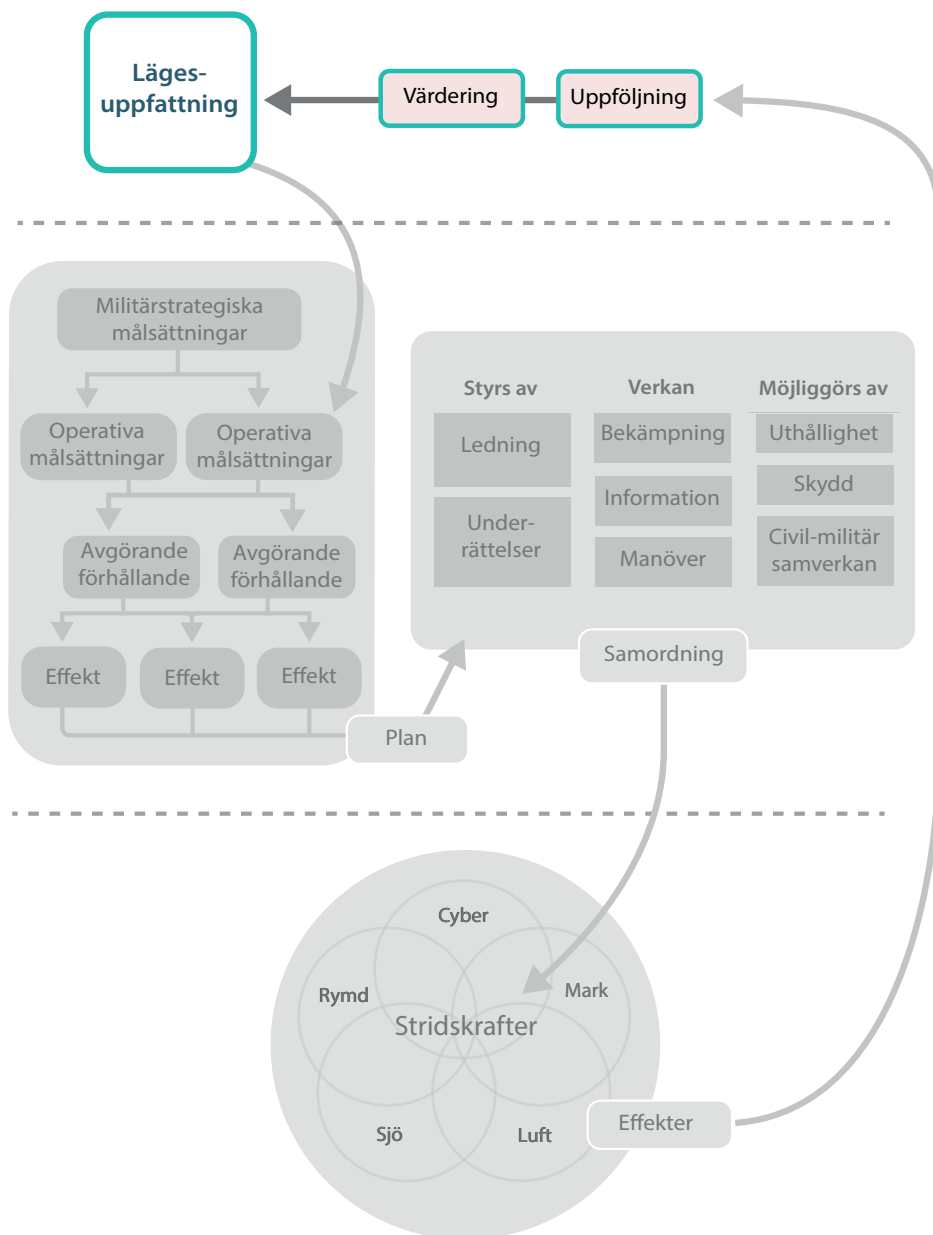

Illustration 3.11 Operationsvärdering. Genom uppföljning och värdering skapas lägesuppfattning som ligger till grund för planeringen. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

3.3.9 Beslutsfattande

Att fatta beslut är centralt för ledning och är chefsansvar. Olika typer av beslut fattas vid planering inför och under genomförande av en operation. Det mest övergripande beslutet gäller operationens inriktning.

En chef fattar beslut om vad och när något måste göras. Det innebär att chefen måste göra medvetna val av metod för beslutsfattande. För ett snabbt agerande måste beslut kunna fattas trots ofullständig information. Det förutsätter att möjligheter värderas mot risker.

Det är genom att förstå problemets art som chefen kan fatta tillräckligt bra beslut i rätt tid. Vägledning från militärstrategisk chef, underrättelser, uppföljning av situationen och värdering hjälper operativ chef som beslutsfattare. En operativ stabs viktigaste uppgift är att stödja operativ chef med underlag för beslutsfattande, kopplat till problemets art och tillgänglig tid.

När problemet så kräver och tidsförhållandena medger måste chefen låta sin stab genomföra fördjupad analys av situationen, innan beslut fattas. Ett operativt beslut måste emellertid fattas i rätt tid för att underställda chefer i sin tur ska hinna stabsarbeta och ge ut order för att lösa sina uppdrag.

Vi kommer innanför motståndarens beslutscykel dels genom uppdragstaktik med uppdragsstyrning där taktiska chefer tar initiativ och dels genom att själva, på operativ ledningsnivå, ha en kontinuerlig uppföljning och värdering för att snabbt uppfatta situationen och kunna fatta proaktiva beslut.

3.3.10 Operationsområde och områdesansvar

Insatschefen ansvarar för hela det svenska territoriet. Det svenska gemensamma operationsområdet kan sträcka sig utanför svenskt territorium.

Det finns tre typer av områden inom vilka gemensamma operationer genomförs. Dessa är:

- Gemensamma operationsområden,
- Taktiska operationsområden,
- Militärregioner.

Ovanstående områdesindelning är en del i samordningen av stridskrafter.

Operativ chef tilldelar underlydande chefer taktiska operationsområden och militärregioner för genomförande av mark-, sjö-, luft- och specialoperationer eller annan typ av operationer.

Militärregionen är en permanent geografisk indelning som baseras på Sveriges administrativa indelning.

Vid genomförande av en operation tilldelas taktisk chef ett taktiskt operationsområde. Militärregionchef stödjer taktisk chef med samverkan och samordning av civilt stöd och lägesbild. Militärregionens territoriella förband lyder under taktisk chef inom tilldelat taktiskt operationsområde. Underställande av territoriella förband kan övervägas vid särskilda fall.

Nationell territoriell kontroll utövas genom ordinarie myndighetsutövning. Operativ chef utövar territoriell kontroll och ledning genom militärregioncheferna, oavsett om ett operationsområde avdelats till annan part. Militärregionchef behåller sina uppgifter även när en multinationell gemensam operation genomförs i hela eller delar av dennes militärregion. Militärregionchef samverkar med den multinationelle styrkechefen avseende territoriella frågor och civil-militär samverkan, syftande till att stödja operationens genomförande.

3.3.11 Lednings- och lydnadsförhållanden

Grunden för att uttrycka lednings- och lydnadsförhållanden inom Försvarsmakten är svenska begrepp; *underställa*, *lyda under* och *understödd*. På den svenska operativa nivån används svenska lednings- och lydnadsbegrepp i kommunikation med direkt underställda svenska chefer samt förband inom ramen för nationell verksamhet. Respektive ledningsnivå och stridskraft avgör inom eget ansvarsområde om och när Natos lednings- och lydnadsbegrepp tillämpas. Se bilaga 3 för definition av Nato-begreppen.

Begreppen understödd chef och understödjande chef (Nato-begrepp: *supported commander* och *supporting commander*) används när prioritering mellan sidoordnande chefer behöver förtydligas. Dessa två uttryck är ett komplement till lydnadsförhållanden. Användningen av uttrycken syftar till flexibel samordning utan direkt inblandning från högre chef.

När Försvarsmakten leder, eller svenska förband deltar i, multinationella gemensamma operationer tillämpas Natos lednings- och lydnadsbegrepp på de svenska enheter som deltar i operationen på de nivåer som krävs.

4 Genomförande av gemensamma operationer

4.1 Struktur

Kapitlet beskriver tillämpning av svensk operationskonst vid gemensamma operationer för fem möjliga tillämpningar, som utgår från det militärstrategiska konceptet:

- Förebygga väpnat angrepp.
- Möta väpnat angrepp efter beredskapshöjning.
- Möta väpnat angrepp före beredskapshöjning.
- Nationella försvarsoperationer.
- Multinationella försvarsoperationer.

Beskrivningen av tillämpningarna har följande struktur:

- Inledningen beskriver syfte och omfattning.
- Den operativa problemramen sammanfattar den operativa utmaningen.
- Den bärande idén beskriver lösningen på den operativa problemramen.
- Övergripande principer förstärker den bärande idén och ger vägledning.
- Gemensamma funktioner beskriver samordning på operativ nivå.

4.2 Förebygga väpnat angrepp

4.2.1 Inledning

Avsnittet beskriver gemensamma operationer som syftar till att avhålla andra stater, organisationer och nätverk från att angripa eller utöva påtryckningar mot Sverige. Det omfattar den förebyggande och förberedande verksamheten samt operationer som skapar fördelar i normalläge och säkerhetspolitisk kris intill att ett väpnat angrepp sker. Det innefattar även planering, övningsverksamhet samt svenskt deltagande i bilaterala och multinationella krishanteringsoperationer (Illustration 4.1).

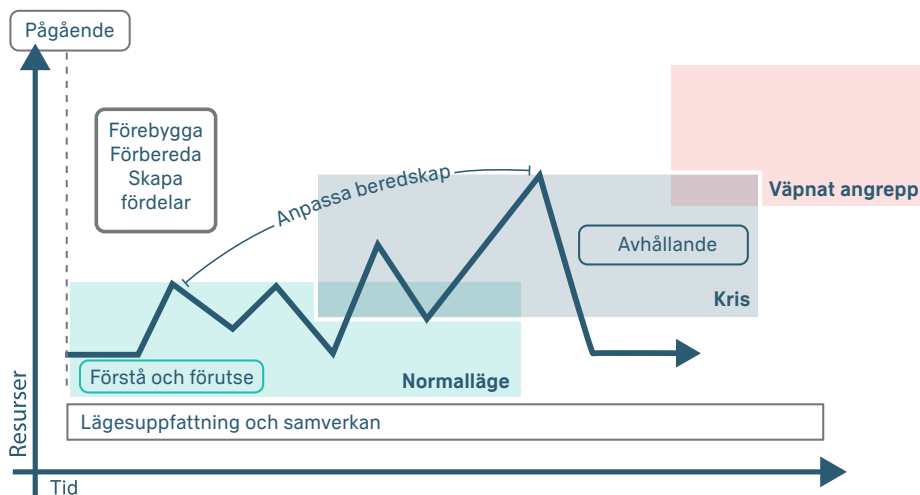

Illustration 4.1 Gemensamma operationer för att förebygga väpnat angrepp. Under normaläge och säkerhetspolitisk kris genomförs förebyggande och förberedande verksamhet för att kunna möta ett väpnat angrepp och för att skapa fördelar gentemot en motståndare. Genom god lägesuppfattning kan Försvarsmakten förstå och förutse situationer i vår omvärld. Därmed kan beredskapen anpassas och Försvarsmakten verka krigsavhållande. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

4.2.2 Den operativa problemramen

Motståndaren har förmåga att genomföra gemensamma operationer mot svenska intressen. Motståndaren förväntas använda ett brett spektrum av påverkansmedel under lång tid och med stor uthållighet. Problemramen karakteriseras av följande säkerhetshotande verksamheter:

- Påverkansoperationer med fokus på det svenska politiska och militärstrategiska beslutsfattandet.
- Hybrida hot pågående under lång tid.
- Allomfattande angrepp på det svenska samhället.
- Motståndarens insatser är förnekbara.
- Motståndaren disponerar massförstörelsevapen.

Ombud för allomfattande angrepp genom exempelvis kriminella nätverk och extremister kan utnyttja eventuella svagheter i Sveriges ansvarsfördelning mellan inre och yttre säkerhet. Påverkansoperationer i bland annat sociala medier kan möjliggöra för en motståndare att påverka narrativet och därmed splittra både det svenska samhället och Försvarsmaktens personal. Kränkningar av Sveriges territoriella integritet sker i hela operationsmiljön. Vissa sker mer öppet för att pröva vår beredskap, medan andra sker dolt. Motståndaren kan dessutom hota att använda massförstörelsevapen för att påverka svenska intressen. Sammantaget innebär problemramen att militära

medel inte räcker som skydd mot all påverkan, utan att det krävs samordning med civila aktörer.

4.2.3 Bärande idé

Ett aktivt försvar förebygger väpnat angrepp, förbereder sig för att möta väpnat angrepp och skapar fördelar gentemot en motståndare.

Försvarsmakten har god lägesuppfattning och genom anpassad beredskap skapar vi hög tillgänglighet. Vi agerar tillsammans med det civila försvaret, samt med andra stater eller organisationer. Syftet är att skydda svenska intressen och att verka krigsavhållande mot de som vill angripa eller utöva påtryckningar mot Sverige. Vår territoriella integritet försvaras med gemensamma operationer med stabiliserande inriktning i alla domäner. Vi förebygger väpnat angrepp genom återkommande operationer, beredskapsaktiviteter och övningar, det senare även med annan part. Vid hot och kränkningar är vårt agerande aktivt och offensivt för att visa vår försvarsvilja. Den operativa förmågan att möta väpnat angrepp vidareutvecklas kontinuerligt (Illustration 4.2).

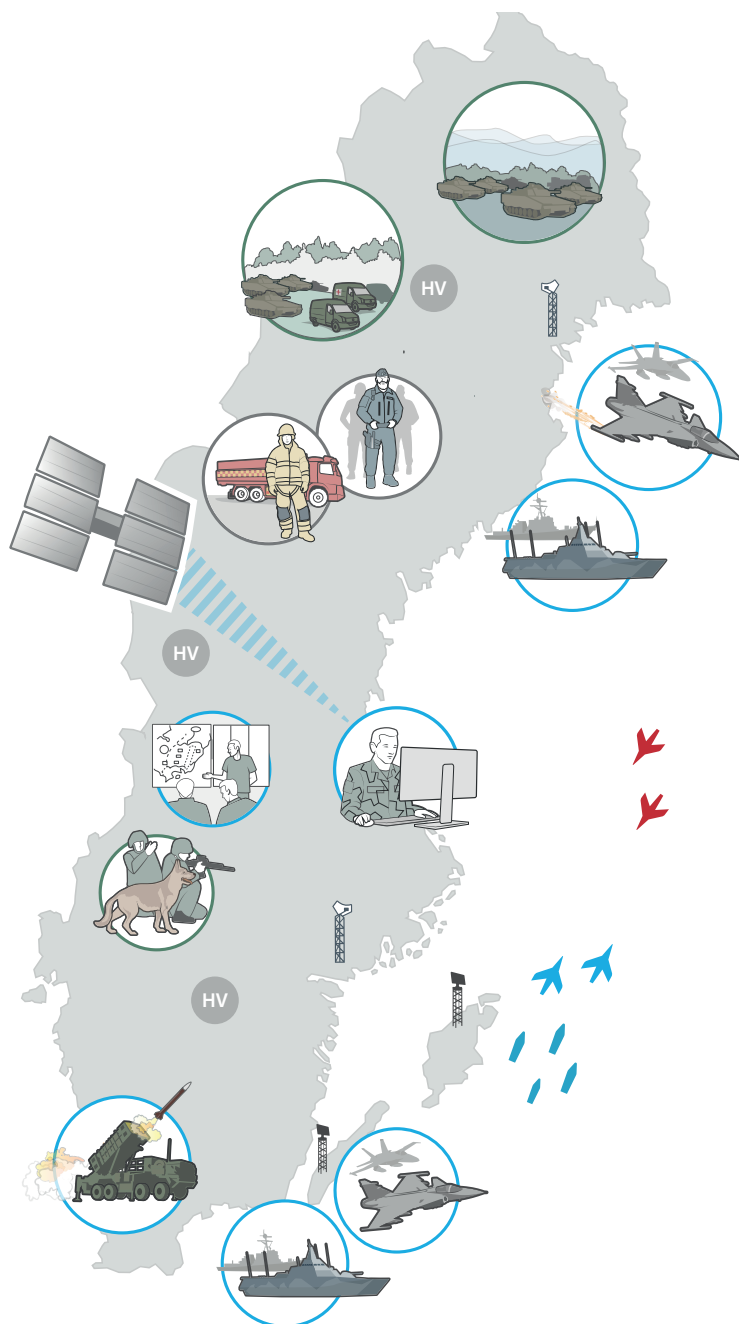

Illustration 4.2 Förebygga väpnat angrepp. Genom ett aktivt försvar med god lägesuppfattning och anpassad tillgänglighet försvarar vi den territoriella integriteten. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

4.2.4 Övergripande principer

God lägesuppfattning och samverkan är grundförutsättningar för att ha beslutsunderlag som går att använda för att anpassa beredskapen och genomföra operationer för att hävda svenska intressen mot yttre hot.

Rätt anpassad beredskap ger operativ chef handlingsfrihet i val av metod för att vara krigsavhållande och kunna möta ett spektrum av angreppsformer. Beredskap vägs mot stridsekonomi för att skapa uthållighet. Redan i normalläge kan överbefälhavaren hos regeringen hemställa om att använda hemvärnsberedskap.

Förbandsproduktion och insatsverksamhet samverkar för att stödja operativa behov. Även enheter i förbandsproduktion visar kvalificerad operativ förmåga för att skapa fördelar gentemot en motståndare.

Informationsutbyte med civila aktörer genomförs såväl centralt som regionalt och i vissa fall lokalt. Detta för att så tidigt som möjligt konstatera säkerhetshotande verksamhet samt för att identifiera aktörer som riskerar att döljas bland legitima miljöer och verksamhet. Dessutom genomförs utbyte av lägesinformation med andra nationer och organisationer, för att tidigt kunna identifiera fientliga handlingar och säkerhetshotande verksamhet.

Samhällets motståndskraft mot störande påverkan ökar genom gemensam planering och övningar tillsammans inom totalförsvaret. Förmåga till gemensamma prioriteringar är central. Prioriterade skyddsvärden skyddas för att vidmakthålla samhällets viktiga funktioner och för att reducera effekterna av massförstörelsevapen. Identifierad påverkan och säkerhetshotande verksamhet motverkas genom myndighetsöverskridande operationer.

Trovärdighet och synlighet är avgörande komponenter för att förebygga väpnat angrepp. Militärstrategisk kommunikation är ett av verktygen för detta. Genom militärstrategisk kommunikation skapar vi eget narrativ, tema och huvudbudskap för att stärka vår egen befolknings försvarsvilja och motverka motståndarens påverkan.

Militärregionerna agerar, i nära samverkan med andra myndigheter, mot säkerhetshotande verksamhet inom ramen för sitt territoriella ansvar.

Operativ, taktisk och regional nivå agerar snabbt och proaktivt. I enlighet med uppdragstaktik tar stridskrafterna med enkelhet och högt tempo initiativ för att visa försvarsvilja. Förband under utbildning har beredskap för att på kort tid övergå till operationer i syfte att snabbt öka tröskeeffekten.

Spärrning, blockering eller förstöring av prioriterade infallsportar planeras och övas i nära samverkan med civila aktörer, i syfte att begränsa motståndarens manöverförmåga och öka tröskeffekten.

Operativ planering och övning med andra nationer och organisationer genomförs för att förbereda för multinationella gemensamma operationer. Förmågehöjande övningar är en del i operationer med stabiliserande inriktning.

Operativ chef följer upp och stödjer Försvarsmaktens deltagande i multinationella fredsskapande operationer.

Syftet med våra samlade åtgärder är att verka konfliktdämpande, men om det misslyckas tvinga en motståndare att använda vapenmakt för att utnyttja eller agera på svenskt territorium. Därmed knyts fientlig handling till en aktör och dess förnekbarhet går förlorad. Detta utgör en tröskel.

I den operativa planeringen framgår hur vi minskar effekterna av massförstörelsevapen.

Det finns ett ömsesidigt beroende mellan Försvarsmakten och civila aktörer.

Foto 4.3 Myndighetsöverskridande operationer kräver samverkan med andra myndigheter. Foto: Alexander Karlsson, Försvarsmakten.

4.3 Möta väpnat angrepp efter beredskapshöjning

4.3.1 Inledning

Avsnittet beskriver gemensamma operationer för att möta väpnat angrepp efter beredskapshöjning. Dessa operationer syftar till att skapa beslutsunderlag och förutsättningar för inriktning av fortsatta försvarsoperationer. Verksamheten utgår från att beredskapshöjningar har genomförts samt att förberedda uppgifter löses. Detta startar vid väpnat angrepp och slutar när beslut om nästa operation tagits (Illustration 4.4).

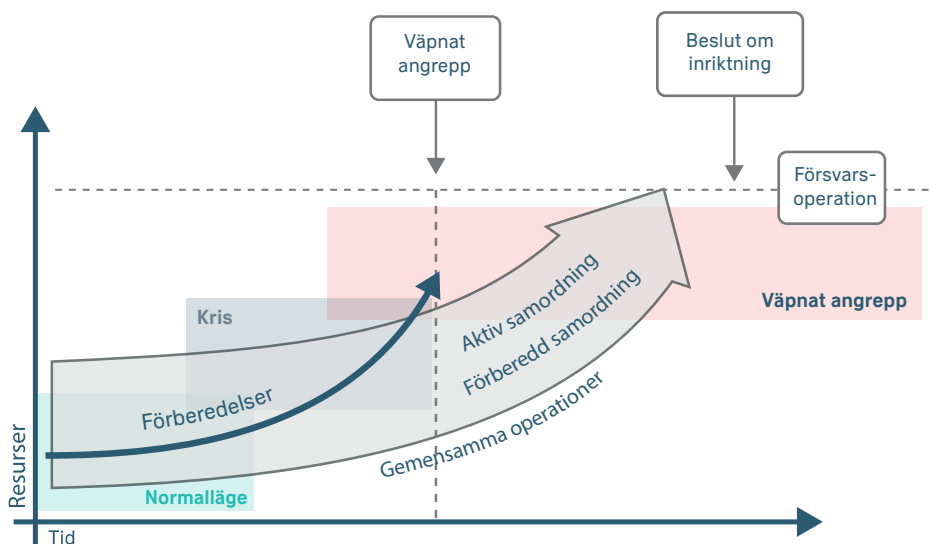

Illustration 4.4 Gemensamma operationer för att möta väpnat angrepp efter beredskapshöjning. Angriparen har uppträtt på ett sådant sätt att vi har förutsett det väpnade angreppet och därmed kunnat genomföra beredskapshöjningar och förberedelser. Initialt utgår de gemensamma operationerna från förberedd samordning, vilket efterhand övergår till aktiv samordning. Efter beslut om inriktning sker övergång till försvarsoperation. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

4.3.2 Den operativa problemramen

Angriparen har uppträtt på ett sådant sätt att vi har identifierat att ett väpnat angrepp är nära förestående. Vi måste i detta skede räkna med att angriparen försöker vilseleda oss om angreppsriktning och metoder, vilket kan ske såväl i den fysiska miljön som i informationsmiljön. Påverkan före angreppet har skett med alternativa

metoder och genom ombud över hela operativa djupet och i alla domäner samtidigt för att skapa kaos som försvårar vår lägesuppfattning och beslutsförmåga.

När det väpnade angreppet startar riktar sig angriparens bekämpning med långräckviddiga system mot våra förberedda motåtgärder. Angriparen genomför bekämpning av förband, ledning, anläggningar och samhällsfunktioner. Påverkan sker på djupet och i alla domäner samtidigt för att skapa kaos som försvårar vår lägesuppfattning och beslutsförmåga. Sveriges samlade resurser räcker inte till både Försvarsmaktens och övriga samhällets behov. Hårda prioriteringar behöver göras, vilket i sin tur ställer krav på god lägesuppfattning vid totalförsvarets olika ledningsnivåer. Motståndarens operation på del av svenskt territorium kan försvåra vår lägesuppfattning.

4.3.3 Bärande idé

Med anpassad beredskap har Försvarsmakten skapat förhandssituationer. Vi löser förberedda uppdrag med tillgängliga förband och har manöverfrihet att möta angriparen där vi själva väljer. Förberedda uppdrag möjliggör för stridskrafterna att genomföra operationer även vid ledningsbortfall. Verksamheten genomförs för att bibehålla handlingsfrihet för val av kommande försvarsoperationer. Det civila försvaret samordnas till stöd för försvarsansträngningarna. Motståndaren möts snabbt av en tydlighet både avseende insatser och budskap. Den planering, de överenskommelser och förberedelser som genomförts inom totalförsvaret i normalläge är centrala för Sveriges motståndskraft mot ett väpnat angrepp (Illustration 4.5).

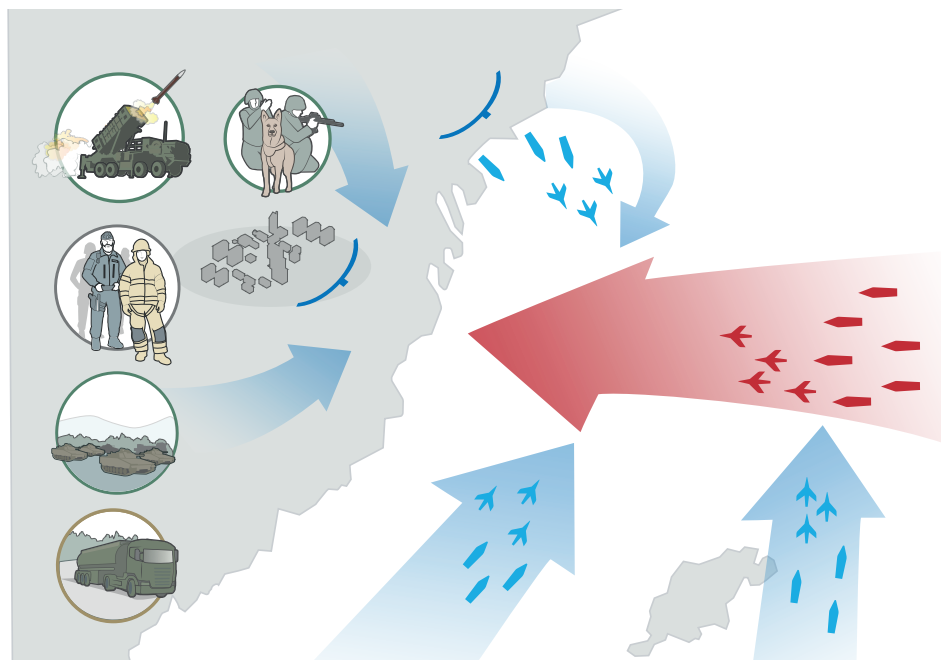

Illustration 4.5 Möta angrepp efter beredskapshöjning. Sverige har kunnat förutse ett anfall och Försvarsmakten har höjt beredskapen och kan möta angriparen där vi själva väljer. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten

4.3.4 Övergripande principer

För att verkställa den bärande idén intar Försvarsmaktens förband en förutbestämd utgångsgruppering för skydd, manöverfrihet och bekämpning. Försörjningslinjer, kommunikationslinjer och infallsportar skyddas. Planerade åtgärder vid prioriterade infallsportar utförs för att försvåra angriparens rörlighet.

God lägesuppfattning möjliggör initiativ över hela det operativa djupet, i alla domäner och i informationsmiljön. Operativ chef skapar lägesuppfattning inför val av operationsinriktning. Samverkan inom totalförsvaret med en gemensam lägesuppfattning är en viktig faktor för att rätt beslut tas. Hur en tänkt operation uppfattas av olika målgrupper tas med i planeringen. Detta i sin tur, tillsammans med kontinuerlig kommunikation, är en förutsättning för att försvarsviljan vidmakthålls och helst stärks.

Operationer genomförs enligt förberedda planer och genom direksamverkan mellan stridskrafter där taktiska initiativ tas utan att begränsa operativ handlingsfrihet. Underlydande förstår högre chefers avsikt och målsättningar med tydliga planer och uppgifter. Lokala initiativ uppmuntras när möjlighet till framgång uppenbarar sig.

Våra möjligheter till framgång är störst innan en angripare har etablerat sig. Detta innebär att vi måste ha väl inövade motåtgärder som snabbt kan sättas in. Utöver skydd och bevakning av anläggningar och funktioner har militärregionerna en viktig uppgift avseende samordning med det civila försvaret.

Operationer genomförs då framgångsfaktorer identifieras och med hänsyn tagen till stridskrafternas uthållighet för att undvika utslagning eller kulmination, men även för att skapa möjlighet för val av tid och rum för verkan. Vi utnyttjar våra förhandssituationer för att söka möjligheter för gemensamma operationer för verkan mot kritiska sårbarheter, prioriterade mål eller där ett avgörande söks. Stridskrafterna har förmåga till verkan från såväl spridd gruppering som till kraftsamling i större förband, eller genom gemensam verkan från olika domäner.

Genom god balans mellan verkan och uthållighet skapar vi gynnsamma förhållanden för kommande gemensamma operationer.

Foto 4.6 Stridsbåtar förtöjda vid en viktig infallsport. Foto: Jonas Olsson, Försvarsmakten.

4.4 Möta väpnat angrepp före beredskapshöjning

4.4.1 Inledning

Avsnittet beskriver gemensamma operationer för att möta väpnat angrepp vid normalläge före beredskapshöjning. Syftet med dessa operationer är att möjliggöra återtagande av initiativ samt ge beslutsunderlag och förutsättningar för inriktning av fortsatta försvarsoperationer. Dessa startar vid väpnat angrepp med kort militär förvarning, där endast begränsade beredskapshöjande åtgärder vidtagits, och slutar när beslut om nästa operation tagits (Illustration 4.7).

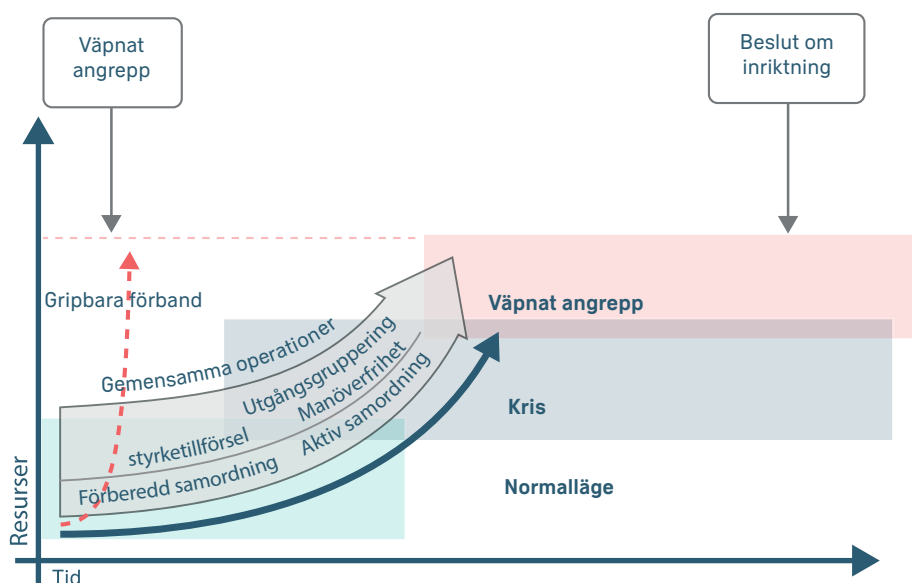

Illustration 4.7 Gemensamma operationer för att snabbt möta ett väpnat angrepp före beredskapshöjning. Ett väpnat angrepp med kort militär förvarning sker vid normalläge och Försvarsmakten reagerar omedelbart med gripbara förband (röd streckad pil). Då endast begränsade beredskapshöjande åtgärder har genomförts kommer styrketillförsel och mobilisering (blå pil) att ske parallellt med operationen för att möta angreppet.
Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

4.4.2 Den operativa problemramen

Angriparen tar risker för att uppnå fördelarna med ett väpnat angrepp med kort militär förvarning. Det väpnade angreppet medför påverkan över hela det operativa djupet, i alla domäner och i informationsmiljön, vilket skapar kaos och försvårar vår lägesuppfattning och beslutsförmåga.

Bekämpning av förband, ledning, anläggningar och samhällsfunktioner genomförs genom riktade operationer. Angriparens verksamhet på svenskt territorium, inklusive vilseledning, försvårar vår lägesuppfattning.

4.4.3 Bärande idé

Målsättningen är att kunna återta initiativet och skapa förutsättningar för fortsatta försvarsoperationer. Därför möter vi det väpnade angreppet omedelbart. Särskilt ansvar vilar på alla chefer att ta upp strid och agera i högre chefs anda. Strävan att komma till verkan mot angriparens sårbarheter får inte skymmas av hänsyn till annan verksamhet. Försvarsmakten genomför inledande operationer samtidigt som styrketillförsel inleds. Vid störda ledningsförhållanden genomför stridskrafterna operationerna autonomt inom ramen för förberedda uppdrag. Efterhand som ytterligare förband blir tillgängliga eftersträvas att genomföra samordnad och kraftsamlad verkan (Illustration 4.8).

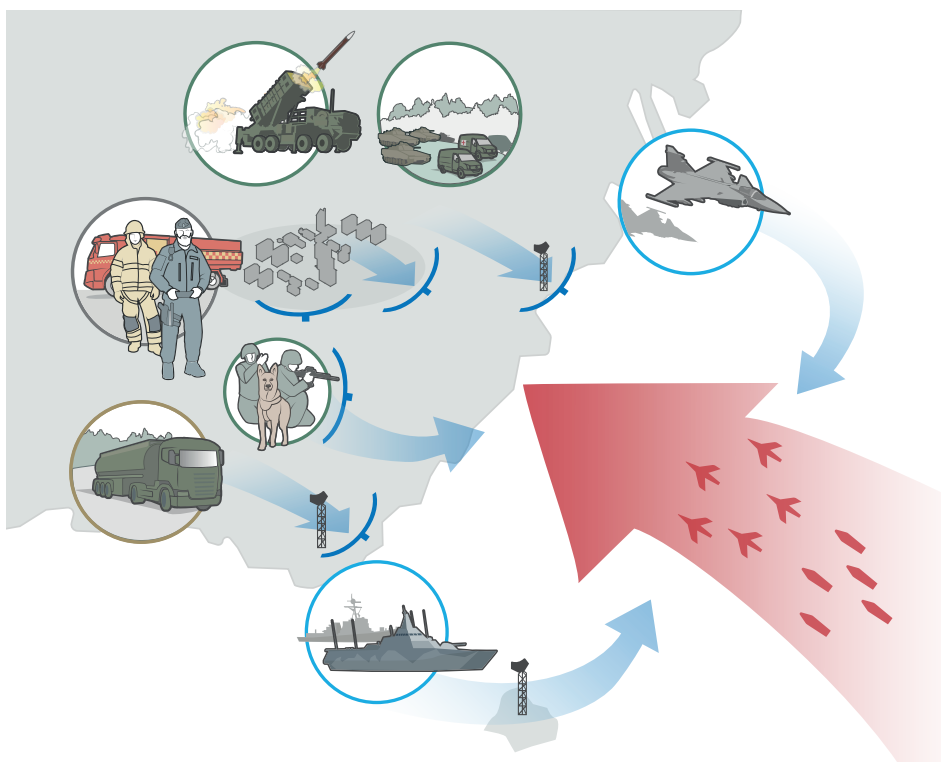

Illustration 4.8 Möta väpnat angrepp före beredskapshöjning. Omedelbart gripbara resurser bekämpar angriparens kritiska sårbarheter så tidigt som möjligt samtidigt som spridning och styrketillförsel sker. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

4.4.4 Övergripande principer

Initialt är strävan att med omedelbart gripbara resurser så tidigt som möjligt bekämpa angriparens kritiska sårbarheter. Samtidigt sker spridning av stridskrafterna för skydd. Parallellt med detta sker en forcerad styrketillförsel av förband med en lägre beredskapsgrad som sätts in i operationen allt eftersom de blir gripbara. Planerade åtgärder vid prioriterade infallsportar utförs för att försvåra angriparens rörlighet.

Militärregionerna agerar utifrån förberedda planer och det civila försvaret utifrån närhets- och ansvarsprincipen. Civila aktörers förmåga att bidra till regional lägesbild tillvaratas.

Stridskrafterna har förmåga att överleva insatser med massförstörelsevapen. Balans mellan verkan, skydd och styrketillförsel är en förutsättning för att skapa uthållighet för fortsatta försvarsoperationer. Strävan vid väpnat angrepp med kort militär förvarning är att Försvarsmakten på så kort tid som möjligt kommer till verkan mot angriparens sårbarheter och mobiliserar.

För att möjliggöra egna initiativ inhämtas i första hand underrättelser genom rörliga sensorer och förband. Inför val av operationsriktning skapar operativ chef en lägesuppfattning. Militärregionernas samverkan med det civila försvaret bidrar till att skapa relevanta lägesbilder som, efter analys, blir ingångsvärden för operativ chef.

Operationen genomförs med omedelbart gripbara förband enligt förberedda uppdrag för att möjliggöra taktiska initiativ. Lokala initiativ uppmuntras när möjlighet till framgång uppenbarar sig. Möjligheterna för oss är störst innan en angripare har etablerat sig. Detta innebär att vi måste ha väl inövade motåtgärder som snabbt kan sättas in. Militärregionerna med sina hemvärnsförband stödjer övriga stridskrafter och skyddar mobilisering samt upprättar ledning tillsammans, alternativt i samverkan med det civila försvaret på regional nivå.

En liten styrka som tidigt är på rätt plats kan många gånger uppnå mer än en större styrka som anländer sent. Förbandens höga beredskap bidrar till förmågan att agera omedelbart och före mobilisering av återstående stridskrafter, vilket skapar handlingsfrihet och vinner tid.

Om verkan mot angriparen inte uppnås undandrar vi oss bekämpning för att efter noggrant bedömande möjliggöra tillfälle till verkan.

Vid väpnat angrepp möts motståndaren av militärstrategisk kommunikation med ett tydligt budskap. Den militärstrategiska kommunikationen bidrar också till att vidmakthålla försvarsvilja samt att skapa stöd, nationellt och internationellt.

Efterhand, och i takt med egen styrketillförsel, genomförs operationer för att påverka angriparens etablering. När tillfälle ges genomförs gemensamma operationer mot kritiska sårbarheter och prioriterade mål. Uthållighet för fortsatta operationer måste beaktas vid gemensamma operationer.

4.5 Nationella försvarsoperationer

4.5.1 Inledning

Avsnittet beskriver gemensamma operationer som genomförs nationellt och med stor uthållighet. Syftet är att försvara svensk suveränitet och att skapa förutsättningar för stöd från tredje part. Detta omfattar allt från beslut om inriktning till dess att svensk suveränitet är återställd eller att vi övergår till att genomföra operationer tillsammans med annan part (Illustration 4.9).

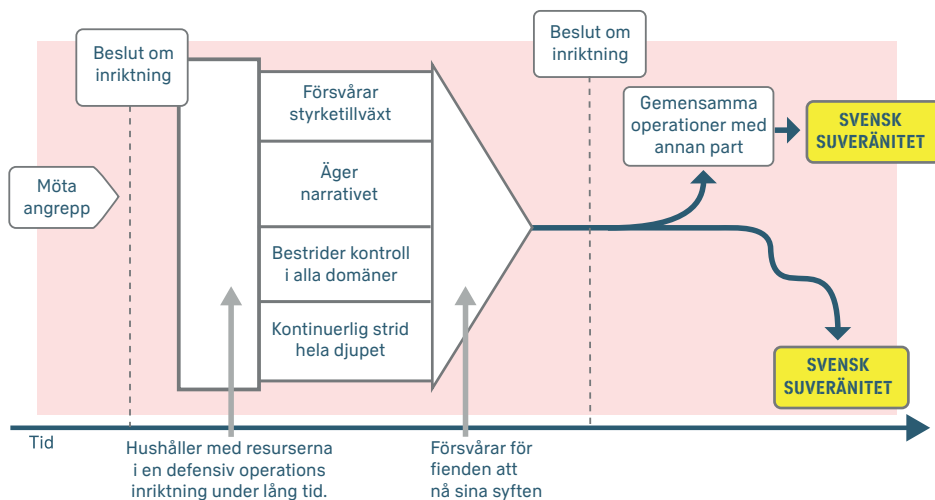

Illustration 4.9 Genomförande av gemensam nationell försvarsoperation. En försvarsoperation genomförs för att återta svensk suveränitet. Efter beslut om inriktning kan en nationell försvarsoperation övergå i en multi-nationell gemensam försvarsoperation. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

4.5.2 Den operativa problemramen

Angriparen genomför bekämpning av förband, ledning, anläggningar och samhällsfunktioner med långräckviddiga system. Angreppet genomförs sannolikt i hela operationsmiljön och i ett högt tempo med ett brett spektrum av påverkansmedel, inkluderat icke-linjär krigföring, påverkansoperationer och inslag av vilseledning. Angriparen strävar efter att uppnå luft- och sjöherravälde. Angreppet förväntas bestå av en kombination av luftlandsättningar, amfibieoperationer och insats med fjärrstridsmedel, där även massförstörelsevapen kan vara en del. Angriparen upprättar sannolikt en försvarszon för att skydda basering av långräckviddiga system, inklusive flygburna sådana. I alla domäner kommer våra stridskrafter att möta en kvalificerad motståndare. Angriparen strävar efter att bekämpa våra sårbarheter. För att skapa kaos som försvårar vår lägesuppfattning och beslutsförmåga, omfattar angreppet även alternativa metoder och genomförs både med ombud och med reguljära stridskrafter på djupet och i alla domäner samtidigt. Samhällets grundfunktioner är svårt störda vilket har menlig påverkan på Försvarsmaktens verkansmöjligheter

4.5.3 Bärande idé

Försvarsmakten genomför gemensamma operationer under lång tid och med hög uthållighet genom att försvåra angriparens styrketillförsel eller utbredning, syftande till att återställa nationell suveränitet (Illustration 4.10). Vidare bestrider vi angriparens kontroll i samtliga domäner genom strid på djupet, samtidigt som vi hushåller med egna resurser. Försvarsmakten påverkar angriparens sårbarheter och skapar asymmetriska och komplexa utmaningar. Vi utnyttjar tillfällen i alla domäner för att påverka angriparen så att ytterligare utbredning begränsas och samhällsviktiga funktioner upprätthålls. Vi växlar mellan offensiva och defensiva operationer. Genom uthålliga operationer förhindrar vi att angriparen når sina målsättningar. Försvarsmakten förbereder värdlandsstöd och gemensamma operationer tillsammans med annan part.

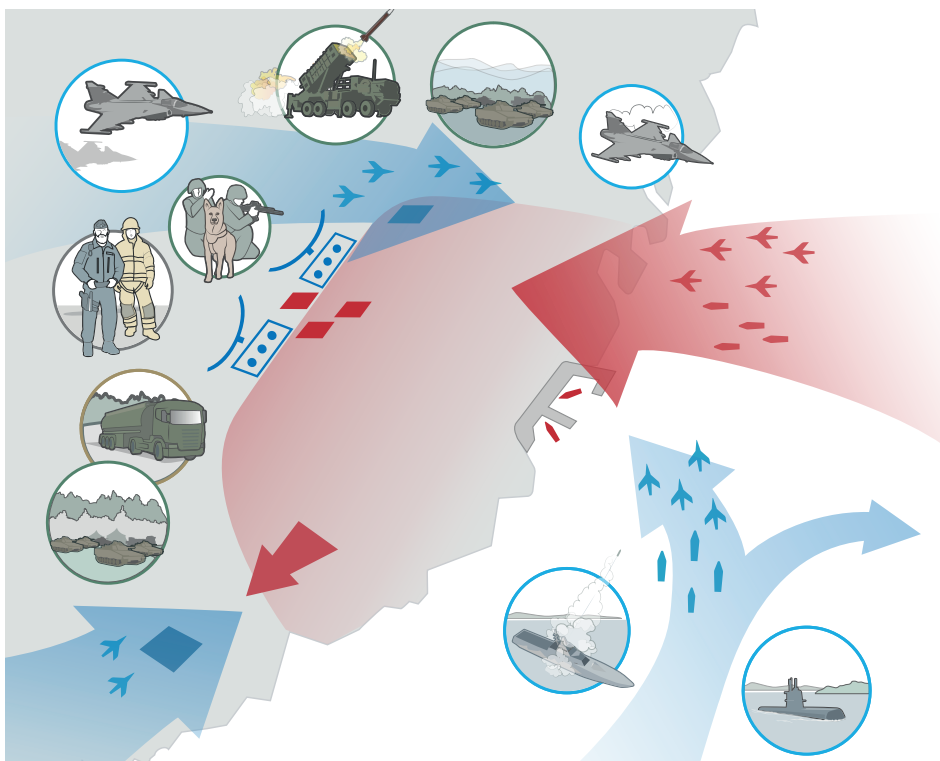

Illustration 4.10 Nationell försvarsoperation. Försvarsmakten genomför gemensamma operationer under lång tid och med hög uthållighet genom att försvåra angriparens styrketillväxt eller utbredning, syftande till att återställa nationell suveränitet. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

4.5.4 Övergripande principer

En övergripande princip är att bestrida angriparens kontroll i hela operationsmiljön. Angriparens sårbarheter påverkas både med direkta och indirekta metoder. Våra stridskrafter tillämpar ett rörligt uppträdande och växlar mellan att agera med mindre enheter för att försvåra angriparens bekämpning, och kraftsamling av förband för maximal verkan. Vår möjlighet till verkan finns tillgänglig på hela det operativa djupet. Kombinerade vapen och system i samverkan är våra dimensionerande principer för att skapa asymmetri och multipla hot. Vi arbetar aktivt för att skapa en kontinuerlig lägesuppfattning.

Utan att söka strid med dennes huvudstyrka påverkar Försvarsmakten angriparens kritiska sårbarheter och centrala stöddepunkter. Vi agerar oförutsägbart vilket innebär att vi utgör hot mot angriparen och möjliggör överraskande verkan. Vilseledning används aktivt för att styra det som vi vill att angriparen ska uppfatta.

Kulmination undviks genom noggrann avvägning mellan verkan och uthållighet. Vi skyddar våra försörjningslinjer och flöden. Tillsammans med det civila försvaret skyddar vi rikets ledning och befolkning samt samhällets funktionalitet och robusthet, för att möjliggöra det civila samhällets stöd till Försvarsmakten.

Försvarsviljan i hela samhället stöds genom informationsinsatser både på militärstrategisk och på operativ nivå. Det är tydligt för både vår egen befolkning och omvärlden vem som är den angripande parten.

Försvarsmakten genomför kontinuerligt strid på djupet i områden som kontrolleras av angriparen.

Foto 4.11 Mekaniserat förband under framryckning. Foto: Mats Carlsson, Försvarsmakten.

4.6 Multinationella försvarsoperationer

4.6.1 Inledning

Som EU-nation, och i enlighet med Lissabonfördraget, har Sverige förbundit sig att solidariskt medverka till Europas fred och säkerhet. Sverige är också medlem i Natos Partnerskap för fred, och har ett fördjupat försvarssamarbete med utvalda nationer, där Finland har en särställning.

Den svenska unilaterala solidaritetsförklaringen omfattar EU-medlemmar samt Norge och Island. Bedömningen är att en konflikt i närområdet kommer att påverka mer än en nation och att Sverige inte kommer att förhålla sig passivt om en annan EU-nation eller nordisk nation drabbas av en konflikt. På motsvarande sätt förväntar vi oss att dessa nationer agerar om Sverige drabbas. Sverige ska därför både kunna ge och ta emot civilt och militärt stöd.

Sverige har undertecknat ett samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd. Det innebär förbättrade förutsättningar för Sverige att ge värdlandsstöd till en Natostyrka som inbjudits till Sverige.. Avtalet ställer krav på civil-militär samverkan, beroende på myndigheters olika ansvar.

Försvarsmakten ger eller tar emot militärt stöd från annan part vilket även inkluderar värdlandsstöd (Illustration 4.12). Dessa uppgifter kan komma att genomföras samtidigt eller sekventiellt. Parallellt med detta kan en nationell försvarsoperation pågå.

Förklaring

MCC:	Martime component command
LCC:	Land component command
ACC:	Air component command
SOCC:	Special operations component command
INSS:	Insatsstaben
Ast:	Arméstaben
MS:	Marinstaben
FS:	Flygstaben
SFL:	Specialförbandsledningen
MR:	Militärregion
VLS:	Värdlandsstöd

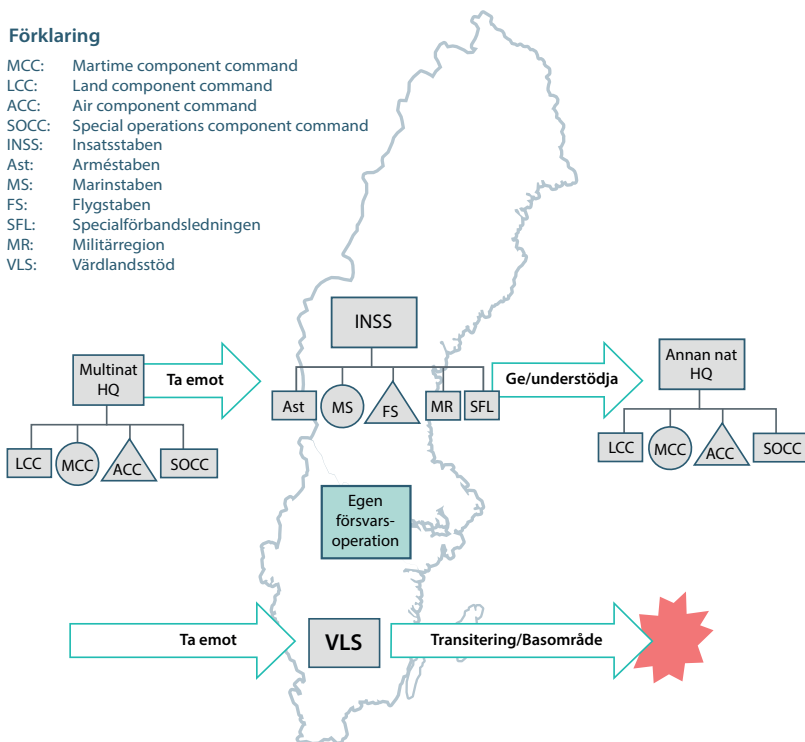

Illustration 4.12 Multinationella försvarsoperationer. Vid multinationella gemensamma operationer kan Sverige ta emot stöd, ge stöd till eller understödja en annan stat/organisation eller ge värdlandsstöd. Dessa uppgifter kan ske samtidigt eller sekventiellt samt när en egen försvarsoperation pågår.

Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

En militär konflikt kan uppstå med kort militär förvarning, eller efter en längre tids eskalation. I båda situationerna kan vi ge och ta emot militärt stöd till eller från annan part, vilket bidrar till ett större operativt djup. Om Sverige stödjer en annan part militärt kan Försvarsmakten tidigt komma att bli engagerade i en konflikt i närområdet. I ett sådant fall kommer vi tidigt att behöva säkerställa att våra försörjningslinjer för nationell försörjning är skyddade och öppna. Det är en förutsättning för att kunna ta emot militärt stöd från tredje part. I detta sammanhang aktualiseras även vår förmåga att tillhandahålla värdlandsstöd.

Vår vilja att agera tillsammans visas redan i fredstid genom återkommande multinationell övnings- och träningsverksamhet. Ett viktigt syfte med denna verksamhet är att verka kris- och konfliktförebyggande samt ytterst avhållande för väpnat angrepp, det vill säga att skapa tröskeleffekt.

Planering och förberedelser inom både det militära och civila försvaret måste genomföras redan i normalläge, för att vi ska kunna ta emot militärt stöd. Detta görs genom att analysera möjligheter och risker tillsammans med berörda civila aktörer och upprättande av avtal med civila leverantörer av tjänster, till exempel hamnar och speditörer.

4.6.1.1 Ge militärt stöd

När Sverige har kommit överens med annan part att ge militärt stöd, kommer den militärstrategiska nivån att ge operativ chef i uppdrag att avdela de resurser eller förband som avtalats. Givande av militärt stöd kan även innebära att svenska resurser, tillfälligt i en koordinerad insats, understödjer en annan parts operation för att uppnå definierade effekter. Sverige kan också ge stöd i form av att Försvarsmakten avdelar delar av sitt operationsområde till annan part, exempelvis i form av ett basområde.

4.6.1.2 Ta emot militärt stöd

En annan stat eller internationell organisation kan ge militärt stöd till Sverige i form av förmågor, resurser eller förband. Detta kan ske genom att den andra parten ställer delar under svenskt befäl, eller att den svenska operationen understöds tillfälligt i en koordinerad insats. Den andra parten kan stödja Sverige genom att genomföra en operation parallellt eller koordinerat med svenska operationer.

4.6.1.3 Vårdlandsstöd

Vårdlandsstöd kan lämnas vid övningsverksamhet, transitering eller operationer. Vårdlandsstöd leds av operativ chef genom uppdrag till berörda militärregionchefer och omfattar både militärt stöd och stöd från civila aktörer.

Vid värdlandsstöd krävs på alla ledningsnivåer samordning och delaktighet med civila aktörer i planering och genomförande. Inom Försvarsmakten klarläggs ansvarsförhållanden för planering och genomförande av värdlandsstödet omfattning under såväl insats- som övningsverksamhet.

4.6.2 Den operativa problemramen

Utöver den operativa problemramen för nationella försvarsoperationer kan ytterligare utmaningar tillkomma vid multinationella gemensamma operationer med annan part.

Sverige har inga garantier för stöd från annan part. Detta medför att utfallsrummet för hur en multinationell gemensam operation genomförs blir stort, något som försvårar förberedelsearbetet. Tänkbara partners kan ha andra förutsättningar för att hantera en konflikt än Sverige, till exempel juridiska förutsättningar, slutlägen och målsättningar samt nationella begränsningar. Nationer och organisationer kan också tillämpa ledningsfilosofi och doktrin på olika sätt, vilket ställer krav på att de gemensamma förutsättningarna för operationen förtydligas och förklaras.

Annan parts operativa krav på Sverige, inklusive värdlandsstöd kan skapa logistiska utmaningar genom längre försörjningslinjer och försörjning i flera riktningar. Vidare kan logistiska behov från annan part leda till ökade påfrestningar för oss, vilket kan medföra att egna nationella logistikbehov måste nedprioriteras.

Ledningsförhållanden kan förändras under pågående operation, då ledningen kan variera mellan att vara nationell, bilateral och multinationell.

Samträning, förberedelser och planering med samarbetsparter är avgörande. Om detta uteblir uppstår friktioner och missuppfattningar, vilka medför att synergieffekter av en multinationell gemensam operation uteblir och vi förlorar tempo i operationen.

Initiala dokument författade enbart på svenska utgör interoperabilitetsproblem. Redan i en inledande fas är interoperabilitet, avseende språk och standarder avgörande för att initialt bädla för en multinationell gemensam operation tillsammans med andra.

4.6.3 Bärande idé

Vid multinationella gemensamma operationer eftersträvas kvalitativa och kvantitativa synergieffekter genom att använda respektive parts olika styrkor. Dessa kan ge ett större operativt djup vilket medför att motståndarens kritiska sårbarheter i högre grad påverkas än när vi agerar enskilt.

Särskild vikt läggs vid att klarlägga lednings- och lydnadsförhållanden.

Utökad sensorförmåga leder till att lägesuppfattningen förbättras. Den utökade förbandsmassan och förmågor ger utökad flexibilitet som medger flera operativa riktningar, kraftsamling, eller utökad uthållighet. Sammantaget leder detta till utökad handlingsfrihet och större möjlighet att ta initiativet i operationen. Multinationella gemensamma operationer kan genomföras med högre ambition än när vi agerar enskilt.

I tillämpningen av multinationella gemensamma operationer ligger tyngdpunkten på att möta en angripare bortom svenskt territorium. Den multinationella gemensamma operationen inriktas mot att, med samtliga förmågor och med hög ambitionsnivå, påverka angriparen inom hela det operativa djupet samt att skydda prioriterade områden och objekt.

4.6.4 Övergripande principer

Grundläggande framgångsfaktorer för att multinationellt samarbete ska fungera och höja effekten i multinationella gemensamma operationer är:

- *Goda relationer.* Försvarsmaktens personal på alla nivåer, i synnerhet chefer, ska sträva efter att skapa och vidmakthålla goda personliga relationer med motsvarande personal hos möjliga samarbetspartners. Kvaliteten och djupet i på de personliga relationerna kan komma att påverka alla steg i en operation.
- *Respekt och tillit.* Ömsesidig tillit för den professionella militära förmågan samt respekt för samarbetspartnerns kultur (historia, religion, sedvänjor och värderingar). Respekt och tillit tar tid att vinna.
- *Kunskap om samarbetspartnern.* Det är lika viktigt att ha god kunskap om samarbetspartnern som om motståndaren. Tiden det tar att sätta sig in i samarbetspartnerns doktrinära bevekelsegrunder, militära förmågor och begränsningar kommer att löna sig.
- *Tålmod.* Ett nära och effektivt samarbete tar tid att utveckla. Att enas om åsikter och perspektiv kräver tid och tålmod.
- *Effektiv kommunikation.* God kommunikation hjälper samarbetspartners att förstå de gemensamma utmaningarna och ta avgörande beslut.

Dessutom ökas effekten ytterligare när vi samarbetar inom följande områden

- *Ledningssystem.* Gemensamma procedurer, regler och materiel ger den multinationella gemensamma operationen goda förutsättningar till effektiv samordning.
- *Övningar* skapar förtroende och säkerhet mellan parterna i den multinationella gemensamma operationen.
- *Planer.* Att i förväg ha gjort överenskommelser och planer gör att den multinationella gemensamma operationen kan påbörjas utan onödig tidsspillan.
- *Förmågeutveckling.* Att enas runt en gemensam syn på förmågeutveckling och doktriner och regler genom samarbete bygger viktiga förutsättningar för kvalitativa effekter i den multinationella gemensamma operationen.

Chefer och stabspersonal i multinationella staber förväntas företräda sina respektive staters intressen, vilket påverkas av:

- *Nationella intressen.* Svenska chefer och stabspersonal företräder och driver svenska intressen, antingen som en uttalad planeringsprincip och målsättning, eller mer allmänt för att påverka den multinationella inriktningen.
- *Inflytande.* Då Sverige blir tillfrågat om att bidra med specifika förmågor eller särskilda stabskompetenser, bör detta utnyttjas till fullo. Andra stater har sannolikt förmågor som vi efterfrågar.
- *Nationella begränsningar.* Svenska chefer och stabspersonal utvecklar ett förtroendefullt samarbete med andra staters representanter. Vår personal agerar inom ramen för nationella svenska riktlinjer och intressen. Vi är öppna och tydliga med de nationella begränsningar, eller andra reservationer som vi har, och analyserar var och i vilket sammanhang Sverige kan bidra.

I en multinationell gemensam operation är sammanhållning a och o, för det är sammanhållning som ger och upprätthåller operationens tyngd och trovärdighet.

Vi är interoperabla för att möjliggöra en smidig integration i operationen. Multinationella gemensamma operationer måste anpassas utifrån den grad av interoperabilitet som finns vid operationens inledande.

Operativ planering och operativa studier tillsammans med annan part genomförs redan under normalläge. Tidig och tydlig myndighetssamverkan är avgörande för framgångsrikt genomförande.

Doktriner varierar mellan stater. Vår målsättning är att arbeta med en gemensamt erkänd multinationell planeringsmetod (Comprehensive Operational Planning Directive, COPD) och tillämpa Natos processer, procedurer, metoder och standarder (enligt Nato Allied Joint Publications) som grund för att uppnå den interoperabilitet som krävs. Men även när dessa används kommer olika stater tolka och tillämpa dessa

på olika sätt. Chefer och stabsofficerare måste säkerställa att dessa skillnader identifieras och diskuteras. Tillämpningen av uppdragstaktik kan skilja sig mellan olika nationer och organisationer, varför förståelse för andras tillämpning av ledningsfilosofi är viktig. En insikt i andra nationers fysiska, konceptuella och moraliska faktorer bidrar till ökad förståelse för olikheter och likheter. I samarbeten där parterna har olika tillämpning av ledningsfilosofi eller varierande doktriner, är användandet av förbindelseofficerare eller stabselement särskilt viktigt för att överbrygga skillnader och öka integrationen.

Alla multinationella gemensamma operationer kräver omfattande koordinering och samverkan. Förbindelseofficerare eller stabselement utbyts mellan multinationell operativ chef, högre chef, sidoordnade förband, värdlandet, övriga deltagande nationer och organisationer som stödjer operationen. Inom den multinationella styrkan sker utbyte av förbindelseofficerare och stabselement mellan funktioner som är avgörande, för att möjliggöra koordinering mellan multinationell operativ chef och stridskrafterna.

Förbindelseofficeren och stabselementet är väl insatta i egna planer, metoder och orderverk. Vidare har de mandat att företräda sin chef och har rätt grad eller nivå för att kunna påverka beslutsprocessen. Försvarsmaktens utsända personal är fast i sina ståndpunkter, men är samtidigt diplomatisk och respektfull.

4.7 Gemensamma funktioner

I detta avsnitt beskrivs hur de gemensamma funktionerna stödjer de fem tillämpningarna.

4.7.1 Ledning

Funktionen ledning syftar till att inrikta och samordna tillgängliga resurser så att de åstadkommer de effekter som krävs för att lösa uppdraget och nå målsättningarna. Ledningsstrukturen är tydlig, tidskoordinerad och säker för delgivning av direktiv, order och rapporter samt har en ömsesidig informationshantering.

Ledning inriktas mot att samordna stridskrafterna med syfte att skapa komplexa problem för angriparen. Vidare inriktas ledning mot att möjliggöra en snabb och smidig övergång från förbandsproduktion till genomförande av en gemensam operation.

Information delas med andra myndigheter vid ledning av myndighetsöverskridande operationer.

Vår ledning ska inom ramen för uppdragstaktik snabbt kunna växla mellan centraliserad direktstyrning och decentraliserad uppdragsstyrning. Även då uppdragsstyrning i huvudsak tillämpas av operativ chef är direktstyrning ibland nödvändig, till exempel då direktsamverkan mellan chefer på taktisk nivå krävs men inte är möjlig, eller då snabba förändringar av den operativa planen krävs i förhållande till snäva tidsförhållanden.

Direktstyrning från militärstrategisk nivå kan behövas vid beslut om åtgärder i snabba tidsförlopp och oklara omständigheter när militärstrategisk nivå har behov av att kontrollera händelseförloppet. Operativ chef stödjer denna typ av beslutsfattande.

Ledningssystemen används kontinuerligt för att kunna utöva ledning vid en snabb konflikteskalation. Redundans skapas genom att alternativa ledningsmetoder planeras, övas och kontrolleras.

Vid ett väpnat angrepp hanterar vi en kraftig ökning av information, samtidigt som ledningssystemen degraderas av fientlig påverkan, genom att prioritera beslutsprocesser för tidskritisk ledning och lägesuppfattning. Underställda chefer har tydliga uppdrag och mandat som understöds av förberedd samordning. Efterhand som ledningsförmågan och lägesuppfattningen återtas genomför den operativa nivån inriktning och samordning av stridskrafterna för att återta initiativet.

4.7.1.1 Nationell ledning

Operativ nivå har ett funktionsledningsansvar avseende ledningssystem inom hela Försvarmakten i operationer och ett direkt ledningssystemansvar för samband till operativ chefs underställda chefer. På motsvarande sätt har försvarsgrenar respektive militärregioner ett funktionsledningsansvar avseende ledningssystem inom egen organisation och ett direkt ledningssystemansvar för samband till underställda chefer.

Gemensamma operationer kräver en sammanhängande ledning inom och mellan militärstrategisk, operativ, taktisk och regional nivå ner till förbandsnivå.

Ledningssystemet möjliggör ledning av militära operationer i ett nationellt eller multinationellt sammanhang och medger deltagande i internationella operationer. Ledningssystemet stödjer ledning i alla konfliktnivåer samt hanterar snabba händelseförlopp.

Samordningsbehov finns med sidoordnade chefer inom Försvarmakten, civila organisationer samt med andra nationer och internationella organisationer.

4.7.1.2 Ledning då militärt stöd ges

När Sverige ger militärt stöd till en multinationell gemensam operation kommer den militärstrategiska nivån att ge operativ chef i uppdrag att avdela avtalade resurser och förband. Detta innebär att operativ chef delegerar befälsrätt till den mottagande parten (Illustration 4.13).

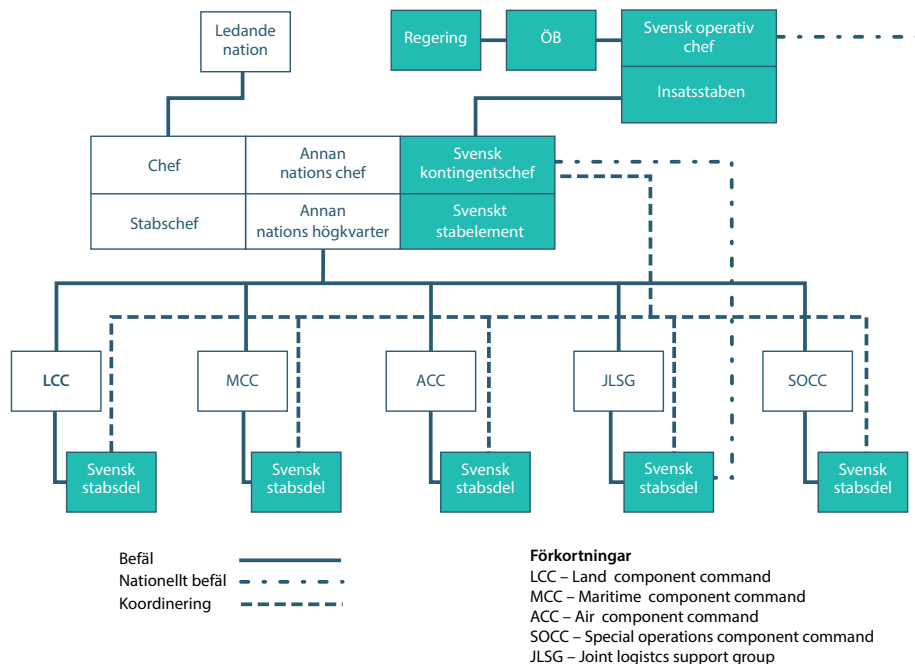

Illustration 4.13 Ledning och lydnadsförhållanden när svenska insatsstaben ger militärt stöd bilateralt. Den svenska organisationen är grön och den andra partens organisation är vit. Linjernas mönster visar olika ledning och lydnadsförhållanden. Illustration: Ingrid Ärfström, Försvarsmakten.

Att ge militärt stöd till en annan part kan också innebära att Sverige avdelar en del av svenskt territorium som operationsområde till den part som ges militärt stöd, både till lands, sjöss och i luften (Illustration 4.14).

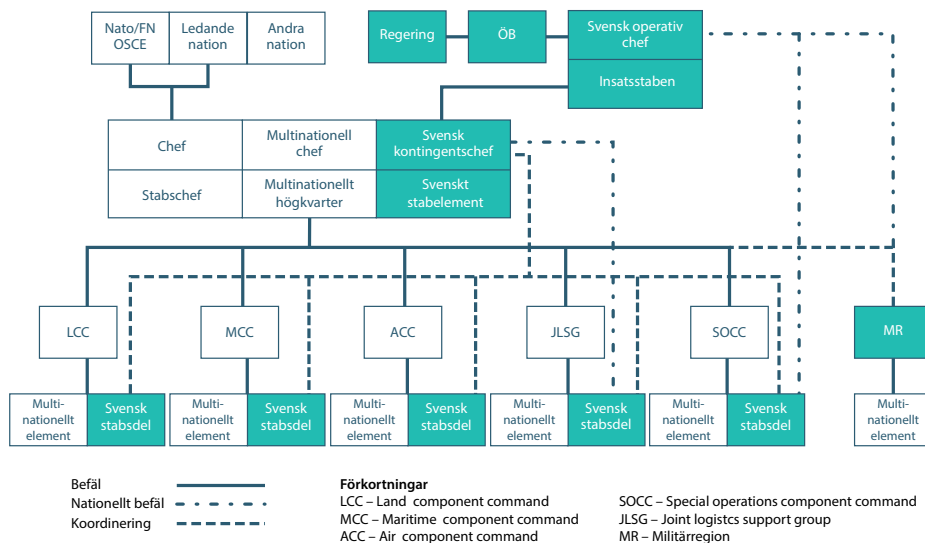

Illustration 4.14 Ledning och lydnadsförhållanden med ett multinationellt operativt högkvarter på svenskt territorium. Den svenska organisationen är grön och den andra partens organisation är vit. Linjernas mönster visar olika ledning och lydnadsförhållanden. Illustration: Ingrid Ärfström, Försvarsmakten.

Försvarsmakten kan också ge militärt stöd genom att understödja en multinationell gemensam operation. Detta innebär att operativ chef behåller befälsrätten över sina resurser.

Operativ chef ansvarar för de förband som för aktuell gemensam operation lyder under annan parts operativa chef. Det finns även i detta fall ett fortsatt nationellt ansvar avseende administration och logistik, varför mottagande chef normalt har ett begränsat befälsmandat.

4.7.1.3 Ledning då militärt stöd tas emot

En annan stat eller organisation kan ge militärt stöd till Sverige i form av förmågor, resurser eller förband. Den andra parten kan delegera befälsrätt till en svensk operativ chef. Denne, i sin tur, kan underställa resursen eller förbandet till de taktiska cheferna (Illustration 4.15).

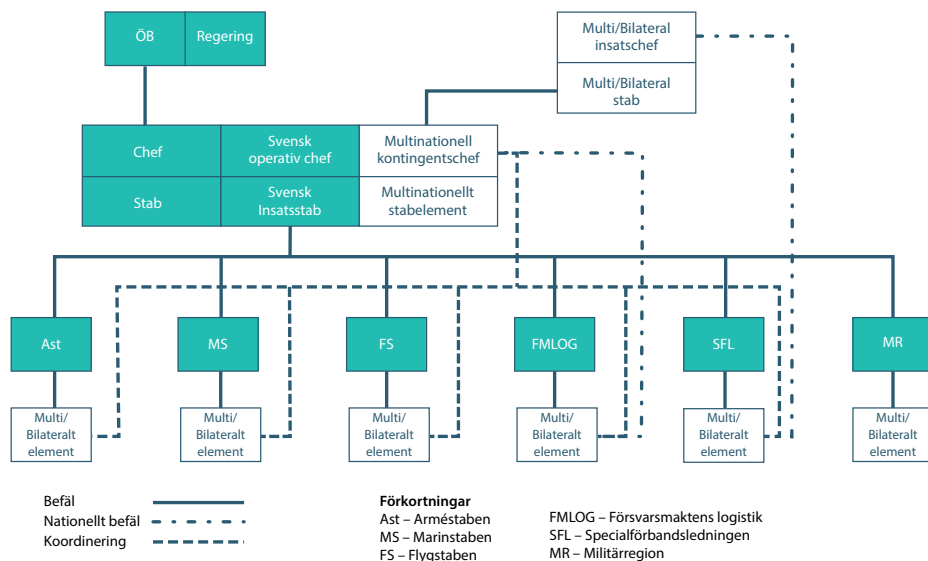

Illustration 4.15 Ledning och lydnadsförhållanden när svenska insatsstaben leder mottagna enheter. Den svenska organisationen är grön och den andra partens organisation är vit. Linjernas mönster visar olika ledning och lydnadsförhållanden. Illustration: Ingrid Årfström, Försvarsmakten.

Sverige kan också ta emot militärt stöd genom att Försvarsmakten blir understödd med resurser från annan part. Detta betyder att ingen befälsrätt delegeras till svensk operativ chef.

4.7.1.4 Ledning vid värdlandsstöd

Operativ chef leder värdlandsstödet och klarlägger samordningsansvaret mellan Försvarsmakten och andra myndigheter. Militärregionchef samordnar, planerar och samverkar på regional och lokal nivå.

Operationsplanen utarbetas inom ramen för försvarsplaneringen. Genomförandet av värdlandsstöd kräver att den operativa planeringen omsätts i taktiska planer på förbandsnivå.

4.7.2 Underrättelser

Den gemensamma funktionen underrättelser syftar till att kontinuerligt och koordinerat ge en förståelse för motståndaren, hot och andra aktörer som inte är egna. Denna förståelse är själva grunden för förmågan att identifiera förutsättningar som operationen kräver och därmed kunna uppnå egna målsättningar. Funktionen ger chefen möjlighet att värdera en motståndare och ger svar på vilken effekt våra insatser har under operationen. En viktig del är bedömandet av en framtida händelseutveckling, vilket har sin grund i information om hur aktörer tidigare agerat. Funktionen är av dessa skäl dimensionerande för chefens lägesuppfattning och beslutsfattande och är en viktig delmängd i operationen.

Underrättelser bidrar till lägesuppfattningen genom att kontinuerligt följa och bedöma aktörernas förmågor, intentioner och övrig händelseutveckling. Kontinuerlig delgivning av underrättelser medger kunskapsuppbyggnad, ett anpassat skydd av våra skyddsvärden och utgör underlag för aktiva motåtgärder som svar på motståndarens agerande.

Målsättningen är att vi har informationsöverblick över motståndaren. För att nå den målsättningen arbetar funktionen förutseende, aktivt och informationsförsörjande. Detta kräver att funktionen för en kontinuerlig dialog med beslutsfattare och är delaktig i planeringen och genomförandet av de verksamheter och processer som stöds. Det är genom denna kontinuerliga interaktion som funktionen i tid kan besvara de underrättelsebehov som är kopplade till chefers beslut.

Nationell och internationell underrättelse- och säkerhetssamverkan, tillsammans med en bred tillgång till egen information och källor, även på strategiskt djup, utgör grunden för vår lägesuppfattning och möjlighet till förvarning.

Underrättelser bidrar även till att bedöma om önskvärd effekt på hotet uppnåtts eller om ytterligare åtgärder krävs. För detta krävs att funktionen är samordnad mellan ledningsnivåer, beslutsfattare, myndigheter och andra nationer eller organisationer.

Genom att bryta en potentiell motståndares förnekbarhet minskas dennes handlingsutrymme, vilket medger att Sverige avslöjar aktören bakom de incidenter vi upplever.

Vår inhämtning mot motståndaren pågår kontinuerligt och både aktiva och passiva skyddsåtgärder vidtas mot säkerhetshot i alla domäner.

Underrättelse- och spaningsförband, förband med cyberförsvarsförmåga, hemvärnsförband samt sensorsystem bidrar tidigt till lägesuppfattning genom inhämtning

inom det operativa djupet och i sekundära riktningar. Tillsammans identifieras och lokaliseras motståndarens sårbarheter vilket medför att bekämpning kan genomföras.

Underrättelser bidrar med beslutsunderlag till operationer och vidmakthåller lägesuppfattning genom att identifiera motståndarens beredskap, verksamhet, offensiva förberedelser och operativa avsikter.

Den gemensamma funktionen underrättelser inriktas mot att:

- fastställa motståndarens kraftsamlingsriktning,
- lokalisera samt möjliggöra bekämpning av motståndarens högvärdiga mål,
- inhämta, analysera och delge motståndarens verkan och verksamhet i informationsmiljön,
- förebygga, upptäcka och motverka säkerhetshotande verksamhet,
- bidra till underlag för fortsatt inriktning av Försvarmaktens åtgärder.

4.7.3 Bekämpning

Funktionen bekämpning syftar till att påverka ett mål. Med påverkan avses såväl direkt som indirekt påverkan och dess effekt kan vara fysisk eller psykisk. Funktionen är central i chefens operationsplan då funktionen har kapacitet att påverka motståndarens krigföringsförmåga. Samordnad bekämpning i den gemensamma operationen avgörs utifrån vilka mål som är dimensionerande för att ge den effekt som är nödvändig att uppnå de operativa målsättningarna.

En anpassad beredskap upprätthålls med tillräckliga bekämpningsresurser ur samtliga stridskrafter, för att visa svensk förmåga och för att ha förmåga att tidigt möta angrepp mot svensk suveränitet och svenska intressen.

Planering genomförd under normalläge, inledande prioriteringar, ställda uppgifter och identifierade mål är en förutsättning för att påbörja insatser direkt.

Förberedelser vidtas för att kunna hantera en eskalation. Förband som genomför produktion övergår snabbt till insats för att öka bekämpningsförmågan.

Bekämpning av prioriterade mål påbörjas direkt vid väpnat angrepp. Mål på stort operativt djup övervägs. Uppdrag och order ges i förhand så att inhämtning och lägesbestämning av prioriterade mål och insatser genomförs i rätt tid. Mot bakgrund av aktuellt läge och erhållen verkan inriktar operativ chef bekämpning som förberedelse för kommande insatser eller förändrad prioritering. Därtill finns beredskap att skyndsamt agera på oförutsedda och oplanerade händelser.

Lägesbild och målinformation från tredje part kan tas emot och användas. Om ledningen är störd eller bruten genomförs bekämpning av prioriterade mål autonomt. För att komma till verkan mot rätt mål, i rätt tid och med balanserad risktagning är egen lägesuppfattning en förutsättning.

4.7.4 Information

Den gemensamma funktionen information syftar till att inrikta och samordna tillgängliga kommunikationsresurser så att de åstadkommer de effekter som krävs för att stödja uppdraget och nå de operativa och militärstrategiska målsättningarna. Funktionen tas i huvudsak omhand av militärstrategisk kommunikation, kommunikationstjänst och informationsoperationer. På den operativa nivån genomförs det främst i form av informationsoperationer och kommunikationsaktiviteter. Gemensamma operationer måste planeras, genomföras och utvärderas utifrån deras önskade effekter i aktuella målgrupper. All militär verksamhet, inklusive gemensamma operationer, är kommunikativ.

Det svenska militärstrategiska narrativet försvaras och våra informationsoperationer bidrar till att vidmakthålla eller öka försvarsviljan. Offensiva informationsoperationer planeras och genomförs mot såväl militära som civila målgrupper. Informationsoperationer bidrar till att främja förutsättningar för stöd från tredje part och försvaga motståndarens stridsmoral samt försvåra och skapa osäkerheter i motståndarens lägesuppfattning.

Vi genomför kontinuerlig uppföljning i informationsmiljön, nationellt och tillsammans med andra, för att identifiera en motståndares operationer och vidta motåtgärder. I informationsmiljön kan indikationer om kommande konflikter identifieras, vilket skapar förutsättningar för att möjliggöra beredskapsanpassningar.

Vår lägesuppfattning upprätthålls för att skapa en normalbild, utifrån vilken avvikelser och förändringar identifieras och analyseras. Operativ nivå bidrar till militärstrategisk lägesbild samt understödjer militärstrategisk kommunikation. Verksamheten är i stort densamma under normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp, skillnaden ligger i intensiteten och dess målsättningar.

Inhämtning och analys av informationsmiljön bidrar till gemensam lägesbild. Den ger även möjlighet att identifiera, analysera och motverka motståndarens påverkansoperationer.

Möjlighet till proaktiva och offensiva informationsoperationer övervägs och är en väsentlig del för att åstadkomma verkan. Det kommunikativa värdet av tröskelhöjande åtgärder utnyttjas.

4.7.5 Manöver

Funktionen manöver syftar till att skapa förutsättningar för våra stridskrafter att hota eller verka mot en motståndare. Manövrerande med våra stridskrafter görs för att dela eller splittra motståndarens förband, i syfte att göra dem gripbara för bekämpning. På operativ nivå är funktionen manöver det sätt som anger villkoren i tid och rum för operationens fortsättning genom att undvika eller möjliggöra strid samt utnyttja uppkomna möjligheter.

Våra stridskrafter har en hög beredskap att påbörja operativ eller taktisk manöver. Genom manöver förflyttas stridskrafterna till för oss fördelaktiga lägen för bekämpning vilket vägs mot uthållighet och skydd. Manövern utnyttjas för att kunna växla mellan offensiva och defensiva operationer. Manövern påverkas av geografi, väder och infrastruktur och utnyttjar fältarbeten och transportmedel för att skapa möjlighet att påverka angriparen.

Förmåga till manöver upprätthålls genom att planlägga och öva operativa och taktiska förflyttningar. Stridskrafternas inneboende manöverförmåga bidrar till att komma till verkan mot motståndarens sårbarheter. För att upprätthålla förmåga till manöver samverkar Försvarsmakten med berörda andra myndigheter och aktörer.

Funktionen manöver omfattar också fältarbeten för att öka egen rörlighet, fördröja eller begränsa motståndarens rörlighet samt transporttjänst för att möjliggöra rörlighet

Manövern bidrar till att hålla tempo i operationen och skapa asymmetriska och komplexa hot för att komma innanför angriparens beslutscykel. Genom att använda manövern över hela operativa djupet uppnås överraskning och samtidigt splittras angriparens förmågor, vilket bidrar till systemkollaps. Angriparen förhindras också att genomföra planerad verksamhet och denne tvingas att vara reaktiv.

Genom manövern blir stridskrafterna svårgripbara och undgår angriparens bekämpning.

4.7.6 Uthållighet

Funktionens uthållighet syftar till att upprätthålla operativ handlingsfrihet i operationsplanens alla faser. Funktionen är dimensionerande för vår förmåga att fullfölja operationen och är direkt avgörande för att uppnå våra målsättningar. Funktionen innehåller flera tjänstegrenar som är nödvändiga för att kunna upprätthålla striden.

En väl fungerande och tillgänglig logistik är en förutsättning för uthålliga gemensamma operationer. Försvarsmakten har tillräckliga mängder disponibla förnödenheter för att upprätthålla en hög tillgänglighet och operativ handlingsfrihet, där kraven dimensioneras av försvarsplaneringen. Uthållighet byggs också av styrketillväxt och handlingsfrihet med förmågor, system av system samt kombinerade vapen. Följaktligen är genomförandet av mobilisering prioriterat.

Långsiktig uthållighet skapas under normalläge och dimensioneras mot bedömd resursförbrukning för att möta det väpnade angreppet. Den långsiktiga uthålligheten får inte äventyras varför förbrukningen av förnödenheter kontinuerligt övervägs, genom detta undviker vi kulmination. Fortlöpande påfyllnad av förnödenheter är en förutsättning för långsiktig uthållighet.

För de omedelbara behoven finns förbandsnära förrådshållna förnödenheter, ammunition och materiel. Dessa har hög tillgänglighet och avdelade transportresurser. För den initiala striden används i allt väsentligt förbandens inneboende uthållighet. En avvägd resursförbrukning är av stor betydelse för att möjliggöra operativt samordnade operationer i ett senare skede.

Beredskapslagring av prioriterade förnödenheter till förband genomförs och spridningsplaner upprättas. Samhällets resurser identifieras och planering sker med olika aktörer för stöd till Försvarsmakten. Nödvändiga mandat för att säkerställa leveranser ges till regional nivå. Samhällets försörjningsfunktioner stödjer i den omfattning som är möjligt utöver bibehållandet av den samhälleliga grundtryggheten för medborgarna. Lagrade förnödenheter ska kunna spridas.

Genom att ta emot militärt stöd stärks vår militära uthållighet.

Vid genomförande av multinationella gemensamma operationer behöver operativ chef göra en avvägning mellan nationella logistikbehov och logistikstöd till operationen. Vi kan behöva överväga att göra temporärt avkall på egen uthållighet till förmån för ett funktionellt världsstöd. Uthålligheten behöver planeras i förväg och civila logistikresurser ianspråkta.

4.7.7 Skydd

Funktionen skydd syftar till att skapa förutsättningar för operativ handlingsfrihet och ge möjlighet till bekämpning. Detta åstadkoms genom att minimera sårbarheten hos personal, anläggningar, materiel och verksamhet. Det handlar om skydd mot alla former av fysisk bekämpning inklusive kärnvapen och attacker med biologiska och kemiska stridsmedel samt cyberattacker. Funktionen skydd är en aktiv process där särskild vikt läggs på att skydda egen tyngdpunkt och våra kritiska sårbarheter.

Skydd av Försvarmaktens och samhällets skyddsvärden är en prioriteringsfråga av tillgängliga resurser. Vi identifierar egna kritiska resurser och sårbarheter samt utvecklar och anpassar skyddsåtgärder till dessa i samtliga domäner, för att möta hybrida angrepp och i värsta fall ett väpnat angrepp. Detta sker normalt genom myndighetsöverskridande operationer.

Prioritering sker av åtgärder som understödjer operativ beredskap såsom energiförsörjning, system för lägesuppfattning och system för ledning och samband. För att minska effekten av angriparens bekämpning sprids våra materiel-, ammunitions- och drivmedelsresurser tidigt och fördelas till krigsförbanden. Egna förband manövrerar för att öka sitt skydd. Skenåtgärder genomförs för skydd mot en aktörs påverkan. Egna prioriterade lednings- och sambandssystem skyddas i syfte att möjliggöra gemensamma operationer. Skydd av personal med särskild kompetens övervägs. Infallsportar och kritisk infrastruktur skyddas. Skydd av samhällskritiska installationer prioriteras till de som ger operativ effekt.

Särskild uppmärksamhet ägnas åt skydd mot kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära (CBRN) hot, vilket planeras, genomförs och övas. Försvarmakten upptäcker kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära händelser och vid hot om eller användning av dessa stridsmedel kan krigsförbanden med bibehållet stridsvärde fortsatt lösa sina uppgifter.

För att försvåra för motståndaren i alla domäner agerar vår säkerhetstjänst oförutsägbart tillsammans med andra skydds- och bevakningsorganisationer. Säkerhetstjänsten är närvarande över hela landet och där svenska enheter finns utomlands. Alla förband och funktioner bidrar till vår ökade kunskap genom snabb och precis rapportering samt till vårt skydd genom ett högt säkerhetsmedvetande och genom att vidta avvägda säkerhetsskyddsåtgärder.

Säkerhetstjänst, omfattande säkerhetsunderrättelser, säkerhetsskydd och signalskydd är grunden för såväl förebyggande som mer dynamiska, aktiva och passiva säkerhetsskyddsåtgärder.

Territorial-, hemvärns-, förband med cyberförsvarsförmåga, underrättelse- och säkerhetsförband skyddar och klarlägger säkerhetshot mot Försvarsmaktens skyddsvärden med stöd från övriga förband och samhällets olika aktörer. Dessutom bidrar ett väl fungerande samarbete med civila försvaret till avslöjande av säkerhetshotande verksamhet.

4.7.8 Civil-militär samverkan

Civil-militär samverkan syftar till att åstadkomma överenskommelser om att verka tillsammans med det civila försvaret. Civil-militär samverkan bidrar till att vidmakthålla, eller skapa operativ handlingsfrihet genom god kunskap om läge och förutsättningar hos samverkande aktörer. Funktionen stödjer chefen med kunskap om civilläget i samhället och hur detta påverkar den militära operationen samt hur den militära operationen påverkar samhället, men också samhällets stöd till Försvarsmakten vid höjd beredskap. Så långt det är möjligt upprättas överenskommelser om inriktning och ansvarsfördelning mellan myndigheter på operativ och taktisk nivå.

Samverkan med andra myndigheter och organisationer genomförs kontinuerligt för att genom informationsdelning höja den gemensamma lägesuppfattningen och genomföra försvarsplanering. Civil-militär samverkan inriktas mot underrättelser, uthållighet, manöver och skydd under normalläge.

Planering genomförs för omställning från normalläge via säkerhetspolitisk kris till väpnat angrepp, inkluderande prioriteringar inom det civila försvaret. Stödet från civila aktörer prioriteras och avvägs mot den uppnådda totalförsvarseffekten, så att funktionalitet upprätthålls inom samhällskritisk verksamhet till stöd för den samlade försvarsförmågan. För att skapa förutsättningar för skydd, verkan och manöver prioriteras initialt samverkan med civila för fungerande ledning som stöd till samordning, transporter, sjukvård och försörjning.

Förberedande planering med civila aktörer stärker samhällets totala förmåga vid en säkerhetspolitisk kris. Försvarsmakten bidrar till en lägesuppfattning som medverkar till att civila aktörer kan fatta rätt beslut och göra rätt prioriteringar. Totalförsvarsplaneringen ger förmåga till beredskap och redundans. Även i ett läge där hotet inte är uppenbart, men där påfrestningarna på samhället ökar, ges en verktygslåda för att upprätthålla samhällskritisk verksamhet. Försvarsmakten intensifierar totalförsvarssamverkan i ett skede av ökade påfrestningarna på samhället. Stödet till civila aktörer får dock inte gå ut över Försvarsmaktens förmåga att lösa egna uppgifter.

Genom civil-militär samverkan stöds aktivering av totalförsvaret. När Försvarsmakten möter ett väpnat angrepp fokuseras det civila stödet till Försvarsmaktens förmåga att komma till verkan. Därefter påbörjas samverkan och åtgärder för värdlandsstöd.

För att skapa förutsättningar för att vidmakthålla en förhandssituation och möjliggöra skydd, verkan och manöverfrihet, genomförs kontinuerlig analys, prognostisering och värdering av hur den militära operationen och samhället påverkar varandra. Denna verksamhet genomförs såväl av operativ som av taktisk nivå samt av regionala ledningar.

För att uppnå maximal totalförvarseffekt balanseras stödet från civila aktörer till Försvarsmakten så att samhällskritisk funktionalitet kan upprätthållas på en acceptabel nivå. Vid genomförande av nationella försvarsoperationer fokuseras samverkan med civila aktörer på stödet till Försvarsmaktens förmågor till verkan. Operativ verkan är en förutsättning för den strategiska uthålligheten.

Vid en utdragen och långvarig operation stödjer civil-militär samverkan Försvarsmaktens behov av försörjning och samordnad kommunikation till medborgarna.

När Försvarsmakten deltar i en multinationell gemensam operation på annan stats territorium tar den svenske militära chefen hänsyn till de civila aktörerna och hur de kan bidra till att uppnå målsättningarna. Civil-militär samverkan är den gemensamma funktionen som möjliggör detta.

Grunder för effektiv användning av civil-militär samverkan är att aktiviteterna:

- är en fullt integrerad del, från militärstrategisk nivå till taktisk och regional nivå,
- utgör kontaktytan mot de civila aktörerna – de centrala, regionala och lokala myndigheterna samt lokalbefolkningen,
- hanterar relationen med civila aktörer inom ramen för områdena samverkan, samhällets behov av stöd liksom samhällets stöd till den militära styrkan,
- utgör en del av den militära chefens medel för lösandet av den överordnande uppgiften och är koordinerade i ordinarie ledningskedja i hela operationsområdet.

En multinationell gemensam operation som genomförs på svenskt territorium innebär att det ligger ett särskilt ansvar på militärregioncheferna att stödja multinationell operativ chef med civil-militär samverkan.

Begrepp

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Aktör	Actor	En organisation, gruppering eller person som bedöms kunna påverka operationsmiljön.
Allomfattande angrepp		Ett angrepp mot flera samhällssektorer samtidigt.
Asymmetri		Tillstånd av obalans avseende mål, medel och metoder mellan två eller flera parter.
Avgörande förhållande	Decisive Condition	Omständigheter som när de uppnåts ger en tydlig fördel gentemot en motståndare eller bidrar avsevärt till att uppnå uppsatta målsättningar. Avgörande förhållanden kan ses som delmålsättningar.
Civil-militär samverkan	Civil-Military Cooperation	Funktion för samverkan med civila aktörer med målsättning att skapa förhållanden som stödjer genomförandet av den militära operationen.
Cyberdomän	Cyber Domain	En del av informationsmiljön som består av de sammanlänkade och av varandra beroende it-infrastrukturer, som möjliggör kommunikation, med tillhörande data och information. Den inkluderar internet, intranät, telekommunikationssystem, it-system samt inbyggda processorer och styrenheter.
Cyberförmåga		En nations eller annan aktörs samlade kapacitet att skydda egna intressen samt att bedriva offensiva och defensiva operationer i cyberdomänen.
Cyberförsvar		En nations eller annan aktörs samlade förmågor och åtgärder, såväl offensiva som defensiva, till skydd för dess kritiska cyberinfrastruktur som syftar till att säkerställa kritiska samhällsfunktioner samt förmågan att försvara sig mot kvalificerade angrepp.
Cyberinfrastruktur		En nation eller annan aktörs samlade it- och kommunikationssystem som tillhandahåller för samhället it- relaterade funktioner och förmågor.

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Cybersäkerhet		Den samling av säkerhetsåtgärder, riskhanteringsmetoder och tekniker som kan användas för att bevara konfidentialitet, riktighet, spårbarhet och tillgänglighet i cyberdomänen.
Direkt metod	Direct Approach	Metod då motståndaren konfronteras i direkt strid för att förstöra dennes förmåga till strid/ ta viktig terräng/position. Direkt metod används då vi har övertag, kvantitativt och kvalitativt, jämfört med motståndarens krigsförband för att förstöra alternativt begränsa dennes förmåga och möjligheter att ta och behålla initiativet.
Doktrin	Doctrine	En på kunskaper och erfarenheter grundad och dokumenterad vilja hur Försvarsmakten inriktar uppbyggnad och bruk av militära medel och metoder.
Domän	Domain	En del av informationsmiljön och den fysiska miljön inom vilken stridskrafterna verkar.
Effekt	Effect	Förändring(ar) av ett system i operationsmiljön. Effekter eftersträvas som resultat av en insats. Effekter kan vara direkta, indirekta, önskade eller oönskade.
Försvarsplanering		Verksamhet som Försvarsmakten bedriver för att inrikta hur militära medel ska användas för att lösa myndighetens uppgifter i enlighet med regeringens beslut. Genomförs som operationsplanering och operativa studier där kärnan utgörs av operationsplanering, förberedande planering och krisplanering.
Gemensam operation	Joint Operation	En operation där flera stridskrafter samordnas.

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Hemvärnsberedskap		Vid höjd beredskap eller annars efter särskilt beslut av regeringen ska Hemvärnet inta hemvärnsberedskap. Om Försvarsmakten hos regeringen har gjort framställning om hemvärnsberedskap och landets försvar eller säkerhet kräver att Hemvärnet tas i anspråk omedelbart, får Försvarsmakten besluta om hemvärnsberedskap för tiden intill dess att regeringen meddelat beslut i frågan.
Högvärdiga mål	High Value Targets	Mål hos motståndaren eller annan aktör som är väsentligt/kritiskt för att motståndaren ska kunna genomföra sin verksamhet eller lösa vissa uppgifter. Förlust av högvärdiga mål förväntas begränsa motståndarens möjligheter att verka under viss tid.
Indirekt metod	Indirect Approach	Kännetecknas av exploatering av motståndarens svagheter medan dess styrkor undviks. Indirekt metod ska användas mot en jämbördig eller överlägsen motståndare. Den bygger på att man kraftsamlar mot svagheter som är avgörande för motståndarens förmåga.
Informationsoperation	Information Operation	En militär operationsform i syfte att skapa önskvärda effekter i informationsmiljön och därmed bidra till att den militära operationens målsättningar uppnås. Informationsooperation innebär att militära förmågor koordineras och synkroniseras med teknisk eller psykologisk påverkan på information, informationssystem och mänsklig kognition.
Insats	Joint Action	Att göra något för att åstadkomma den effekt som beskriver förändringar i förmåga, beteende eller attityder hos aktörer inom operationsmiljön.
Interoperabilitet	Interoperability	Förmågan att effektivt samordna personal, system, enheter, länder och organisationer i syfte att tillsammans uppnå formulerade strategiska, operativa och taktiska målsättningar. Interoperabilitet indelas i tre huvudområden, teknisk, procedurer samt mänsklig.

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Kritisk cyberinfrastruktur		Del av en nations cyberinfrastruktur som tillhandahåller/stödjer samhällskritiska IT-relaterade funktioner och förmågor.
Kritisk sårbarhet	Critical Vulnerability	Sårbarheter/känsligheter för avgörande försättningar, som kan påverkas eller skyddas.
Kulminationspunkt		Kulminationspunkt indikerar ett skifte i maktbalans, då en aktör förlorar möjligheten till att ta initiativ och inte längre har kraften att söka avgörande.
Ledning	Command	Ledning är att inrikta och samordna tillgängliga resurser så att de åstadkommer de effekter som krävs för att lösa tilldelat uppdrag eller uppgift.
Lednings-och lyd-nadsförhållanden	Command and Control Relationship	Hierarkiskt förhållande som beskriver befälsrätt. Inom FM anges "underställd" alternativt "lyder under.
Lyda under		Innebär att en befattningshavare, eller en chef med sin enhet, i ett begränsat och särskilt angivet avseende ställs under annan befattningshavares befogenhet att leda verksamheten och fördela arbetet, utöver den chef som har sig enheten underställd. Lydnadsförhållandet kan gälla under en begränsad tid eller tills vidare. En befattningshavare kan lyda under flera andra befattningshavare i olika avseenden.
Militärregion		Geografiskt område inom vilket C MR leder markterritoriell verksamhet i fred, kris och krig. (Jfr. Regional ledning).
Militärstrategisk ledning		Inriktar och samordnar användandet av det militära maktmedlet i samverkan med andra maktmedel så att de politiska målsättningarna kan uppnås. Detta omfattar främst att definiera militärstrategiska målsättningar, att avdela militära medel till politiskt beslutade åtgärder, samt att utforma riktlinjer och ramar för genomförandet av militära operationer.

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Multinationell gemensam operation	Combined Joint Operation	En operation där svenska stridskrafter samordnas med internationella partners under ledning av en chef i en gemensam operationsplan.
Myndighetsöverskridande operationer		Genom samverkan koordinerade operationer som berör mer än en myndighet, nationellt.
Mål	Target	Ett mål är ett utvalt geografiskt område, objekt, förmåga, kapacitet, förband, system, person, grupp eller organisation som ska påverkas. (inkl. deras vilja, uppfattningsförmåga och beteende).
Målsättning	Objective	En tydlig och realistisk beskrivning av vad som ska uppnås för att bidra till slutläget.
Offensiv inriktning		Verksamhet syftande till att uppnå ett avgörande på egna villkor. Kännetecknas av egen initiativkraft.
Operation	Operation	Sammanfattande benämning på militära insatser, handlingar, eller genomförandet av uppdrag eller uppgifter som, oavsett ledningsnivå, syftar till att nå en bestämd målsättning inom ett område.
Operationskonst	Operational Art	Operationskonst är samordning i tid och rum av tillgängliga militära maktmedel i syfte att uppnå politiska och militärstrategiska målsättningar. I praktiken innebär det att välja det militära handlingsalternativ som är mest effektivt för att uppnå det politiska slutläget.
Operationsmiljö	Operational Environment	Ett sammanhängande system av fysisk miljö (mark, luft, hav, rymd samt delar av cyber), aktörer och informationsmiljön.
Operationsvärdering	Assessment	Operationsvärdering syftar till att förstå uppfattade och upptäckta lägesförändringars innebörd för uppdraget och problemet som ska lösas. Operationsvärdering ger förståelse för om operationen behöver ny inriktning eller samordning för att uppdraget ska kunna lösas.
Operativ chef	Joint Force Commander	Chef över den operativa ledningsnivån.

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Operativ ledning	Joint Command	Ledning av en operation som genomförs av operativ chef.
Prioriterade mål	High Value Target	De högvärdiga mål som är viktigast att påverka för att nå egna målsättningar med operationen.
Påverkansoperation		Samordnad och ofta förnekbar verksamhet som initieras av en statsaktör och som har som målsättning att påverka beslut, uppfattningar och beteenden hos en statsledning, befolkning eller särskilt utpekade målgrupper i syfte att främja egna säkerhetspolitiska mål. Bedrivs huvudsakligen genom spridande av vilseledande eller oriktig information kompletterad med annat för ändamålet särskilt anpassat agerande.
Samordna	Coordination	Att optimera utnyttjandet av resurser i tid och rum så att uppsatta målsättningar kan nås på avsett sätt. Samordning kan ske antingen genom att överordnad chef ger uppdrag, order och direktiv till underställda eller underlydande chefer (samordning genom befäl), eller genom samverkan.
Samverka	Cooperation, Liaison	Att genomföra dialog och förhandling mellan självständiga och sidoordnade aktörer för att nå en överenskommelse om enheters inriktning och samordning.
Slutläge	End State	Strategiskt slutläge: De av svenska regeringen uttalade förhållanden som definierar ett acceptabelt avslut i den situation där Försvarsmakten är engagerad. Militärt slutläge: Kan finnas på samtliga ledningsnivåer och är en sammanfattning av målsättningarna. Militärt slutläge kan vara separerat i tid från det strategiska.
Totalförvar		Är den verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Under högsta beredskap är totalförvar all samhällsverksamhet som då ska bedrivas. Vid höjd beredskap kan delar av eller hela totalförsvaret mobiliseras.

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Tyngdpunkt	Centre of Gravity	En reducering av det strategiska problemet till, optimalt, en faktor som fokus för offensiv operativ kraftsamling. Tyngdpunkten kan ses som en aktörs maktbas. Syftet med identifiera en tyngdpunkt är att reducera strategin till så få huvudmoment som möjligt och åstadkomma kraftsamling mot huvudsaker.
Underställd		En befattningshavare, eller en chef med sin enhet, står under en annan överordnad chefs befäl i alla avseenden. Överordnad chef utövar normalt arbetsgivarens skyldigheter och befogenheter. En befattningshavare kan endast vara underställd en chef.
Understödd chef	Supported commander	Understödd chef är ansvarig för gemensam planering och att fastställa målsättning och förväntad effekt för det stöd som ska lämnas.
Understöddja		Innebär att förband tillfälligt lyder under angiven chef avseende åtgärder för att lösa en viss uppgift. Ett förband kan i ett avseende understödja en annan chef än den som det är underställt.
Understödjande chef	Supporting commander	Understödjande chef underlättar för understödd chefs lösande av uppdrag eller uppgift.
Uppdrag	Mission	Är en ömsesidig överenskommelse mellan chef som ger uppdraget och mottagande chef. Uppdraget är ett koncist uttryck av det som måste lösas för att uppfylla syftet. Uppdraget ska uttrycka vem (stridskraft), vad (målsättningar och uppdragsord), när (tid), var (rum) och varför (syftet med operationen).
Uppdragstaktik	Mission Command	Försvarsmaktens ledningsfilosofi, som innebär att underställda ska ges klara och tydliga uppdrag, medan metoder och förfaringssätt överlämnas till utföraren med långtgående mandat. Uppdragstaktik drar nytta av svenska starka egenskaper som initiativkraft, självständighet och vanan att samverka i platta organisationer.

Svenskt begrepp	Engelskt eller Nato begrepp (när det är tillämpligt)	Beskrivning
Uppdragsstyrning		Uppdragsstyrning innebär att ge få detalj-anvisningar och fokusera mot det som ska åstadkommas på längre sikt och/eller det övergripande sammanhanget. Uppdragsstyrning används när det inte krävs eller är möjligt med en hög grad av samordning från högre chef.
Uppföljning	Monitor	Aktivt sökande efter information och mottagande av rapporter. Syftar till att uppfatta läget över tid och upptäcka förändringar. Inhämtad information kan sammanställas i en lägesbild.
Uppgift	Task	Anvisning för vad som ska göras i ett visst avseende. En uppgift kan vara delmängd av ett uppdrag eller delmängd av en insats för att åstadkomma effekt.
Värdlandsstöd	Host Nation Support	Det stöd en värdnation lämnar till en inbjuden nations/organisations väpnade styrkor, vilka uppträder på värdnationens territorium.

Bilaga 1: Militärteoretiska grunder

Historiska exempel på gemensamma operationer

Operation GAZELLE

Yom Kippur-kriget (1973) inleddes med att Egypten och Syrien gick till gemensamt överraskande angrepp på två fronter mot Israel. Egypten gick över Suezkanalen från väster och Syrien anföll Golanhöjderna från öster. Inledningsvis försvarades Israel med gripbara förband samtidigt som mobilisering påbörjades. När Israel lyckats stabilisera situationen på Golanhöjderna valde de att fokusera på Sinaihalvön. Detta ledde till att Israel kunde trycka tillbaka det egyptiska anfallet och en lucka uppstod i den egyptiska fronten vilket skapade en möjlighet att ta initiativet och övergå till offensiven. Operation GAZELLE inleddes.

Genom sin underrättelsetjänst identifierade den israeliska armén en lucka mellan de egyptiska 2:a och 3:e arméerna och lyckades upprätta ett brohuvud på båda sidor om Suezkanalen, vilket överraskade Egypten. Väl på egyptisk mark fokuserade israelerna på att slå ut egyptiskt luftvärn. Attackerna mot det egyptiska luftvärnet möjliggjorde att det israeliska flygvapnet kunde börja verka mot egyptiska markförband och luftvärn. Israel fortsatte framryckningen och fler enheter transporterades över Suezkanalen och tryckte tillbaka de egyptiska förbanden. När vapenstilleståndet ingicks stod de israeliska stridskrafterna endast 100 km från Kairo, hade omringat Egyptens 3:e armé och tagit mer egyptisk mark än vad Egypten kontrollerade på Sinaihalvön.

Israel genomförde en nationell försvarsoperation mot ett överraskande angrepp före en israelisk beredskapshöjning. Israel var nominellt styrkeunderlägsen angriparna. Operation GAZELLE är ett bra exempel på hur strid förs över hela det operativa djupet och växlar från defensiv till offensiv i en operation. Det ger också en bild av hur manövern utnyttjas i kombination med kraftsamling. Genom god och kontinuerlig underrättelsetjänst och lägesuppfattning finner man de kritiska sårbarheterna och utnyttjar tillfället. Med detta som grund agerade Israel oförutsägbart och överraskande och återtog initiativet.

Operation CORPORATE

Argentina har under århundranden gjort anspråk på Falklandsöarna som är brittiskt territorium. Den 2 april 1982 invaderade Argentina Falklandsöarna och Storbritannien reagerade omedelbart, såväl politiskt som militärt. Redan den 4 april avseglade de första enheterna ur en expeditionsstyrka med uppdraget att återta öarna. Brittisk flygbekämpning av argentinska styrkor inleddes den 1 maj och den 21 maj inleddes den brittiska landstigningen på Falklandsöarna. Port Stanley återtogs den 14 juni och i samband med detta tvingades Argentina att kapitulera.

Det brittiska återtagandet av Falklandsöarna visar på en gemensam operation bestående av armé-, marin-, flyg- och specialförband. Styrkeförhållande var ogynnsamma för britterna där både arméförbanden och flygförbanden var underlägsna i antal, endast till sjöss hade britterna en viss överlägsenhet. Trots underlägsen mark- och flygkomponent användes de egna resurserna till egen fördel och synergier skapades.

Operationen var inte förberedd och detta gjorde att omfattande improvisationsförmåga krävdes av britterna. Britterna visade prov på flexibilitet, det vill säga att de var anpassningsbara, föränderliga och mångsidiga som svar på osäkerheter och överraskningar. Uppdraget att återta Falklandsöarna var enkelt och tydlig men ansågs av vissa ogenomförbart. Den brittiska styrkan höll dock fast vid de operativa målsättningarna trots svårigheter och stora förluster.

Falklandsoperationen visar på betydelsen av offensiven, tempot och manövern på grund av ogynnsamma förutsättningar.

Operation DESERT STORM

Irak invaderade Kuwait hösten 1990. Invasionen ledde till en militär insats med FN-mandat för att återupprätta kuwaitisk suveränitet. En koalition av 35 nationer skapades under amerikansk ledning, där USA utgjorde merparten. Denna koalition inledde en motoffensiv i januari 1991 som först bestod av ett luftkrig, följt av marktrupper med understöd av helikoptrar och attackflyg. Kuwait befriades efter en dryg månad, men striderna pågick i sex månader efter krigsutbrottet.

Koalitionen präglades av omfattande behov av samverkan och föranledde genomförande av större övningar före motoffensiven. Koalitionens styrkor samordnades under en chef. Planeringen av operationen skedde centralt, men genomförandet baserades på uppdragstaktik. Kvalitativa och kvantitativa synergieffekter uppnåddes genom koalitionen samordning av stridsvagnar, artilleri, attackhelikoptrar och attackflygplan, vilket fick förödande konsekvenser för Irak. Tack vare koalitionen storlek och förmåga kunde motståndarens sårbarheter påverkas över ett stort djup. Dessutom ledde det till utökad handlingsfrihet, större möjlighet att ta initiativet i operationen och möjlighet att ha en hög ambition. Sammanhållningen i koalitionen baserades på att den var legitimerad genom FN-mandat. Koalitionen var tekniskt överlägsen vilket bland annat ledde till god lägesuppfattning.

Operativa problemets art och problemramen

Vi kategoriserar problemen i fyra delar: uppenbara problem, komplicerade problem, komplexa problem och kaos. (Cynefin-modellen, D Snowden)

Uppenbara problem är situationer som är bekanta för oss, vi känner igen situationen. Det finns en tydlig koppling mellan de enheter som ingår i situationen och det finns en tydlig spårbarhet i sammanhanget som gör att vi direkt förstår problemet. Det finns ett linjärt förhållande mellan orsak och dess verkan. Detta förhållande medför att intuitiva beslut kan fattas eftersom situationen är känd. Vi kan agera snabbt och effektivt med beprövade metoder i vårt handlingsätt. Beslutsmodellen för dessa uppenbara problem innebär att (Illustration Bilaga 1.1):

Illustration B.1.1 Beslutsmodell för uppenbara problem. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Komplicerade problem är situationer som vi uppfattar är möjliga, eller åtminstone rimliga. Det är stabila relationer mellan orsak och verkan, men de är inte fullt ut kända av oss. Situationen innehåller faktorer som vi kan härleda med hjälp av vår beprövade erfarenhet vilket medför att delar av händelserna känns bekanta. Andra delar som händelserna består av förblir okända. Med stöd av annan kunskap än den vi själva har kan vi fylla detta tomrum och problemets art blir mer tydlig. Det finns därmed ett behov av expertis inom ett eller flera områden för att förstå situationen fullt ut. Kausalitet förekommer, men kopplingen och spårbarheten mellan de enheter som ingår i situationen är för den sakens skull inte uppenbar. För att en beslutsfattare ska kunna förstå denna typ av problem och fatta beslut om hur problemet ska lösas krävs ett analytiskt förhållningssätt. De svårtolkade relationerna mellan orsak och verkan skapar ett beroende av expertis, och beslutsfattaren behöver deras analys för att förstå problemet. Det är lämpligt med ett metodologiskt förhållningssätt med exempelvis sammanställning av fakta, systemtänkande, stabens expertsynpunkter och operationsanalys.

Beslutsmodellen för dessa komplicerade problem innebär att (Illustration Bilaga 1.2):

Illustration B.1.2 Beslutsmodell för komplicerade problem. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Komplexa problem är situationer som har instabila eller har oöverskådliga relationer mellan orsak och verkan. Kopplingar mellan de enheter som ingår i situationen är oklar och vi känner inte till vem som orsakar vad och varför. Vårt agerande blir svåravvägt och vi har svårt att förutspå vilket resultat vi kommer att uppnå med den effekt som vi skapar. Det direkta beslutsdilemmat ligger i att inte göra fel saker som försvårar kommande insatser. Fokus är att fullt ut skapa ett kontinuerligt lärande och löpande anpassa vårt genomförande. De komplexa problemen karaktäriseras av att både antalet aktörer och antalet relationer dem emellan omöjliggör både igenkänning, kategorisering och en analys av problemet. Mönster kan uppfattas men inte förutses; detta kallas för sammanhang i efterhand. Mönster kan i och för sig upprepa sig, men vi kan inte vara säkra på att de fortsätter då de underliggande orsakerna och drivkrafterna inte går att identifiera. Vi behöver agera med fokus på operationsmiljöns dynamik och högfrekvent operationsvärdering är mycket viktigt. Vi agerar på ett sätt som kan beskrivas som undersökande med nya perspektiv och ständigt lärande. Det operativa ramverk som lägger grunden för den operation som ska genomföras kan behöva revideras. Det ligger i det komplexa problemets natur att kausalitetens struktur blir känt först i efterhand, att det skapar efterklokhet (Illustration Bilaga 1.3).

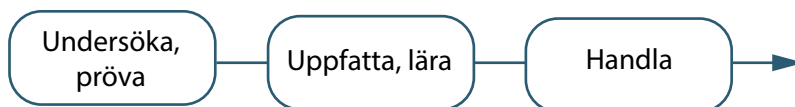

Illustration B.1.3 Beslutsmodell för komplexa problem. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Kaos är situationer då tidsfaktorn är så dimensionerande att ett agerande behövs omedelbart. Det finns inga tydliga relationer mellan orsak och verkan, eftersom situationen är mycket dynamisk och turbulent. Det finns ingen tid för vare sig igenkänning av situation eller för analys. Vid kaos kan vi antingen välja ett kraftfullt och auktoritärt agerande för att stabilisera situationen och därmed skapa ordning, eller så kan vi välja ett flertal mindre insatser som skapar nya mönster och därigenom komma ur det direkta kaoset. Fokus är snabbhet och kraftfullhet.

Beslutsmodellen för kaos innebär att (Illustration Bilaga 1.4):

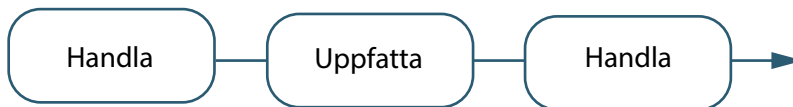

Illustration B.1.4 Beslutsmodell för kaos. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarmakten.

Dessa fyra angivna problemtyper ger en vägledning för hur vi förbereder och förstår vårt kommande agerande. Tre aspekter är dimensionerande i sammanhanget för vilka lösningsmetoder som är lämpliga:

- Tidsförhållanden avgör omfattningen av analys innan beslut.
- Komplexitet i det militära problemet (operationsmiljön inklusive aktörer och problemets art)
- Problemets art förändras i takt med att situationer förändras.

Operationsmiljön

Operationsmiljön är ett sammanhängande system av fysisk miljö, aktörer och informationsmiljö (Illustration 2.1). Militära förband verkar i denna operationsmiljö och vi behöver därför ta hänsyn till miljöns krav vid förberedelse inför och under genomförande av operationer.

Operationsmiljöns natur konstitueras av sex tätt förbundna och växelverkande faktorer. Dessa är:

- den mänskliga faktorn med dess ständiga påverkan genom dynamiken i det mänskliga samspelet,
- komplexitet som försvårar överskådligheten för att förstå orsakssamband,
- osäkerhet där dynamiken i aktörers agerande och oförutsedda händelser påverkar operationens förutsägbarhet,
- symmetri som skapar obalans i operationsmiljön och medför såväl hot som möjligheter till insatser,
- friktioner orsakade av tillfälligheter, olyckor, missförstånd eller andra oförutsedda händelser som skapar svårigheter,
- tiden från en händelseutveckling och behov av samtidighet i genomförande av samordnade insatser mot denna.

Den fysiska miljön består av fem domäner; mark, sjö, luft, cyber och rymd. Våra förband, oberoende av stridskraft verkar samordnat i flera domäner. Från den domän som en militär enhet verkar i, kan den bidra till att stödja insatser i andra domäner för att påverka en motståndare.

Informationsmiljön

Informationsmiljön utgör ett stridsrum där striden till sin form både kan vara skild från och vara en integrerad del av den mer fysiskt militära striden. En konsekvens av informationssamhället är att informationsmiljön får en allt större betydelse och utgör en gränsyta till alla typer av militära operationer och verksamheter. Avsaknaden av gränser och de virtuella och kognitiva dimensionerna av informationsmiljön, som inte behöver vara bundna till fysiska eller geografiska platser, ligger till grund för behovet av förband som kan uppnå verkan i denna komplexa miljö. Alla stridskrafter kan genom insatser ge verkan och effekt i informationsmiljön. Detta samordnas för att skapa förutsättningar för att bidra till gemensamma operationer.

Cyberdomänen

Cyberdomänen är den del av informationsmiljön som består av de sammanlänkande och av varandra beroende it-infrastrukturer som möjliggör kommunikation, med tillhörande data och information. Den inkluderar internet, intranät, telekommunikationssystem, it-system samt inbyggda processorer och styrenheter.

Cyberinfrastruktur utgör en stats eller annan aktörs samlade it- och kommunikationssystem som tillhandahåller för samhället it-relaterade funktioner och förmågor. Delar av denna klassas som kritisk infrastruktur.

Rymddomänen

Rymddomänen är en del av operationsmiljön där plattformar kan användas för övervakning, spaning, kommunikation, navigering och tidsangivelser för underrättelseinhämtning, planering och genomförande av insatser.

Rymdmakt är förmågan att använda rymddomänen för militärt, civilt eller kommersiellt syfte samt att förneka en motståndare att göra detsamma. Varje strategisk aktör i rymddomänen måste försäkra sig om att inte bli utsatt för någon annan aktörs rymdmakt. Försvarsmakten indelar rymdbaserade tjänster i följande fyra områden:

- spaning och övervakning från rymden,
- rymdlägesbild,
- positionering, navigering och tidssynkronisering,
- satellitkommunikation.

Rymdlägesbild indelas i tre delområden: rymdväder, rymdövervakning och nära-jorden objekt. Rymdövervakning avser en lägesbild för alla objekt i omloppsbanor kring jorden. Inom rymdövervakning ingår upptäckt och spårning av dessa objekt samt förvarning för kollisioner. Objektet i fråga kan vara allt från aktiva satelliter till rymdskrot. När rymdövervakning kompletteras med identifikation, klassificering och förmågebedömning av satelliter pratar man om en militär rymdlägesbild. Satel-

liter rör sig i förutbestämda banor runt jordklotet vilket ger möjligheter att förutsäga passager och därmed skapa en situationsmedvetenhet. Ur militär synpunkt är det främst, men inte uteslutande, spaningssatelliter som är av intresse för den militära rymdlägesbilden. Rymdlägesbild har både en civil och militär aspekt. Militärt är behoven främst att ha information om rådande och kommande rymdväder samt att följa och förutsäga passager av civila och militära spaningssatelliter. I en militär rymdlägesbild ingår också att identifiera och karakterisera satelliter och tillhörande förmågor, det vill säga ha tillgång till en aktuell lägesbild av möjliga hot från andra aktörers rymdsystem. Rymdlägesbilden ger både strategiskt och operativt beslutsunderlag. Operativt används rymdlägesbilden bland annat för att ge beslutsunderlag avseende spridning och rörlighet i syfte att begränsa en motståndares möjligheter till framgång med långgräckviddig bekämpning samt för att minska exponering av egen verksamhet i eller kring Försvarmaktens anläggningar.

Markdomänen

Markdomänen karaktäriseras av befolkning, infrastruktur och olika typer av naturmiljöer. De olika fysiska dimensionerna på marken har betydande operativt inflytande som förstärks av olika sikt- och väderförhållanden. Väpnade konflikter kan medföra sekundära effekter som då är av fysisk eller mänsklig karaktär. Det fysiska kan innebära att miljöer som är ohälsosamma för människan skapats, till exempel genom radioaktivt nedfall. Den mänskliga sekundära effekten av väpnad konflikt kan vara exempelvis flyktingströmmar, kriminalitet och epidemier.

Flertalet av de andra domänernas tekniska system återfinns i markdomänen. Exempel på system är nätverks- och kommunikationssystem för cyber- och rymddomänen, utskjutningsplatser för rymddomänen samt sensorsystem för sjö- och luftdomänen.

Dagens och morgondagens konflikter utspelar sig till stor del i urbana miljöer. Dessa miljöer karaktäriseras av att människor bor och har sin utkomst där och omfattande samhällsresurser finns koncentrerade till dessa områden. Dessa resurser är till exempel sjukhus, förnödenheter, viktig förädlingsindustri, viktig infrastruktur som broar, vägar, järnvägsknutpunkter, hamnar. Ofta utgör urbana miljöer viktiga symbolvärden för en nation, som till exempel huvudstäder, kulturvärden och ekonomiska centrum.

Sjödomänen

Sjödomänen karaktäriseras av sin betydelse som transportled. Alla stater kan idag direkt eller indirekt sägas vara beroende av sjötransporter för sin försörjning. Sjövägar har också stor betydelse för att kunna projicera makt eller transportera personal och materiel. Domänen ger möjlighet att kunna resa, utvinna naturtillgångar och möta andra stater i samarbete och räddningsinsatser både i närområdet och på andra sidan av jordklotet.

Det går inte att besätta ett havsområde på samma sätt som i markdomänen. Sjödomänen, såväl ytan som vattenvolymen under ytan, är svår att övervaka i alla dimensioner och påverkas av en kombination av fartyg, sensorer och vapen vilka kan vara dolda på avstånd bortom horisonten. Det marina stridsfältet är tredimensionellt, gränslöst och ständigt föränderligt. Det lämpar sig utmärkt för dolt uppträdande och förnekbar krigföring, som till exempel dold utläggning av sjöminor. Unikt för sjödomänen är att internationell lagstiftning ger alla rätt att färdas på det fria havet, vilket både medför möjligheter och utmaningar för de förband som verkar i denna domän.

Kombinationen av lagstiftning, tillgänglighet och utsatthet karakteriserar sjödomänen. Bara särskilt dimensionerade och utrustade fartyg och enheter kan därför uppträda uthålligt och effektivt över tiden.

Sverige är en kuststat och mer än hälften av territorialgränsen är havsgräns. Sjödomänen och den operationsmiljö som den utgör är en avgörande del av det som ger Sverige import- och exportmöjligheter.

Luftdomänen

Luftdomänen karaktäriseras av transparens, hinderfrihet och lågt motstånd vilket ger förutsättningarna för dess utnyttjande. Väder och vind påverkar transparensen framför allt i de infraröda, nära infraröda och visuella spektrumen. På låg höjd påverkas både transparens och hinderfrihet av markens egenskaper, vilket ger både möjligheter och nackdelar.

Det är därför som möjligheten att utnyttja luften som utgångspunkt för påverkan på de övriga delarna i operationsmiljön är unik. Den kan användas för snabba förflyttningar och ge överblick över stora områden till lands, till havs och i luften. Luftrummet medger också att resurser snabbt kan kraftsamlas i nya riktningar. Möjligheten att ha kontinuerlig närvaro i luftrummet begränsas av dagens flygande plattformars och operatörers fysiska begränsningar.

Aktörer

En konflikt innefattar ofta en mängd aktörer som av olika skäl är engagerade i och i varierande grad har inflytande över situationen (Illustration Bilaga 1.5). En aktör kan beskrivas på många olika sätt. Det kan vara en fysisk person, men kan också utgöras av skilda organisatoriska strukturer, till exempel stater som kan ha olika, ibland konkurrerande, intressen. En aktör har påverkan på operationen och förmåga att driva sina intressen mot bestämda målsättningar.

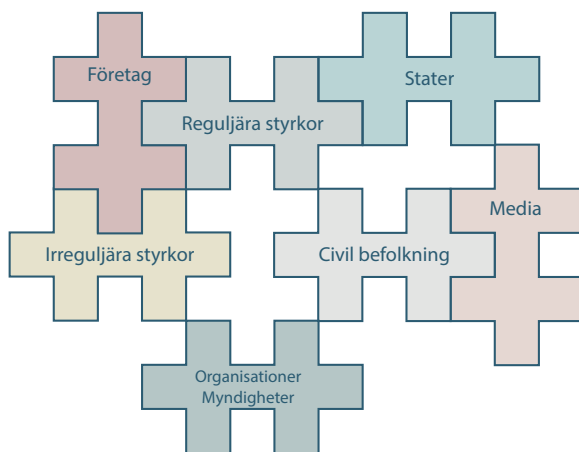

Illustration B.1.5 Aktörer. I operationsmiljön verkar aktörer, personer, organisationer och stater som interagerar med varandra och kan ha konkurrerande intressen. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Operationsmiljöns tematiska områden

Operationsmiljön bör analyseras ur flera perspektiv för att göra det möjligt för chefer och staber att få en samlad bild av den. Perspektiven kan delas in i tematiska områden som till exempel politik, militär, ekonomi, samhälle, information och infrastruktur. Dessa områden binder samman flera aktörer över operationsmiljöns samtliga domäner samt ökar vår förståelse för andra maktmedel.

Genom att analysera bedömda målsättningar, styrkor, svagheter, beroenden och relationer mellan aktörer inom dessa tematiska områden kan en bild av framtiden skapas. Det går inte att förutse vad som händer, däremot kan man bedöma olika möjliga och sannolika framtida händelseutvecklingar. Analysen ger oss möjlighet att bedöma hur olika aktörer kommer att påverkas i relation till olika händelseutvecklingar. Analysen ger oss bättre förståelse och kan underlätta våra dialoger med andra myndigheter och organisationer. Analysens olika slutsatser är en delmängd i chefens beslutsunderlag.

Operativt ramverk

Det operativa ramverket fyller flera syften. Det är ett sätt för oss att förstå och kommunicera de aktiviteter som chefen behöver veta för att kunna samordna en operation. Ramverket är ett stöd för chefen att visualisera effekter och förmedla effekternas betydelse i ett större sammanhang. Ramverket ger insatta förband ett gemensamt bildspråk och förståelse för vad som behöver göras i den gemensamma operationen. Ramverket ses som en operationalisering och stödjer chefens beslut under operationens genomförande. Med detta konstruerade ramverk med lägesuppfatt-

ning i grunden möjliggörs en balanserad och användbar operationsplan som skär genom alla ledningsnivåer. Vår verkan får en direkt eftersträvad effekt och vi använder våra resurser på ett stridsekonomiskt optimalt sätt. Vår lägesuppfattning är därför av största vikt.

Operationsramverket omfattar planeringselement organiserade i en hierarkisk ordning med syfte att omsätta önskat slutläge samt målsättningar till militära uppgifter. Planeringselementen består av målsättningar, avgörande förhållanden, effekter, insatser och uppgifter.

Målsättningar erhålls av högre chef. Dialog är viktigt vid utformning av målsättningar. Om målsättningar inte erhållits måste antaganden om målsättningar göras för att inte förlora viktig tid i planeringen. Sådana antaganden följs upp under fortsatt planering för att skapa en samstämmighet mellan ledningsnivåer.

Avgörande förhållanden är omständigheter eller tillstånd som när de uppnåtts ger en tydlig fördel gentemot en motståndare eller avsevärt bidrar till att uppnå uppsatta målsättningar. Avgörande förhållanden är en brygga mellan de insatser som genomförs och de i uppdraget uppsatta målsättningarna. Avgörande förhållanden är nödvändiga för att kunna avgöra vad operationen ska kraftsamlas emot i dess olika faser.

Effekt är förändring av ett system i operationsmiljön som uppkommit efter en insats. Insatser kan resultera i både önskade och oönskade effekter. Effekter kan dessutom vara indirekta där förändringar uppstår senare eller på andra platser i systemet. Det är mot avgörande förhållanden och effekter som en operationsvärdering genomförs.

Genomförande av en eller flera uppgifter blir sammantaget en insats som leder till eftersträlvade effekter, det vill säga tillståndsförändringar av system i operationsmiljön. Det är dessa effekter som bedöms nödvändiga för att de avgörande förhållandena ska kunna uppnås och därigenom uppfylla operationens målsättningar (Illustration Bilaga 1.6).

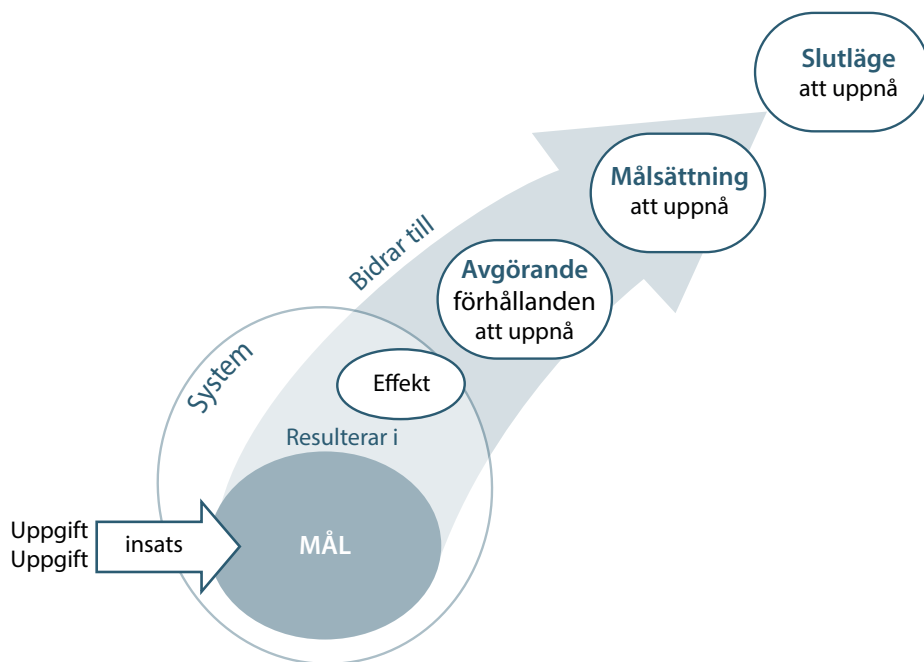

Illustration B.1.6 Planeringselement. De bildar sammanhanget för att nå slutläget. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Flexibilitet – ett förhållningssätt för att utnyttja situationen

Eftersom svensk militär förmåga även måste kunna användas reaktivt, krävs hög flexibilitet för att återta det initiativ som motståndare inledningsvis kan ha haft. Flexibilitet innebär också att snabbt kunna utnyttja nya möjligheter som uppstår. Denna anpassningsbarhet måste präglade all verksamhet, så att det finns förutsättningar för att ta initiativet. Flexibilitet innebär att militära insatser kan kraftsamlas till den domän där den mest avgörande effekten kan fås.

Flexibilitet innebär att vi är anpassningsbara, föränderliga och mångsidiga och är också svaret på osäkerhet och överraskning, vilket är det som karaktäriserar krigföring. Fyra olika skikt av flexibilitet behandlas i doktrinen för gemensamma operationer:

- Konceptuell och doktrinär flexibilitet.
- Organisatorisk och teknologisk flexibilitet.
- Lednings- och kognitiv flexibilitet.
- Flexibilitet genom snabbt lärande och spridande av nya kunskaper.

Konceptuell och doktrinär flexibilitet

Konceptuell och doktrinär flexibilitet bygger på att vi skapar en atmosfär som uppmuntrar kritiskt tänkande, där Försvarmaktens personal på alla ledningsnivåer lägger fram idéer som utmanar gällande doktrin och taktik. Eftersom förutsägelser om stridens utveckling i allmänhet och motståndarens agerande i synnerhet är mycket osäkra, måste vi kunna möta situationer genom att uppträda flexibelt. Olika former av operativa metoder kan användas vid olika situationer, varvid byte mellan till exempel offensiv och defensiv metod, eller indirekt och direkt metod ska kunna genomföras beroende på situationens krav.

Organisatorisk och teknologisk flexibilitet

Organisatorisk och teknologisk flexibilitet åstadkoms genom balans mellan gemensamma funktioner samt vapensystems mångsidighet och utbytbarhet. Balansen mellan de gemensamma funktionerna möjliggör ett samspel där olika funktioner kan användas beroende på situationen, till exempel olika tyngd på manöver och verkan, eller manöver och uthållighet. En flexibel organisation har balans mellan olika typer av förband, som kan komplettera varandra genom kombinerade vapen. Den teknologiska flexibiliteten uppnås genom mångsidigt användning av vapensystem, som kan användas mot olika typer av hot. Det behöver också finnas utbytbarhet, det vill säga att olika vapensystem kan ersätta varandra.

Organisatorisk flexibilitet gör att vi kan organisera våra stridskrafter och förband efter situationens behov. Vi kan till exempel uppträda utspritt i små förband, så att vi kan vi undandra oss bekämpning av motståndarens långräckviddiga system eftersom vi utgör små mål. Samtidigt kan de små enheterna leda in eld med våra långräckviddiga system, då motståndaren uppträder inom vårt operationsområde. Detta gör att motståndaren påverkas över stora ytor och över tiden. Möjlighet att kraftsamla förband är en förutsättning för att nå avgöranden i striden. Vi måste därför vara flexibla och kunna variera mellan att uppträda i små utspridda enheter och i större förband.

Genom ett kreativt och mångsidigt användande av våra vapensystem kan de användas mot flera olika hot och inte bara mot det de ursprungligen var designade för.

Lednings- och kognitiv flexibilitet

Det är genom en flexibel syn på användandet av koncept och doktrin som flexibel ledning kan genomföras. Lednings- och kognitiv flexibilitet har därmed sin grund i den konceptuella och doktrinära flexibiliteten. Chefens kognitiva kraft kan användas på ett bra sätt om hela organisationen genomsyras av en flexibel syn på koncept och doktrin.

Ett flexibelt användande av metoder för beslutsfattande bör utgå från problemets art och tillgänglig tid. Vid uppenbara problem är det lämpligt att tillämpa ett intuitivt beslutsfattande baserat på erfarenheter, medan ett analytiskt beslutsfattande med stöd av beslutsmodeller och en stab bör användas vid komplicerade och komplexa problem. Analytiskt beslutsfattande är viktigt för att hantera det vi inte kan se vid första anblicken som ett underlag för att definiera situationen.

För att uppnå kognitiv flexibilitet måste det vara balans mellan kritiskt och kreativt tänkande. Chefers förmåga till att kritiskt granska fakta och med det som utgångspunkt kunna definiera situationen är väsentlig. Vidare är chefs förmåga att kreativt kunna finna nya lösningar i den uppfattande situationen avgörande för att slutligen kunna fatta konstruktiva lösningar.

Ledningssystemet och dess styrformer ska kunna anpassas efter situationens krav. Inom uppdragstaktik tillämpas ledning genom två alternativa styrformer; uppdragsstyrning och direktstyrning. Dessutom ges underlydande möjlighet till initiativ underifrån ner till individnivå (Illustration Bilaga 1.7).

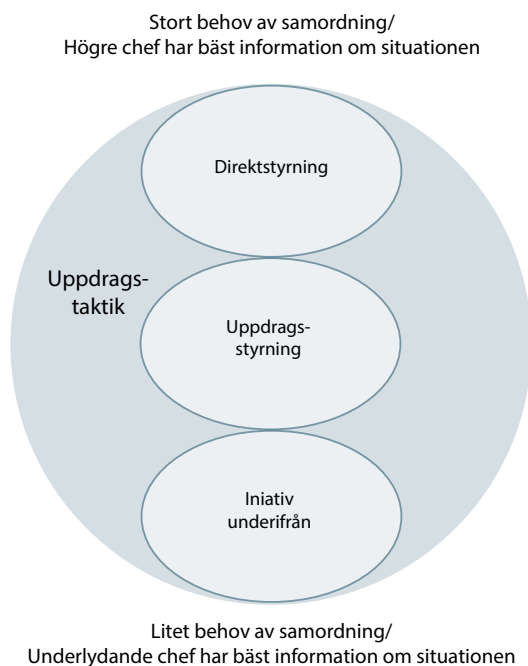

Illustration B.1.7 Anpassning av styrformer. Inom ramen för uppdragstaktik finns två alternativa styrformer; direktstyrning och uppdragsstyrning. Valet däremellan påverkas av behovet av samordning och vem som har bäst kunskap om situationen. Underlydande chefer ges också möjlighet att ta initiativ underifrån. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarmakten

Direktstyrning används vid tidskritiska insatser när det krävs hög grad av samordning. Direktstyrning innebär att fokusera mot det som ska åstadkommas på kortare sikt, eller under en begränsad del av sammanhanget. Uppdragsstyrning används när en hög grad av samordning inte är möjlig eller nödvändig. Uppdragsstyrning innebär att fokusera på det som ska åstadkommas på längre sikt och i det övergripande sammanhanget utan direkta anvisningar.

Det är svårt att i förväg besluta om vilken styrform som ska tillämpas. Den som har bäst information om situationen och möjlighet att påverka den bör leda insatsen.

Följande faktorer värderas alltid vid val av styrform:

- Möjligheter att få tillgång till och behandla relevant information med den framförhållning som krävs för att påverka händelseförloppet.
- Möjlighet att förstå konsekvenser som både händelsen och aktiviteten kan medföra.
- Behov av samordning mellan ingående enheter.
- Kompetens och förmåga hos dem som ska genomföra uppdraget/insatsen.
- Möjligheter att kommunicera mellan enheter och mellan ledningsnivåer.
- Tid från upptäckt till krav på insats.

Situationen avgör vilken styrform som är lämplig.

Vid initiativ underifrån stödjer högre ledningsnivå så att initiativet fullföljs och framgång nås. Initiativ underifrån tas i situationer där lägre ledningsnivåer har bäst information om situationen, eller när situationen kräver snabba beslut. En förutsättning för initiativ underifrån är att högre chefer har kommunicerat fastställda målsättningar och att det råder ömsesidigt förtroende mellan ledningsnivåerna. Vid oväntade händelser som kräver initiativ underifrån, är det viktigt att högre chef stödjer initiativet så att hela organisationen vid behov kan stödja. För en flexibel ledning bör varje operationsplan utvecklas med flera olika alternativa omfall, där vissa av dem också kan ges olika operativa målsättningar.

Flexibilitet genom snabbt lärande och spridande av nya kunskaper

Flexibilitet genom snabbt lärande och spridande av nya kunskaper kopplar samman dåtid, nutid och framtid genom att uppdatera organisationens alla ledningsnivåer avseende olika form av överraskning som inträffat och lösningar på problem som uppstår med anledning av dessa. Lärdomar från tidigare genomförda konflikter och krig har ofta ett mindre värde då doktriner och teknologi utvecklas kontinuerligt. Flexibilitet genom snabbt lärande och spridande av kunskaper omfattar lärande i

realtid under genomförande av operationer och inte lärdomar från tidigare verksamhet, vilket hanteras genom erfarenhetshantering.

Det råder en ständig kamp om lärande, där vi inte alltid kan se motståndarens utveckling. I den ständiga kampen om lärande uppstår möjligheter att se hur motståndaren har ändrat sin doktrin eller sina tekniska system och då gäller det att förstå hur det kan påverka vår doktrin och vårt användande av tillgängliga tekniska system (Illustration Bilaga 1.8).

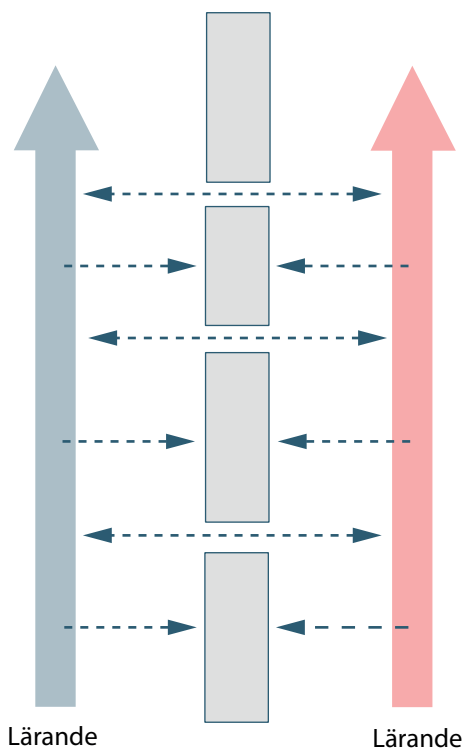

Illustration B.1.8 Ständig kamp om lärande. I kampen om lärandet kan inte alltid motståndarens utveckling ses, vilket här illustreras av en mur med fönster. Illustration: Anna-Karin Wetzig, Försvarsmakten.

Flexibilitet genom snabbt lärande och spridande av nya kunskaper omfattar huvudsakligen tre element:

- En kultur som uppmuntrar lärande av misstag.
- En mekanism för att snabbt vidarebefordra information från förband som har blivit utsatta för en överraskande situation till andra förband i liknande situationer.

- Koordinering och kommunikation mellan försvarsmyndigheter, akademi och försvarsindustri för att finna teknologiska lösningar utgående från lärande på stridsfältet.

Risk

Rishtagning är en naturlig del av all militär verksamhet. Utöver risker som uppstår finns också möjligheter. Risker och osäkerhet har en stark koppling till varandra, vilket leder till att osäkerheter alltid medför rishtagande, vilket ligger i osäkerhetsbegreppets natur. Risker kan också hanteras och till del användas på ett sätt som kan vara ett stöd för en operationsplanering. Osäkerhet är ömsesidig för de aktörer som är involverade. Att identifiera risker tidigt och att behandla orsakerna, snarare än dess konsekvenser, bidrar till ökad framgång för våra operationer. Vår förmåga att hantera och planera med osäkerhet komplicerar motståndarens val av alternativ och begränsar deras möjlighet till att ta initiativ och kontroll.

Risker finns och uppkommer kontinuerligt i dynamik med motståndare och neutrala aktörer. Riskhantering är därför ett ständigt återkommande arbete.

Eftersom risker analyseras och hanteras i valet av handlingsalternativ, ställs också riskerna mot den kontext som operationen kommer att genomföras i. Det är i detta sammanhang som vi initialt avväger vår acceptans av risker, relaterat till uppdragets art och dess målsättning. I planeringssammanhang talar vi om den acceptabla risken.

Den acceptabla risken är tvådelad där vi å ena sidan har risker kopplade till uppdragets målsättning och å andra sidan risker som är direkt relaterade till vår personal. Det finns därför i båda fallen en effektkostnad att hantera och förhålla sig till. Inför en militär operation har vi strukturerade metoder som används för att bedöma risker som en del av planeringsprocessen.

Risker i en operation minskas med förebyggande åtgärder som samordning, förståelse och erfarenhet. Med vår kollektiva träning reducerar vi redan i inledningsskedet en operations inbyggda risker. Graden av rishtagning är relaterat till hotet och uppdraget, vilket leder till behov av skyddsnivå och skyddsåtgärder. Vår förmåga till skydd får inte missförstås i bemärkelsen att vi ska vara defensiva. Vi hanterar risk som en variabel mellan defensiv och offensiv, där vårt offensiva agerande begränsar motståndarens handlingsalternativ och ökar vår egen handlingsfrihet för att minska risker. Det finns situationer där chefer tvingas ta beslut om risker som en följd av den uppgift som getts av högre chef.

Exempel kan vara kaotiska situationer där stabiliserande insatser är direkt nödvändiga. Syftet är att nå en tillståndsnivå som skapar tillräckliga förutsättningar för att effektivt kunna arbeta vidare och nå en operations målsättningar. Andra exempel är situationer där kraven på samordning ställs mot behovet av tempo. I dessa fall måste vi överväga eventuella risker med en utebliven samordning mot vinsten av att vidmakthålla ett högt tempo. Riskerna i dessa exempel är ofta kopplade till val av metoder eller stridssätt.

Risk är ett mått på de skadliga konsekvenserna och sannolikheten av en framtida händelse. För att bedöma graden av risktagning krävs förmåga att se hur den gemensamma operationen kan utveckla sig på sikt. Det är en svår utmaning och det är lätt att hänge sig till antaganden. Antaganden är något som alltid måste hanteras som en risk, eftersom det råder ett dynamiskt förhållande mellan alla aktörer. Våra antaganden måste därför vara nödvändiga och realistiska, de får inte förenkla vår uppgift och måste vara godkända av chefen. Våra antaganden behöver värderas och analyseras som en faktor i planeringsarbetet

Stridskrafter

Arméförband

De främsta arméförbanden är brigader där pansar-, mekaniserade- och skytteförband genomför strid samordnat med spanings-, artilleri-, ingenjör-, luftvärns-, lednings- och logistikförband. Taktisk chef samordnar även strid i mindre stridsgrupper som organiseras efter samma principer som brigader.

Brigadernas strid i arméns kraftsamlingsriktning kan samordnas av division. Funktionsförband stödjer armén eller andra stridskrafter med underrättelser, säkerhetstjänst, luftvärn, strid på djupet och CBRN-skyddsförmåga.

Arméförbanden genomför markoperationer med offensiv eller defensiv inriktning. En offensiv inriktning innebär att armén tar och behåller initiativet eller når ett avgörande tillsammans med tredje part. En defensiv inriktning innebär att armén uthålligt försöker skapa bättre förutsättningar eller förhindra att situationen förvärras främst genom att bestrida motståndaren operationsfrihet.

Arméförbanden kan även genomföra markoperationer med stabiliserande inriktning, i syfte att ge andra aktörer möjlighet att verka samt med stödjande inriktning när Försvarsmakten stödjer samhället vid kriser eller allvarliga händelser.

Arméförbanden förmåga att agera omedelbart, före mobilisering av återstående stridskrafter, är krigsavhållande. Våra arméförband är anpassade till vår terräng, klimat, väder och sikt.

Arméförbanden tar och håller terräng, neutraliserar angriparens styrkor och återtar förlorat markterritorium och infrastruktur. Den kan genomföra olika typer av operationer samtidigt, med hjälp av eld, rörelse och skydd för att få verkan, uppnå avgörande resultat, skydda förbanden och underlätta framtida operationer.

Arméförbanden skyddar andra stridskrafter basering och samhällets funktionalitet. Vid ett väpnat angrepp försvårar arméförbanden för en motståndare att nå sina syften och skapar förutsättningar för andra parter stridskrafter. I gemensamma operationer med andra stridskrafter eller med annan part återtar arméförbanden förlorad terräng och besegrar motståndaren.

Arméförbanden är allsidigt sammansatta efter principen om kombinerade vapen, där förband och funktioner i samverkan skapar synergi.

På divisions- och brigadnivå har arméförbanden förmåga att strida samordnat med förband från tredje part.

Marinförband

Marinförbanden karaktäriseras av att de främst består av stående förband och har hög tillgänglighet. Marinförbanden består av ubåts-, ytstrids-, minröjnings-, amfibie-, bas- och underhållsförband. Dessa indelas normalt i stridsgrupp(-er) där de genom kombinerade vapen löser uppgifter i flera marina stridsområden, ytstrid/sjömålsbekämpning, ubåtsjakt, sjöminering, sjöminröjning, luftförsvar och amfibiestrid, som samtidigt och parallellt stöds av ledning, logistik och underrättelser. För att uppnå de uppdrag som getts av operativ chef genomför marinen i huvudsak tre typer av operationer:

- Sjöövervakning,
- Sjöfartsskyddsoperation,
- Kustförsvarsoperation.

Marinförbanden genomför ständigt en sjöövervakningsoperation, med syfte att upprätthålla en maritim lägesuppfattning. Denna bidrar till den operativa lägesbilden. I uppgiften ingår även hävdande av territoriell integritet, som vid behov förstärks med beredskapsanpassningar. Detta bidrar, tillsammans med nationella och multinationella övningar, till det gemensamma aktiva försvaret samt till att dämpa konflikter och förebygga väpnat angrepp.

Vid en sjöfartsskyddsoperation bidrar marinen inte bara till operativ uthållighet, utan oftast även till bredare strategisk och samhällelig uthållighet och nytta. Vidare kan en sjöfartsskyddsoperation bidra till operativ effekt genom att stödja annan parts etablering och genom att försörja av multinationell gemensam operation.

Vid kustförsvarsoperation bidrar marinförbanden med att påverka angriparens förmåga att landstiga och försörja sina styrkor över hav. Vidare bestrider marinen angriparens marina styrkors yt-, luft- och undervattensstridsförmåga.

Den huvudsakliga marina striden genomförs utanför svenskt territorium, vilket bidrar till ett operativt djup i striden, förvarning om angriparens anstående avsikter mot svenskt territorium samt möjligheter till verkan i angriparens baser och stöd-jepunkter. Förutom det operativa djupet i striden, styr marinen genom manöver, närvaro eller verkan angriparens resurser, så att dess möjlighet att påverka för oss viktiga operativa skyddsvärden minimeras.

Marinförbanden bidrar i alla operationstyper med understöd och förstärkning till markförband i kust- och skärgårdsområden och skyddar operativa transporter eller flank till sjöss samt bidrar till det gemensamma luftförsvaret i ett operativt sammanhang.

Marinförbanden genomför med stor uthållighet samtliga operationstyper nationellt eller tillsammans med andra, både nationellt och i multinationell kontext.

Flygvapenförband

Flygvapenförbanden består av stridsflygdivisioner, transport- och specialflygdivision, flygflottiljer, helikopterflottilj samt stridslednings- och luftbevakningsbataljon. Luftstriden genomförs av flygvapenförbanden och luftvärnet samt kvalificerade luftmålsbekämpande system ur andra stridskrafter.

Flygvapenförbanden verkar i huvudsak mot en motståndares flygande plattformar, men även från luften mot mål på ytan och marken. Flygvapenförbanden bidrar till gemensamma operationer med responsförmåga, rörlighet, flexibilitet och mångsidighet. Den snabba responsförmågan samt förmågan att lösa vissa uppgifter parallellt, i kombination med rörlighet över stora avstånd, ger operativ nivå möjligheter till flexibelt användande av flygvapenförbanden. Begränsning för flygvapenförbanden ligger i att de påverkas av väder och att de har relativt kort uthållighet samt är beroende av högteknologi och infrastruktur.

För att uppnå högre chefs operativa uppdrag genomför flygvapenförbanden i huvudsak fem typer av luftoperationer:

- Luftförsvar,
- Attack,
- Inhämtning,
- Flygtransport,
- Undsättning.

Luftförsvar är den viktigaste uppgiften. Luftförsvar utövar kontroll av lufterummet, vilket bidrar till att skapa förutsättningar för luft-, mark- och sjöoperationer inom ramen för en gemensam operation. Genom luftförsvar upprätthålls territoriell integritet samt skyddas befolkning, samhällsfunktioner och infrastruktur. Att behärska luften är inget självändamål. Syftet är att skapa handlingsfrihet för egna operationer, samtidigt som en motståndare förnekas detsamma.

Attack bidrar till gemensamma operationer genom att understödja eller genom samordnade insatser med armé- och marinförband, för att bekämpa mål på marken eller ytan. Offensiva insatser med stridsflyg ger även strategiska effekter beroende på val av mål. Förmåga att genomföra långräckviddiga offensiva insatser på djupet bidrar inom gemensamma operationer till att använda manövern och skapa komplexa problem för motståndaren.

Inhämtning upprätthåller en luftlägesbild, vilken bidrar till den operativa lägesbilden. Kunskapen om operationsmiljön, inklusive motståndaren och andra aktörer, möjliggör både verkan och skydd.

Flygtransport bidrar till gemensamma operationer genom att möjliggöra förflyttning av materiel och personal mellan och inom operationsområden. Förmåga att genomföra flygtransporter är central, då det ibland är det enda möjliga sättet att föra fram resurser i rätt tid till rätt plats. Lufttankning ökar förmågan för flygvapenförbanden genom att öka räckvidd, aktionstid och möjlig vapenlast.

Undsättning utgör summan av militära, diplomatiska och civila insatser för att undsätta personal i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp. Undsättningsoperationer bidrar i gemensamma operationer genom att samordna undsättning mellan lika stridskafter.

Flygvapnet har förmåga att strida samordnat med förband från tredje part.

Militärregioner med territoriella förband och hemvärnsförband

Militärregionens förband består av mobiliserande territoriella förband och hemvärnsförband, vilka leds av chefen för respektive militärregion. Territoriella förband består av lokalförsvarsförband, vilka bland annat inkluderar artilleri-, fältarbets- och logistikförband, och säkerhetsförband. Militärregionerna kan för avgränsad tid och specifik uppgift även tilldelas andra förband.

Hemvärnsförbanden leds av chefen för respektive militärregion. Hemvärnsförband består i huvudsak av bataljoner med insats- och bevakningskompanier, som har uppgifter på land och är anpassade efter terräng och klimat. Ett mindre antal bataljoner har marina eller kustnära uppgifter. Därutöver finns det ett antal funktionsförband, som underrättelskompanier och lednings-, grk-, pionjär-, trafik- och CBRN-plutoner.

Hemvärnsförbanden är med sin numerär, geografiska spridning, höga beredskap och lokala förankring en förutsättning för försvaret av Sverige. Hemvärnsförbanden har även viktiga uppgifter vid hanteringen av kriser i normalläge. Hemvärnsförbanden har en central roll i att skydda mobilisering av övriga krigsförband samt för att skydda och bevaka viktiga skyddsobjekt och anläggningar. Hemvärnsförbanden skapar därmed förutsättningar för att övriga Försvarsmakten kan verka. Hemvärnsförbanden löser även, efter utbildning och materielltillförsel, uppgifterna stora och försvara. Militärregioner och Hemvärnsförband får en allt viktigare roll inom ramen för uppgifter kopplade till värdlandsstöd.

Specialförband

Specialoperationer är militära insatser med målsättningar på militärstrategisk eller operativ nivå, vilka genomförs med resurser eller metoder som normalt inte är tillgängliga hos de konventionella stridskrafterna. Specialoperationer genomförs som autonoma specialoperationer eller som en del av en gemensam operation. Beroende på målsättning och förutsättningar är en specialoperation understödjande eller understödd. Specialoperationer leds med särskilda ledningsförhållanden med tydlig närhet till den militärstrategiska ledningsnivån. Dessa ledningsförhållanden skapar förutsättningar för att tidigt i planeringen, vid framtagande av militärstrategiska optioner, överväga möjligheter att genomföra specialoperationer inom ramen för en nationell eller multinationell strategi. Ledningsförhållandet möjliggör viktiga och nödvändiga framgångsfaktorer, såsom operationssäkerhet, möjlighet till okonventionellt uppträdande, tempo och flexibilitet, varvid strategisk inriktning direkt omsätts i operativ effekt. Specialoperationer leds under operativ chef av chefen för specialförbandsledningen.

Specialförbanden är designade och resurssatta för att genomföra specialoperationer. De tillför handlingsalternativ för den politiska och militärstrategiska nivån, vilka lig-

ger utanför de reguljära förbandens förmågor. Specialförbanden består av stående krigsförband med hög tillgänglighet. Beroende på uppgiftens art och operationsområde skapas sammansatta styrkor för ändamålet. Genom att vara särskilt uttagna, tränade, organiserade och utrustade används specialförbanden då det föreligger hög politisk känslighet, stora risker och komplexa operationsmiljöer. Specialförbanden genomför kvalificerade stridsinsatser, kvalificerade inhämtningsinsatser samt kvalificerade stöd- och kapacitetsbyggnadsinsatser. Uppgifterna löses i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp, såväl nationellt som internationellt, mot en kvalificerad motståndare och mot andra aktörer som hotar svenska intressen och målsättningar.

Försvarsmaktsgemensamma förband

Ledningsförband

Ledningsförbanden betjänar chefer och staber så att dessa kan utöva ledning av de underställda eller understödjande krigsförband de är satta att leda. De val av medel och metoder som våra chefer och staber väljer att leda med stöd av tekniska ledningsstödsystem och metoder, som medger ett flexibelt uppträdande och val av ledningsplats varifrån ledning och ledarskap bäst kan utövas. Ledningssystemen stödjer ledningen med att bearbeta information och överbrygga information, även över stora avstånd.

Ledningsförbandens utformning, metoder för egen ledning och tekniska design syftar till att chefer och staber på taktisk och operativ nivå kan leda militära operationer. Ledningsförbanden skapar därigenom en robust förmåga att påverka händelseförloppet genom informationsöverbälg, operationssäkerhet och högt tempo i genomförandet av operationer.

Ledningsförbandens utformning, indelning och tekniska ledningsstödsystem är anpassade till den ledningsnivå och domän inom vilken de ska verka. Indelningen i nivåer syftar till att minska kontrollspannet mellan chefer och underställda krigsförband.

Ledningsförbanden upprättar och drifthåller olika former av ledningsstöds- och sambandssystem, exempel på de sistnämnda är tråd, fiber, radio, radiolänk och satellitsamband. Ledningsförbanden upprättar dessutom stabs- och ledningsplatser för att möjliggöra en funktionell arbetsmiljö varifrån våra staber och chefer verkar med stöd av sambands- och informationssystem. Ledningsförbanden har också förmåga att skydda chefer och stabers ledning av krigsförbanden, både i den fysiska miljön och i cyberdomänen, då med både egen organisation samt med stöd av it-försvarsförband och säkerhetsförband. Signalskydd och it-säkerhet utgör andra viktiga delar i skyddet av ledningssystemet.

Telekrigförband

Telekrigförbandens utformning och tekniska design bygger på avancerade tele- och datatekniska system, som används för att upptäcka, identifiera och lägesbestämma motståndare, producera underrättelser och störa ut kommunikation. Telekrigförbandens förmåga bidrar därigenom till att stödja operativ chef och staber med att skapa informationsöverläge, operationssäkerhet och högt tempo i planering och genomförande av operationer.

Påverkans- och kommunikationsförband

Operativa förband för påverkan och kommunikation stödjer chefer och staber på operativ nivå, genom att påverka uppfattningar, inställningar och uppträdande hos godkända målgrupper för att uppnå egna politiska och militära mål. Operativa förband för påverkan och kommunikation, har som mål att påverka motståndarens krigföringsförmåga avseende kognitiva aspekter. Genom inhämtning och analys av informationsmiljön bidrar förbanden till gemensam lägesbild. Detta ger även möjlighet att identifiera, anslysera och motverka motståndarens påverkansoperationer.

It-försvarsförband

Dator- och nätverksoperationer är militära insatser med militärstrategiska eller operativa målsättningar, vilka genomförs med resurser och/eller metoder som normalt inte är tillgängliga genom de konventionella stridskrafterna. Dator- och nätverksoperationer genomförs som autonoma operationer, eller som delmängd av en gemensam operation. Beroende på målsättning och förutsättning kan en dator- och nätverksoperation vara understödjande eller understödd.

Dator- och nätverksoperationer leds med särskilda ledningsförhållanden och med en tydlig närhet till den högsta militärstrategiska ledningsnivån. Dessa ledningsförhållanden skapar förutsättningar för att tidigt i planeringen, vid framtagande av militärstrategiska optioner inom ramen för en nationell eller multinationell strategi, överväga möjligheter att genomföra dator- och nätverksoperationer. Ledningsförhållandet möjliggör viktiga och nödvändiga framgångsfaktorer, som operationssekretess, möjlighet till okonventionellt uppträdande, tempo och flexibilitet. Det bidrar till att strategisk inriktning direkt omsätts i operativ effekt. Dator- och nätverksoperationer leds av chef på militärstrategisk nivå eller operativ chef.

Försvarsmaktens it-försvarsförband är en förbandstyp designad och resurssatt för att genomföra dator- och nätverksoperationer. It-försvarsförbanden tillför handlingsalternativ för den strategiska, militärstrategiska och operativa nivån, vilka ligger utanför de reguljära förbandens förmågor. It-försvarsförbanden består av stående krigsförband med hög tillgänglighet och genomför såväl defensiva som offensiva operationer. Defensiva operationer genomförs till försvar av chefers och stabers led-

ningsförmåga för att på så sätt förvägra en motståndare eller andra aktörer möjligheten att påverka dessa. Offensiva operationer genomförs i syfte att försvåra för motståndare att använda sina egna system eller att tvinga motståndare att avbryta angrepp mot våra system. Uppgifterna kan lösas i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp, såväl nationellt som internationellt, mot en kvalificerad motståndare och mot andra aktörer som hotar svenska intressen och målsättningar.

Underrättelseförband och säkerhetsförband

Försvarsmaktsgemensamma underrättelse- och säkerhetsförband utgör en resurs för att svara på operativ chefs prioriterade underrättelsebehov samt skyddar prioriterade skyddsvärden över hela det operativa djupet. Insatserna prioriteras efter operativa behov. Säkerhetsförband genomför säkerhetsoperationer i normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp, såväl nationellt som i fredsfrämjande internationella insatser. Nationella säkerhetsoperationer sker i samverkan med andra myndigheter och syftar till att förebygga eller motverka en motståndares säkerhetshotande verksamhet mot vår nation.

Logistikförband

Försvarsmaktsgemensamma logistikförband används mest effektivt om behov och resurser prioriteras på operativ nivå. En effektiv operativ logistikledning bygger på att operativ nivå inriktar och prioriterar samt att stridskrafter därefter leder genomförandet av understödet enligt fastställda prioriteringar.

De operativa logistikförbanden fyller tre funktioner:

- De utgör en förutsättning för att en obruten logistikkedja kan upprätthållas genom att se till att flödet till och från de stridskraftsvisa logistikförbanden och den bakre logistiknivån upprätthålls.
- De kan förstärka stridskrafter vid behov. Detta uppnås genom att förbanden i sin karaktär i de flesta fallen är organiserade så att de kan delas och att delar kan underställas eller understöda stridskraft.
- De löser uppgifter som till sin karaktär är stridskraftsöverskridande, ett exempel på detta är transportledning.

Försvarsmaktens logistik, Försvarets Materielverk och kontrakterade företag vidmakthåller logistik på bakre nivå. Detta utgör kärnan i den gemensamma operationens försörjning. Alla stridskrafter är beroende av ett logistiskt flöde av förnödenheter, tjänster och transporter. Bakre nivån på försörjningskedjan kopplar ihop sig med stridskrafternas logistik vid olika överlämningspunkter och säkerställer därmed ett kontinuerligt och avbrottsfritt flöde för att vidmakthålla operationen. Försörjning av stridskrafterna i operationen är en nationell angelägenhet, som förutom militär ledning kräver stora inslag av civil-militär samverkan och samordning av resurser.

CBRN-skyddsförband

CBRN-skyddsförbandens primära funktion är att under normalläge, säkerhetspolitisk kris och väpnat angrepp skapa och bevara handlingsfrihet i händelse av förhöjt CBRN-hot eller vid misstänkta/bekräftade attacker med kemiska, biologiska eller nukleära vapen. Genom att delar ur CBRN-skyddsförbanden är stående är de snabbt gripbara, för att i ett tidigt skede höja CBRN-skyddet vid viktiga anläggningar, hamnar, flygbaser och infallsportar. Förbanden är modulärt uppbyggda i syfte att uppgiftsanpassa insatsenheter både avseende storlek och innehåll.

Sex viktiga uppgifter för CBRN-skyddsförbanden är:

- Expertkompetens,
- Kvalificerad indikering och provtagning,
- Mobila fältanalyslaboratorier,
- Chemical, Biological, Radiological Explosive Ordnance Disposal,
- Stödja sjukvårdsenheter med CBRN-sjukvård,
- Sanering.

Genom sina unika resurser har förbanden en särskild roll avseende stöd till civila myndigheter.

Militärterritoriell indelning och regional ledning

Militärregioncheferna utövar territoriellt ansvar och leder territoriell verksamhet. De tillgodoser behovet av samordning mellan militär operativ verksamhet och samhällets övriga förmågor.

Territoriellt ansvar syftar till att möjliggöra egen kontroll över ett definierat område och inom det området skapa förutsättningar för att genomföra och stödja militära operationer. Territoriellt ansvar innebär samordning av civila och militära resurser för skydd av exempelvis viktig infrastruktur, befolkning samt att möjliggöra samhällsvitala funktioners fortsatta drift.

Inom ramen för territoriell verksamhet leder chef för militärregion följande verksamhet:

- Regionala transporter och transiteringar.
- Territoriella mobiliseringsförberedelser och upprätthåller regional mobiliseringsledning.
- Regional underättelse- och säkerhetstjänst.
- Skydd och bevakning av Försvarsmaktens skyddsvärden inom militärregion.
- Regional och lokal totalförsvarssamverkan inkluderande samordning av planer för civilt stöd.

- Insatser med grundtilldelade förband samt är beredd att leda även andra förband.
- Militär insats för stöd till samhället.

Utöver ovanstående har chef för militärregion följande uppgifter:

- Stödjer taktiska chefers verksamhet inom egen militärregion.
- Beslutar om militära skyddsobjekt.
- Genomför försvarsplanering.
- Samordnar regional kommunikationstjänst.
- Upprätthåller en markterritoriell lägesbild.
- Beredd skydda samhällsviktiga funktioner och skyddsvärden.
- Beredd leda och skydda andra verksamheter (exempelvis värdlandsstöd).
- Beredd leda utbildning av krigsfrivilliga.

Operativa metoder

Krigföringens principer

Krigföringens principer härstammar från krigs- och militärhistoriska erfarenheter. Principerna tjänar som vägledning vid planering och genomförande av militära operationer. De ska inte uppfattas som lagar, utan snarare som aspekter vid bruk av militära maktmedel samt som analysinstrument och vägledning vid planering och genomförande av militära operationer.

Krigföringsprinciper har ömsesidiga beroenden som kontinuerligt måste övervägas. Nedanstående är elva exempel på principer oavsett typ av operation.

- *Målsättningar*: Sätt upp och håll fast vid målsättningar.
- *Kraftsamling*: Koncentrera nödvändiga effekter till tid och rum.
- *Överraskning*: Agera på ett sätt som är oväntat och oförutsägbart för motståndaren, använd vilseledning aktivt.
- *Handlingsfrihet*: Säkerställ flexibilitet att kunna hantera uppkomna möjligheter och begränsningar.
- *Initiativ*: Ta och uppmuntra initiativ som leder mot målsättningen.
- *Säkerhet*: Hindra motståndaren från att få ett oväntat övertag.
- *God anda*: Bygg upp och behåll en god anda.
- *Enkelhet*: Ta fram tydliga, okomplicerade planer och order.
- *Stridsekonomi*: Väl avvägt resursutnyttjande för att skapa uthållighet.
- *Vidmakthållande*: Säkerställ uthållig fysisk förmåga och mental vilja att nå de ställda målsättningarna.
- *Samordning*: Koordinera tydliga roller, ansvarsområden och gränssytor.

Offensiv eller defensiv inriktning

En offensiv inriktning innebär ett aktivt agerande för att ta initiativet avseende tid, plats och styrkor, för att nå ett avgörande på egna villkor. Oftast är det en kombination av dessa tre som gör att initiativet kan tas. En militär operation består exempelvis av förebyggande närvaro, förflyttning, övning, angreppsförberedelser eller bekämpning. I den operativa avvägningen väljer vi förband som har hög rörlighet eller hög beredskap, vilket gör att vi kan vinna fördelar avseende tid och plats. En offensiv inriktning på operativ nivå behöver information om motståndarens avsikt och förmåga samt för oss gynnsamma styrkeförhållanden.

En defensiv inriktning innebär att skapa bättre förutsättningar avseende tid, plats och styrkor eller för att förhindra att situationen förvärras. Vi agerar för att vinna tid för att lösa konflikten med andra maktmedel än militära, möjliggöra tillförsel av förstärkningar eller för att omdisponera resurser. De tillgängliga styrkorna disponeras för att, i så stor utsträckning som möjligt, förhindra att motståndarens avsikter uppnås. En defensiv inriktning på operativ nivå används när vi har ogynnsamma styrkeförhållanden gentemot motståndaren, eller då vi är osäkra på motståndarens förmåga eller avsikt. En defensiv inriktning under viss period kan vara nödvändig för att skapa möjlighet för en offensiv inriktning i ett senare skede, eller i ett annat område.

Direkt eller indirekt metod

Den direkta metoden används främst när vi har ett sådant kvantitativt eller kvalitativt övertag jämfört med motståndarens förband, att vi kan förstöra eller reducera dennes förmåga. Den direkta metoden förutsätter ofta att det finns tillräckligt med tid att bygga upp egen förmåga, för att kunna avgöra så fort som möjligt när striden sätter i gång. I den direkta metoden är en geografisk plats för striden oftast inte styrande. Fokus ligger istället på att utföra striden där motståndarens viktigaste förmåga finns, eller att försöka styra motståndaren till områden som är gynnsamma för oss. Egna förbands överlägsenhet används för att bekämpa motståndarens viktigaste förmåga.

Den indirekta metoden används mot en jämbördig eller överlägsen motståndare. Den bygger på kraftsamling mot svagheter som är avgörande för motståndarens förmåga. Våra insatser genomförs vid oväntade tillfällen och vid framgång ökas stridstempot, för att åstadkomma tvekan och obeslutsamhet hos motståndaren. Den indirekta metoden förutsätter att egna operationer genomförs där motståndaren har begränsad förmåga, eller inte har förväntat sig det. Detta innebär att angrepp bör ske på motståndarens djup och mot kommunikationer, sambands- och ledningssystem eller andra kritiska sårbarheter. Den indirekta metoden lämpar sig både mot reguljära och irreguljära motståndare och är förknippad med manöverkrigföring.

Stabiliserande inriktning

Stabiliserande inriktning används för att förebygga konflikter och för att förhindra eskalation i ett konfliktområde, eller för att normalisera tillståndet i ett område efter en konflikt. Strävan är inte främst att söka ett militärt avgörande, utan att med egna åtgärder verka dämpande och avskräckande, för att minska viljan och förmågan hos de inblandade parterna att söka väpnad konflikt. En grundläggande analys av konfliktområdet belyser vilka de drivande krafterna i konflikten är och hur dessa kan neutraliseras. I vårt närområde innebär stabiliserande inriktning att vi verkar konfliktförebyggande och krigsavhållande genom tidig närvaro, övervakning, patrullering samt genom att hävda den territoriella integriteten och skydda nationella intressen. Andra sätt är att delta i övningar tillsammans med andra parter, genomföra besök, samverka och etablera samarbeten.

Stödjande inriktning

Stödjande inriktning används när Försvarsmakten stödjer samhället vid kriser. Förbanden sätts in om lämpliga resurser finns tillgängliga samt om det finns juridiska förutsättningar. Försvarsmakten behöver dock stödjas med civila resurser, främst i form av förnödenhetsförsörjning. Vid extraordinära händelser, som till exempel vid pandemi, kärnteknisk olycka, dammhaveri eller allvarliga väderhändelser, kan mer omfattande resurser från Försvarsmakten efterfrågas av samhället.

Vid stödjande operationer är civil-militär samverkan en förutsättning för stödet till samhället. Civil-militär samverkan syftar även till att skapa en samlad och gemensam lägesbild, som bidrar till att förhindra överraskningar rörande stöd till eller från Försvarsmakten, vilket riskerar att påverka den.

Bilaga 2: Juridik

Allmänt om konstitutionell övergång till krig

Enligt regeringsformen 15 kap. 14 § (1974:152) är det, vid ett väpnat angrepp mot riket, regeringen som får besluta att förklara att riket är i krig. Att ”förklara krig” är inte nödvändigt för att det folkrättsligt ska råda en väpnad konflikt, utan det är den faktiska förekomsten av väpnade stridigheter mellan två (eller flera) länder som avgör.

Dock medför regeringens beslut om ”krigsförklaring” viktiga nationella rättsverkningar. Exempelvis innebär en förklaring om att riket är i krig att de s.k. fullmaktslagarna och viss annan beredskapslagstiftning ska börja tillämpas, liksom att vissa av bestämmelserna i 22 kap. brottsbalken (1962:700) om landsförräderi m.m. blir tillämpliga.

Innan riket är i krig ska Försvarsmakten hävda Sveriges territoriella integritet i enlighet med bestämmelserna i förordning (1982:756) om Försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet m.m. (IKFN-förordningen). När regeringen har förklarat att riket är i krig upphör IKFN-förordningen att gälla.

Försvarsmakten ska därefter sättas in till rikets försvar enligt ett beslut av regeringen. Regeringen kan besluta om att sända en svensk väpnad styrka utomlands utan riksdagens medgivande.

Internationell humanitär rätt – krigets lagar

Vid deltagande i krig/väpnad konflikt ska Försvarsmakten och dess personal iaktta de regler inom den internationella humanitära rätten (”krigets lagar”) som Sverige är bunden att följa. Den humanitära rätten innehåller dels regler om vilka krigföringsmedel- och metoder som är tillåtna, och dels regler till skydd för bl.a. civilbefolkningen, civil egendom, sjukvårdsanläggningar och sjukvårdspersonal, sårade och sjuka, samt krigsfångar.

Centrala folkrättsliga dokument gällande under väpnad konflikt, neutralitet och okkupation återfinns i SOU 2010:22 ”Krigets lagar”. Högre staber och dess militära chefers beslut som berör tolkning och tillämpning av krigets lagar ska föregås av konsultation med en försvarsjurist eller stabsjurist/folkrättslig rådgivare.

Till de viktigaste principerna i krigets lagar hör:

- distinktionsprincipen: innebär att stridande alltid ska göra åtskillnad mellan å ena sidan civila och civilbefolkningen och å den andra sidan stridande, samt mellan civil egendom och militära objekt. Enligt principen är det endast tillåtet att rikta operationer mot stridande och militära mål, samtidigt som det är förbjudet att rikta angrepp mot civila, civilbefolkningen och civil egendom.,
- proportionalitetsprincipen: innebär ett förbud mot militära operationer som kan förorsaka oavsiktliga förluster av människoliv inom civilbefolkningen, oavsiktliga skador på civila eller civil egendom, eller en kombination därav, vilka är överdrivna i jämförelse med den påtagliga och direkta militära fördel som förväntas. Enligt principen ska de stridande beakta och beräkna de förluster och skador som oavsiktligt kan komma att åsamkas civila och civil egendom i samband med militära operationers genomförande, samt avstå från eller avbryta militära operationer som kan antas medföra överdrivna förluster och skador.,
- försiktighetsprincipen: innebär att stridande vid genomförande av militära operationer ständigt ska vidta alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder i syfte att skydda civilbefolkningen, civila och civil egendom från effekterna av militära operationer. Enligt principen ska de stridande bl.a. kontrollera att militära operationer inte riktas mot civilbefolkningen, civila eller civil egendom, och välja stridsmedel och stridsmetod för att i möjligaste mån minska oavsiktliga förluster av människoliv bland civilbefolkningen liksom oavsiktliga skador på civilpersoner och civil egendom, samt undvika att gruppera sig inom eller i närheten av tätbefolkade områden.,
- förbudet mot onödigt lidande och överflödig skada: innebär att det är förbjudet att använda sig av vapen, projektiler och material samt stridsmetoder som är av sådan beskaffenhet att de förorsakar överflödig skada eller onödigt lidande. Enligt principen överskrids det lagliga målet med krigföringen – att försätta motpartens stridskrafter ur stridbart skick med våld – genom bruk av stridsmedel eller stridsmetoder som onödigtvis förvärrar lidandet för stridanden som försatts ur stridbart skick och som gör deras död oundviklig och
- humanitetsprincipen: innebär ett krav på att sårade, sjuka och skadade, samt personer som befinner sig i motståndarens våld behandlas med humanitet. Enligt principen ska sårade, sjuka och skadade omhändertas och behandlas humant samt i största möjliga utsträckning, och med minsta möjliga dröjsmål, erhålla den sjukvård och omsorg som deras tillstånd kräver. Ingen åtskillnad ska göras mellan dem av andra skäl än medicinska. Personer som faller i motståndarens våld ska inte riskera sin fysiska eller andliga hälsa genom någon oförsvarlig handling eller

försummelse, och ska skyddas mot bl.a. våld mot liv och person, stympning, grym behandling, tortyr, kränkning av den personliga värdigheten, förödmjukande och nedsättande behandling. Om de kvarhålls ska de till exempel ges lämplig inkvartering, kost och beklädnad, samt tillgång till tillfredsställande hygien och sjukvård.

Operationsområde

Om Försvarsmakten ingriper med stöd av bestämmelserna i IKFN-förordningen avseende exempelvis våldshandlingar riktade mot svenskt territorium och/eller fientligt gränsöverskridande av utländsk trupp, fartyg eller luftfartyg, får Försvarsmakten använda sig av vapenmakt inom svenskt territorium, samt i vissa fall på och över det fria havet. Vapenmakten får dock inte rikta sig mot eller ske på en annan stats territorium.

Efter det att regeringen har förklarat att riket är i krig och satt in Försvarsmakten för att möta det väpnade angreppet får Försvarsmakten, enligt de riktlinjer för rikets försvaret som regeringen bestämmer, vidta krigshandlingar inom hela krigsskådeplatsen (svenskt territorium, på och över fritt hav/internationellt vatten samt på angripande stats territorium).

Andra staters än angripande stats territorium får som huvudregel inte angripas eller på annat sätt påverkas av Försvarsmaktens krigsansträngningar utan det aktuella landets medgivande. Intill dess att annat har meddelats är det normalt sett en fråga för regeringen att säkerställa sådant medgivande i de fall det är aktuellt. Detta förhållande hindrar dock inte någon militär enhet från att använda det våld som är oundgängligt nödvändigt i självförsvar.

Svenskt sjöterritorium

Om riket är i krig eller krigsfara får regeringen förordna om att 4 kap. 2-10 § sjötrafikförordningen (1986:300) ska börja gälla. Detta innebär bl.a. att regeringen kan besluta att Sveriges sjöterritorium eller någon del av det ska vara förbjudet område, som fartyg har tillträde till endast efter tillstånd av Försvarsmakten. Kravet på tillstånd gäller dock inte i fall av nöd. (5-6 §). Ett sådant beslut om förbjudet område inskränker den rätt till oskadlig genomfart genom svenskt territorialhav som annars gäller för utländska statsfartyg.

Svenskt luftrum

Hantering av svenskt luftrum vid höjd beredskap och krig, med hänsyn till de behov Försvarmakten då har av att det etableras restriktions- och/eller farliga områden (R-och/eller D områden) så att Försvarmakten kan genomföra verksamhet med hänsyn till rådande hotbild, regleras i en myndighetsöverenskommelse mellan Försvarmakten, Transportstyrelsen och Luftfartsverket.

Är Sverige i krig eller krigsfara får också regeringen, enligt 12 kap. 9 § luftfartslagen (2010:500), i den utsträckning rådande förhållanden kräver det, meddela föreskrifter om, eller i ett enskilt fall besluta om, undantag från bestämmelserna i luftfartslagen och andra författningar som gäller luftfarten. Detsamma gäller, om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara som Sverige har befunnit sig i.

Nationell samordning

Gränsövervakning i krig

I krig eller vid höjd beredskap om regeringen så föreskriver ska viss gränsövervakning samordnas mellan Försvarmakten, Polismyndigheten, Tullverket och Kustbevakningen enligt lagen (1979:1088) om gränsövervakningen i krig m.m. Gränsövervakning som ska samordnas enligt denna lag är sådan som syftar till att förhindra brott mot rikets säkerhet och annan verksamhet till fara för rikets försvar eller säkerhet, in- och utresa ur riket samt in- och utförsel av gods som kan utgöra fara för rikets försvar eller säkerhet (2 § lag om gränsövervakningen i krig m.m.).

Länsstyrelsen leder normalt sett gränsövervakningen i sitt län (3 § lag om gränsövervakningen i krig m.m.). I ett område som utgör skyddsobjekt enligt skyddslagen (2010:305) på grund av att Försvarmakten har satts in för att möta ett väpnat angrepp där, är det emellertid relevant befälhavare inom Försvarmakten som ansvarar för och leder gränsövervakningen i detta område, om inte regeringen har meddelat annat.

Nyttjande av Kustbevakningen inom Försvarmakten

Under krig ska, i enlighet med 1 § förordningen (1982:314) om utnyttjande av Kustbevakningen inom Försvarmakten, personal och materiel ur Kustbevakningen användas inom Försvarmakten för övervakning, transporter och andra uppgifter enligt närmare överenskommelse mellan Försvarmakten och Kustbevakningen. När denna

paragraf tillämpas ska chefen för Kustbevakningen, med erforderlig personal ur Kustbevakningen, ingå i Högkvarteret (2 § lag om gränsövervakningen i krig m.m.).

Polismyndighetens uppgifter i krig

Bestämmelser om polisens uppgifter i krig finns i lagen (1943:881) om polisens ställning under krig och Kungl. Maj:ts Kungörelse (1958:262) angående tillämpning av lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig. Denna reglering innebär i korthet bl.a. följande. Varje polisman är skyldig att under krig delta i rikets försvar, dvs. det väpnade försvaret av landet. En polisman som enligt särskilda bestämmelser ska delta i rikets försvar, tillhör under krig Försvarsmakten. Personal vid Säkerhetspolisen får tas i anspråk för rikets försvar endast i den mån krigshändelserna gör det oundgängligen nödvändigt. Länsstyrelsen kan under vissa förutsättningar besluta att befria polisman från försvarsplikten. Under krig gäller principen att de polismän som inte är befriade från försvarsplikten ska bära uniform både vid tjänsteutövning och under fritid. En uniformerad polisman ska ingripa mot mindre grupper av fientliga soldater även om order om detta inte har getts. Om polisens medverkan är oundgängligen erforderlig för att avvärja ett fientligt angrepp, har högsta militära chef i orten begära medverkan av polismän. När avdelningar av polis och militärer uppträder tillsammans, kan i vissa fall befälhavaren över den militära avdelningen besluta att polisavdelningen ska underställas honom.

Vad avser polisens uppgifter i krig så ska polisen främst svara för:

- skydd och bevakning av för totalförsvaret viktiga anläggningar (skyddsobjekt),
- delta i den samordnade gränsövervakningen,
- skydda Försvarsmaktens mobilisering och styrkeuppbyggnad,
- biträda Försvarsmakten med att hålla ordning vid militära anläggningar m.m. och
- biträda vid verkställandet av utrymning, t.ex. av områden som blivit eller befaras bli föremål för stridshandlingar.

Försvarsmaktens uppgift att lämna och ta emot militärt stöd

I förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten framgår bland annat att Försvarsmakten ska utföra sina uppgifter självständigt eller i samverkan med andra myndigheter, länder eller organisationer. Vidare ska Försvarsmakten kunna ge och ta emot militärt stöd.

Tillträde till svenskt territorium

I fredstid (inklusive under höjd beredskap) regleras utländska staters tillträde till svenskt territorium med statsfartyg, statsluftfartyg och militära fordon i tillträdesförordningen (1992:118). Det är regeringen som meddelar beslut om tillträde till svenskt territorium för utländska örlogsfartyg, stridsflygplan och militära fordon (6 § tillträdesförordningen). Utländsk militär personal eller utländsk militär trupper tillträde till svenskt territorium kräver inte ett beslut om tillträde enligt tillträdesförordningen utan sedvanliga bestämmelser för inresa i Sverige gäller. Utländsk militär personal får dock inte genomföra övningar eller annan militär verksamhet på svenskt territorium utan regeringens tillstånd. Utländsk militär personal får inte heller bära uniform i Sverige utan Försvarsmaktens tillstånd. Vissa bestämmelser i tillträdesförordningen (12-26 §) börjar tillämpas först när regeringen har beslutat om det vid krig mellan utländska stater. Om Sverige kommer i krig upphör tillträdesförordningen att gälla (1 §). Tillträde till svenskt territorium regleras därefter enligt regeringens bestämmande.

Genomförande av operationer från svenskt territorium

Om en annan nation vill ha tillträde till svenskt territorium för att genomföra transitering och/eller basering på svenskt territorium i syfte att genomföra militär verksamhet på en annan stats territorium, krävs tillstånd för tillträde för örlogsfartyg, stridsflygplan och militära fordon enligt beslut av regeringen. Om det militära verksamhet som avses bedrivs på en annan stats territorium under omständigheterna är sådan att den riskerar att dra in Sverige som part i en väpnad konflikt, eller i övrigt rör frågor som riksdagen ska besluta om, måste regeringens beslut sannolikt föregås av ett riksdagsbeslut. De folkrättsliga och politiska bedömningarna i detta hänseende ankommer dock inte på Försvarsmakten utan på regeringen och regeringskansliet (genom Utrikes- och Försvarsdepartementet).

Genomförande av operationer på svenskt territorium

Det finns inte några grundlagsbestämmelser om förutsättningarna för att kunna ta emot militär hjälp från andra länder. Som utgångspunkt är det regeringen som beslutar om utländsk stats organs tillträde till svenskt territorium. För att vissa typer av agerande från utländsk militär personal ska vara tillåtet krävs dock att regler i 10 kap. regeringsformen som innebär att riksdagens medgivande krävs iakttas.

Om utländsk militär personal på svenskt territorium ska genomföra militära uppgifter (som alltså annars normalt ankommer på Försvarsmakten) krävs att riksdagen

först har fattat ett beslut om överlåtelse av förvaltningsuppgift till det aktuella landet, enligt bestämmelserna i 10 kap. 8 § regeringsformen. Riksdagen kan fatta beslut för ett enskilt fall eller i lag bemyndiga regeringen (eller en myndighet) att besluta om en sådan överlåtelse. Det är alltså möjligt att genom lagstiftning i förväg skapa en grund för att ett annat land ska kunna agera i Sverige genom att lämna militärt stöd i fredstid, vid höjd beredskap eller i krig.

Med ett riksdagsbeslut eller lagstiftning som grund kan regeringen ange de närmare villkoren och förutsättningarna för de uppgifter som den utländska militära personalen ska genomföra på svenskt territorium, inklusive mandat att använda våld och tvång i syfte att hindra kränkningar eller möta ett angrepp mot svenskt territorium.

I nuläget saknas såväl lagstiftning som enskilda riksdagsbeslut som medger en utländsk stat att genomföra militära insatser på svenskt territorium, varför det för närvarande inte är möjligt att göra detta.

Utländska förbands mandat på svenskt territorium

Utländsk militär personals mandat att använda våld och tvång mot fientliga styrkor som kränker svenskt territorium eller genomför ett väpnat angrepp mot Sverige baseras på riksdagens och/eller regeringens beslut om att begära och ta emot militärt stöd, samt i övrigt på folkrättslig grund, och kräver inte stöd i svensk lag. (Inte heller Försvarmaktens våldsmandat i förhållande till kränkande eller angripande fiendesoldater är närmare reglerat i lag.)

Förutsatt att riksdagen, eller regeringen om ett bemyndigande i lag finns, fattar beslut om att överlämna en förvaltningsuppgift till en annan stat i form av att ta emot militärt stöd krävs alltså ingen ytterligare lagreglering för att de utländska militära styrkorna ska kunna agera gentemot fiendesoldater på svenskt territorium. Närmare reglering av våld- och tvångsmandat för de stödjande utländska militära förbanden kan istället ges i de aktuella riksdags- och/eller regeringsbesluten, samt på mer detaljerad nivå i en plan eller överenskommelse mellan Försvarmakten och den utländska motparten (t.ex. i form av gemensamma eller samordnade insatsregler).

Om utländsk militär personal ska ha några vålds- eller tvångsbefogenheter gentemot den svenska civilbefolkningen kräver detta däremot stöd i lag. Detta är t.ex. en förutsättning för att det utländska förbandet ska kunna sköta sitt eget skydd och bevakning, men även för att de ska kunna besluta om att exempelvis ta egendom i anspråk eller förstöra egendom (i enlighet med de fullmaktslagar som omnämns ovan och

som kan tillämpas vid krig och krigsfara). I nuläget finns det ingen lagstiftning som medger några sådana befogenheter.

Även de befogenheter som kan krävas enbart inom den utländska militära enheten i syfte att upprätthålla ordning och disciplin inom förbandet kräver ett beslut av riksdagen om överlämnande av förvaltningsuppgift, samt stöd i svensk lag. Enbart det faktum att myndighetsutövning tillåts utföras av annan stats behöriga organ på svenskt territorium kräver nämligen att riksdagen fattar beslut om överlåtelse av förvaltningsuppgift, oaktat att det som avses är utövande av den utländska statens myndighet. Det krävs alltså ett riksdagsbeslut om överlåtelse av förvaltningsuppgift samt lagstöd för att befäl inom den utländska militära styrkan ska kunna utöva disciplinärt och/eller straffrättsligt förfarande över medlemmarna i den utländska militära styrkan på svenskt territorium. I nuläget finns det inga beslut eller lagstiftning som medger sådana befogenheter.

Det bör dock i sammanhanget observeras att regeringen i samband med att Sverige ratificerade Pff Status of Forces Agreement (SOFA) gjorde en reservation som innebär att avtalets bestämmelser om att den utländska militära styrkan får utöva jurisdiktion i landet man besöker, men att denna reservation enligt regeringen inte ”inbegriper de åtgärder som vidtas av militärmyndigheterna i en sändande stat, vilka är trängande nödvändiga för att upprätthålla lugn och ordning inom styrkan”.

Skyddslagen och utländska militära styrkor

Områden där Försvarsmakten har satts in för att hindra en kränkning av Sveriges territorium eller för att möta ett väpnat angrepp mot landet får beslutas som skyddsobjekt (5 § 3 p skyddslagen). Försvarsmakten får fatta ett sådant beslut för tre dygn, därefter är det länsstyrelsen i det län där området ligger som ska fatta beslut. Även områden där ett Natohögkvarter eller en främmande stats militära styrka bedriver militär verksamhet inom ramen för samförståndsavtalet om värdlandsstöd mellan Sverige och Nato får beslutas som skyddsobjekt (5 § 5 p skyddslagen). Försvarsmakten får fatta ett sådant beslut, utan begränsning i tid. Förutom vid Nato-ledd verksamhet enligt samförståndsavtalet om värdlandsstöd finns det ingen grund i skyddslagen att besluta om skyddsobjekt där en främmande militär styrka bedriver operativ (skarp) verksamhet t.ex. i syfte att hindra kränkningar av svenskt territorium eller möta ett väpnat angrepp mot Sverige. Möjligheten att förklara områden där utländska militära styrkor bedriver verksamhet för skyddsobjekt är – förutom avseende Nato-ledd verksamhet – i nuläget begränsat till övningsverksamhet (jfr. 5 § 4 p skyddslagen (2010:305)).

Lednings- och lydnadsförhållanden

Lednings- och lydnadsförhållanden över den svenska militära styrkan i förhållande till tredje part samt graden av integration med tredje parts militära styrkor i genomförandet av operationen ska klarläggas innan operationen genomförs och kunna redovisas inför riksdags- och regeringsbeslut om att ge eller ta emot stöd från ett annat land.

Lednings- och lydnadsförhållanden över den utländska militära styrkan i förhållande till Sverige och Försvarmakten samt graden av integration med Försvarmakten i genomförandet av operationen ska klarläggas innan operationen genomförs och kunna redovisas inför riksdags- och regeringsbeslut om att ge eller ta emot stöd från ett annat land.

Statusavtal

Länder som ingår i Nato eller Partnerskap för fred (Pff) samarbetet och som genomför militär verksamhet i Sverige efter inbjudan omfattas av bestämmelserna i statusavtalet "Avtal mellan de stater som är parter i Nordatlantiska fördraget och de andra stater som deltar i Partnerskap för fred om status för deras styrkor" (Pff SOFA), som hänvisar till bestämmelserna i "Avtal mellan parterna i Nordatlantiska fördraget om status för deras styrkor" (Nato SOFA), förutsatt att landet i fråga är part till Pff SOFA eller Nato SOFA.

I artikel XV (1) i Nato SOFA framgår det att avtalet (med vissa undantag) "förblir i kraft om sådana fientligheter utbyter som avses i Nordatlantiska fördraget". Dock har varje part till avtalet då rätt att med sextio dagars varsel till de övriga parterna upphäva tillämpningen av vilken som helst av bestämmelserna i avtalet. Pff SOFA innehåller ingen motsvarande reglering avseende avtalets tillämplighet i krig. Eftersom Nordatlantiska fördraget inte gäller för sådana stater som inte är medlemmar i Nato kan det argumenteras för att bestämmelsen i artikel XV (1) i Nato SOFA inte kan bli tillämplig för dem. Å andra sidan kan det anföras att även Pff-stater kan bli inblandade i militär verksamhet som Nato-länder bedriver enligt det Nordatlantiska fördraget och att Nato/Pff SOFA då fortsätter att vara tillämpligt. Ytterst är frågan om Pff SOFA:s ev. tillämplighet i krig en fråga för regeringen att bestämma. Sannolikt kommer det dock i vart fall att krävas en kompletterande reglering till dessa statusavtal i händelse av krig rörande bl.a. frågor om skadeståndsansättning för krigsskador och jurisdiktion över utländsk militär personal på en annan stats territorium.

Om Nato genomför verksamhet på svenskt territorium regleras statusen för Nato:s högkvarter (eller utsända delar av ett sådant högkvarter) samt dess personal av det kompletterande tilläggsprotokollet till Pff SOFA. Det kompletterande tilläggsprotokollet innehåller inga bestämmelser som anger huruvida det fortsätter att vara giltigt i händelse av krig.

Värdlandsstöd

Värdlandsstöd (VLS) är ett sammanfattande begrepp på det militära och/eller civila stöd som lämnas i fred, kris och krig av en nation till en annan nation eller organisation, som efter inbjudan till övningsverksamhet, transitering och/eller insatser, befinner sig på värdlandets territorium.

VLS innebär bl.a. att i förväg förbereda de praktiska arrangemang som krävs för att ett utländskt militärt förband ska kunna verka på svenskt territorium, t.ex. genom att inneha och avdela resurser för logistik, ledning och samverkan på olika nivåer. Förmåga till VLS innefattar också att säkerställa att det finns rättsliga regler avseende utländska militära förbands uppträdande på svenskt territorium. Förekomsten av statusavtal, såsom t.ex. Nato/Pff SOFA, är en viktig del av den rättsliga regleringen för utländska militära förband och deras verksamhet i Sverige.

Sedan 2016 har Sverige ingått ett särskilt samförståndsavtal (MoU) med Nato om värdlandsstöd. Avtalet gäller när Nato-ledd verksamhet genomförs på svenskt territorium, och omfattar i det fallet förutom Nato och dess högkvarter även alla truppbidragande länder som deltar i den Nato-ledda verksamheten. Samförståndsavtalet om värdlandsstöd är ett övergripande ramavtal på strategisk nivå och förutsätter att underavtal ingås för varje verksamhet som genomförs. Försvarsmakten får förhandla och ingå sådana underavtal endast grundat på ett beslut med bemyndigande från regeringen.

Vid samverkan med Nato- eller Pff länder som inte är del av Nato-ledd verksamhet regleras värdlandsstöd, vad gäller avtal, istället av Nato/Pff SOFA samt eventuella specifika avtal som ingås för en viss verksamhet. Även i det fallet gäller att Försvarsmakten får förhandla och ingå sådana avtal endast grundat på ett beslut med bemyndigande från regeringen.

Utbyte av information

Vid operativ samverkan med ett annat land kan det uppstå behov av att utbyta information som omfattas av försvarssekretess enligt 15 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Enligt bestämmelsen gäller sekretess för uppgift som rör

verksamhet för att försvara landet eller planläggning eller annan förberedelse av sådan verksamhet eller som i övrigt rör totalförsvaret, om det kan antas att det skadar landets försvar eller på annat sätt vållar fara för rikets säkerhet om uppgiften röjs. Uppgifter inom Försvarsmakten som kan omfattas av sekretess enligt denna bestämmelse är uppgifter om Försvarsmaktens organisation, metoder, förmåga, inriktning, materiel/utrustning och personal.

Av 8 kap. 3 § OSL framgår vidare att en uppgift som omfattas av sekretess inte får röjas för en utländsk myndighet eller en mellanfolklig organisation om inte

- utlämnande sker i enlighet med särskild föreskrift i lag eller förordning, eller
- uppgiften i motsvarande fall skulle få lämnas ut till en svensk myndighet och det enligt den utlämnande myndighetens prövning står klart att det är förenligt med svenska intressen att uppgiften lämnas till den utländska myndigheten eller mellanfolkliga organisationen.

Av förordningen (2010:649) om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter vid samarbete med utländsk myndighet framgår att Försvarsmakten får lämna uppgifter som omfattas av sekretess enligt 15 kap. 2 § OSL till en utländsk myndighet som deltar i ett samarbete inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde enligt en sådan överenskommelse som avses i 10 kap. 1 § regeringsformen om överenskommelsen ingåtts av

- regeringen, eller
- en förvaltningsmyndighet efter uppdrag från regeringen enligt 10 kap. 2 § regeringsformen.

Det som avses är alltså ett mellanstatligt avtal om samarbete som ingåtts av regeringen eller av Försvarsmakten. Av andra stycket i förordningen framgår vidare att en uppgift endast får lämnas ut om det enligt den utlämnande myndighetens prövning är nödvändigt för att genomföra samarbetet. Försvarsmakten får inte heller lämna ut uppgift som är av synnerlig betydelse för rikets säkerhet eller som kan ge underlag för utvecklingen av motmedel mot Sveriges försvarssystem.

En viktig skillnad mellan förordningen och 8 kap. 3 § OSL är att förordningen endast medger utlämnande av information som omfattas av försvarssekretess till utländsk myndighet medan 8 kap. 3 § OSL medger utlämnande av sekretessbelagd information till mellanfolklig organisation eller utländsk myndighet.

Om det inte finns stöd för att lämna ut sekretessbelagd information till ett annat land i 8 kap. 3 § 2 p OSL eller i förordningen om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter vid samarbete med utländsk myndighet, krävs ett särskilt regeringsbeslut för att Försvarsmakten ska kunna delge sådan information.

Ett beslut om att lämna ut sekretessbelagd information enligt förordningen eller 8 kap. 3 § OSL (samt ev. enligt ett särskilt regeringsbeslut) förutsätter en prövning av myndigheten. Rätten att fatta beslut om delgivning av information är inte delegerad enligt FM ArbO varför ett sådant beslut ska fattas av ÖB. ÖB kan i sitt beslut vidaredelegera beslutanderätten till direkt underställd chef. Ett beslut om att lämna ut sekretessbelagd information behöver heller inte fattas för varje utlämnandetillfälle utan ett beslut kan fattas för utlämnande av en viss kategori av information, t.ex. lägesinformation.

Sekretessbelagd information som ges eller tas emot från ett annat land ska hantearas och skyddas i enlighet med bestämmelserna i ett generellt säkerhetsskyddsavtal (GSA), förutsatt att det finns ett sådant med landet i fråga. MUST SÄK för en förteckning över vilka länder Sverige har giltigt GSA med.

Övrig rättslig reglering som kan krävas avseende utländska militära förbands möjlighet att verka på svenskt territorium

Utöver det som angivits ovan finns det annan lagstiftning som sannolikt behöver beaktas när det gäller ett utländskt militärt förbands möjligheter att kunna lämna militärt stöd på svenskt territorium. Detta gäller exempelvis

- hantering och överföring av explosiva varor enligt lagen (2010:1011) och förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor,
- transport av farligt gods enligt lagen (2006:263) och förordningen (2006:311) om transport av farligt gods,
- reglering av utländsk militär luftfart enligt 14 kap. luftfartslagen (2010:500) och 14 kap. luftfartsförordningen (2010:770),
- Radiosändningar och frekvenstilldelning enligt lagen (2003:389) och förordningen (2003:396) om elektronisk kommunikation och
- krav på tillstånd från ISP för utförelse av krigsmateriel enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel.

Rättslig reglering av Sveriges försvarssamarbete med Finland

Utredningen om en rättslig reglering av försvarssamarbetet med Finland hade i uppdrag att överse de rättsliga förutsättningarna för Sveriges försvarssamarbete med Finland, med utgångspunkt i den analys av regeringsformens reglering som gjordes i Förutsättningsutredningens betänkande.

Syftet med utredningen var att tillförsäkra att nödvändiga beslut om att ge och ta emot militärt stöd inom ramen för det svensk–finska försvarssamarbetet kan fattas med tillräcklig skyndsamhet samt att finska styrkor som lämnar stöd till Sverige ska ha de befogenheter i Sverige som är nödvändiga. Utredningen lämnade betänkandet i april 2018.

Utredningen förslår en ny lag om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland. I lagen bemyndigas regeringen att fatta beslut om:

1. att sätta in svenska väpnade styrkor för att på begäran av Finland lämna stöd med att hindra kränkningar av finskt territorium,
2. att begära stöd från Finland i form av militära styrkor för att
 - (1) hindra kränkningar av svenskt territorium i fred, eller
 - (2) möta ett väpnat angrepp mot Sverige,
3. att finska militära styrkor som lämnar stöd enligt den föreslagna lagen ska ha vissa befogenheter i Sverige nämligen:
 - (1) befogenhet som skyddsvakt enligt 11-14 §§ skyddslagen (2010:305)
 - (2) befogenhet enligt 10 § första stycket 1, 2 och 4 samt andra stycket polislagen (1984:387), när de tjänstgör för bevakning och för att upprätthålla ordning inom styrkan
 - (3) de straffrättsliga och disciplinära befogenheter som finska myndigheter enligt finsk lagstiftning har gentemot personalen inom styrkan, samt
 - (4) befogenhet att besluta om förfogande och dispositionsförbud enligt 5 § 1 och 2 samt 6 § förfogandelagen (1978:262), och
 - (5) befogenhet att besluta om förstöring enligt 7 § lagen om undanförsel och förstöring (1992:1402) under förutsättning att dessa bestämmelser helt eller delvis har trätt i tillämpning (dvs. i allt väsentligt under höjd beredskap eller i krig).

Utredningen föreslår vidare ändringar i viss övrig lagstiftning som bedöms som nödvändiga för att de finska militära styrkorna ska kunna ge ett ändamålsenligt stöd, enligt följande:

- att införa en ny punkt i 5 § skyddslagen (2010:305) som innebär att också områden där finska militära styrkor lämnar stöd enligt lagen om operativt militärt stöd

- mellan Sverige och Finland ska kunna förklaras vara skyddsobjekt. Med anledning av detta föreslås även vissa följdändringar i skyddsförordningen (2010:523),
- att införa bemyndiganden i luftfartslagen (2010:500) och luftfartsförordningen (2010:770) som innebär att regeringen eller Försvarsmakten får besluta om finsk militär luftfartsverksamhet i Sverige som bedrivs inom ramen för lagen om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland,
 - att undantag medges från tillståndskravet för hantering och överföring av explosiva varor i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor för finska militära styrkor som lämnar stöd enligt 2 § föreslagna lag om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland,
 - att när finska militära styrkor lämnar stöd enligt 2 § i den föreslagna lagen ska lagen (2006:263) om transport av farligt gods och förordningen (2006:311) om transport av farligt gods inte tillämpas på transporter av varor enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor, när transporter utförs av finsk militär styrka, eller på transporter med finska luftfartyg, örlogsfartyg och stridsfordon,
 - att tillståndsplikten för användning av radiosändare enligt 3 kap. 1 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och övriga villkor för användning av radiosändare undantas för finska militära styrkor. De får bara använda radiosändare inom radiofrekvenser som tilldelats Försvarsmakten. Försvarsmakten får bestämma över användningen,
 - att tillstånd enligt 6 § första stycket lagen (1992:1300) om krigsmateriel inte ska behövas när det gäller utförsel av krigsmateriel i vissa fall när beslut om att begära stöd fattats med stöd av den föreslagna lagen om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland,
 - en ny förordning om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter vid operativt militärt stöd inom försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland.

Utredningsförslaget finns för närvarande för beredning vid Försvarsdepartementet. och ny lagstiftning förväntas finnas på plats vid halvårsskiftet 2020. Det erinras om att lagstiftningen kan komma att skilja sig från utredningens förslag enligt ovan.

Bilaga 3: Natos lednings- och lyd-nadsbegrepp

Dessa definitioner är hämtade ur AJP-3, edition C, version 1, February 2019.

Authority	FULLCOM	OPCOM	OPCON	TACOM	TACON
Task organize the assigned element	x	x			
Assign missions to the assigned element	x	x	x (limited)		
Assign tasks to the assigned element for the purpose of which it has been assigned	x	x	x	x (limited)	
May further delegate command authority	OPCOM OPCON TACOM TACON	OPCOM OPCON TACOM TACON	OPCON TACOM TACON	TACOM TACON	TACON
Coordinate movement, local defence and force protection	x	x	x	x	x
Planning and coordination	x	x	x	x	x
Administrative and logistic responsibility	x				
FULLCOM full command OPCOM operational command	OPCON operational control TACON tactical control		TACOM tactical command		

Degrees of authority in operations. A common understanding of the degrees of authority is a prerequisite for effective co-operation under NATO military command structures. The following definitions form the basis for this common understanding.

- a. Full command (FULLCOM) is the military authority and responsibility of a commander to issue orders to subordinates. It covers every aspect of military operations and administration and exists only within national services. The term 'command' as used internationally implies a lesser degree of authority than when it is used in a purely national sense. No NATO or coalition commander has FULLCOM over the forces assigned to their since, in assigning forces to NATO, nations will delegate only operational command or operational control.
- b. Operational command (OPCOM) is the authority granted to a commander to assign missions or tasks to subordinate commanders, to deploy units, to reassign forces, and to retain or delegate operational and/or tactical control as the com-

mander deems necessary. It does not of itself include responsibility for administration or logistics. Beside full command the gaining commander may task organize only under OPCOM the assigned unit and thus assign separate missions to it and its component parts. A commander may employ assigned forces under OPCOM for any purpose.

- a. Operational control (OPCON) is the authority delegated to a commander to direct forces assigned so that the commander may accomplish specific missions or tasks, which are usually limited by function, time, or location and to deploy units concerned, and to retain or assign tactical control of those units. It does not include authority to assign separate employment of components of the units concerned. Neither does it, of itself, include administrative or logistic control. For forces allocated under OPCON the gaining commander may not break up the organizational integrity of the force for separate employment. Under OPCON forces assigned may only be employed within certain constraints such as function, time or location imposed by the higher authority. For example, the forces may only be assigned for a single phase of a particular operation. This may be done for national purposes in the case of a multinational context, where it is in a participating nation's interest to constrain in some fashion the employment of the contributed force. Under OPCON the gaining commander may assign a mission to the assigned element that is distinct from but related to, the gaining commander's overall mission.
- b. Tactical command (TACOM) is the authority delegated to a commander to assign tasks to forces under his command for the accomplishment of the mission assigned by higher authority. Under TACOM the gaining commander may only allocate to the assigned force a specific task consistent for the accomplishment of the mission and purpose assigned by the higher commander, that is, within the parameters of the current mission given by the higher authority. TACOM is used where the superior commander recognizes the need for additional resources for a task but requires the resources intact for a later role. Under TACOM the assigned force is allocated for specific tasks and is allocated normally for a limited period of time. This prevents the gaining commander from employing the assigned force in a role or manner not intended by the higher commander. When the task is complete or the specific timeframe expires, the TACOM relationship with the gaining force ends. TACOM is usually applied to specific situations and to elements that have unique capabilities.
- c. Tactical control (TACON) is the detailed and, usually, local direction and control of movements or manoeuvres necessary to accomplish missions or tasks assigned. TACON is generally used to indicate those units that will be located within another unit or formation's assigned geographical boundaries, and by so assign-

ning the gaining unit becomes responsible for coordination aspects within the shared area of operations. The gaining commander has authority to coordinate local defence, force protection and terrain allocation.

- d. Administrative control is the direction or exercise of authority over subordinate or other organizations in respect to administrative matters such as personnel management, supply, services and other matters not included in the operational mission of the subordinate or other organizations.
- e. Coordinating authority is the authority granted to a commander or other individual with assigned responsibility to coordinate specific functions or activities of two or more forces, commands, services or organizations. The commander or individual has the authority to require consultation between the organizations involved or their representatives, but does not have the authority to compel agreement. In case of disagreement between the organizations involved, the commander or individual should attempt to obtain essential agreement by discussion. In the event they are unable to obtain essential agreement they shall refer the matter to the appropriate authority.
- f. If a nation so desires, some level of authority over logistics may be granted to a NATO commander over assigned logistic units and organizations in the JOA, including national support elements, Joint Logistic Support Group, and NATO force integration units that empowers them to synchronize, prioritize, and integrate their logistics functions and activities to accomplish the joint theatre mission. Any level of control over logistics would be specified in the nation's TOA letter and would not confer authority over the nationally owned resources held by a national support element, except as agreed in the TOA.

Redaktionell information

Doktrin för gemensamma operationer 2020 har tagits fram mot bakgrund av en förändrad omvärld och Försvarsmaktens ominriktning mot ett nationellt försvar, enskilt eller tillsammans med andra parter, genom försvarsbeslutet 2015. 2016 fastställdes Militärstrategisk doktrin av samma skäl.

Kärnarbetsgruppen har varit motorn i arbetet och arbetat kontinuerligt med textutveckling m.m. Den större arbetsgruppen med representanter från Försvarsmaktens alla ledningar och Försvarshögskolan har mötts på månadsbasis för seminariebehandling av olika delar, informationsgivning och förankring.

Doktrin för gemensamma operationer 2020 har genomgått två remisser varav en också till externa myndigheter. Flera diskussioner i olika seminarieformer har genomförts samt återkommande behandling i insatschefens operativa chefsgrupp.

Dialog har förts med chefen för ledningsstabens inriktningsavdelning direkt och genom strategisk analysgrupp – utveckling. Under arbetet har allt underlag funnits tillgängligt på samarbetsyta Emilia:

<http://samarbetsytor.emilia.swedi.mil.se/sites/operativdoktrin19>

Sakansvarig

Jonas Fröberg, insatsstaben

Kärnarbetsgruppen

Jonas Fröberg, insatsstaben (ordf.)

Per Age, insatsstaben

Pertti Puurtinen, marinstaben

Stefan Berner, insatsstaben

Thomas Glanshed, insatsstaben

Jonas Lind, ledningsstabens inriktningsavdelning

Thomas Magnusson, ledningsstabens inriktningsavdelning (DCDC, UK)

Anders Josefsson, Försvarshögskolan

Ola Bogren, Försvarshögskolan

Per Barius, Försvarshögskolan

Karl Skoog, insatsstaben (Totalförsvarets forskningsinstitut)

Arbetsgruppen har haft representation från ledningar, förband, skolor och centrum.

Styrgruppen har utgjorts av ledningsstabens inriktningsavdelnings strategiska analysgrupp – utveckling (SAG-U).

Referensgruppen (operativ chefsgrupp)

Jan Thörnqvist, insatschef

Urban Molin, stf. insatschef

Peder Ohlsson, stabschef insatsstaben

Karl Engelbrektsson, arméchef

Fredrik Ståhlberg, vicerektor Försvarshögskolan

Anders Olofsson, stf. marinchef

Carl-Johan Edström, flygvapenchef

Anders Löfberg, chef för specialförbandsledningen

Ulf Siverstedt, chef för Norra militärregionen

Thomas Karlsson, chef för Mellersta militärregionen

Peter Hederstedt, chef för Västra militärregionen

Jan Pålsson, chef för Södra militärregionen

Mattias Ardin, chef för Gotlands regemente

Inbjudna har varit:

Stefan Sandborg, rikshemvärnschef

Michael Nilsson, logistikchef

Anna Eriksson, ledningssystemchef

Bildförteckning

I denna publikation förekommer följande bilder med verkshöjd:
Fotograf/Illustratör anges med namn och organisatorisk tillhörighet.

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Hur FM säkrat rätten att använda bild
1.1	Jonas Fröberg	Anställd som tagit bilden i tjänsten, Försvarsmaktens bild
1.2	Anna-Karin Weitzig	Försvarsmaktens bild
2.1	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
2.2	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.1	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.2	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.3	Jimmie Adamsson	Försvarsmaktens bild
3.4	Jimmy Croona	Försvarsmaktens bild
3.5	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.6	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.7	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.8	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.9	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.10	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
3.11	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.1	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.2	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.3	Alexander Karlsson	Försvarsmaktens bild
4.4	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.5	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.6	Jonas Olsson	Försvarsmaktens bild
4.7	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.8	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.9	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.10	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.11	Mats Carlsson	Försvarsmaktens bild
4.12	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
4.13	Ingrid Ärfström	Försvarsmaktens bild
4.14	Ingrid Ärfström	Försvarsmaktens bild

4.15	Ingrid Ärfström	Försvarsmaktens bild
B.1.1	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
B.1.2	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
B.1.3	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
B.1.4	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
B.1.5	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
B.1.6	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
B.1.7	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild
B.1.8	Anna-Karin Wetzig	Försvarsmaktens bild

Källförteckning

Finkel, Meir. 2011. *On flexibility*. Stanford Security Studies
 Håkansson, Kersti och Tirud, Ove. 2002. *Essäer inom krigsvetenskap*. Försvarshögskolan
 Neretnieks, Karlis. 2016. *Hotet. Mål och medel vid ett eventuellt väpnat angrepp mot Sverige*. Kungliga Krigsvetenskapsakademin,
 Smedberg, Marco. 1994. *Om stridens grunder*. Page One publishing
 Vigo, Milan N. 2008. *Joint Operational Warfare*. Försvarshögskolan
 Wikström, Niklas et al. 2005. *Gemensam strid*. Försvarshögskolan

Källor utom Försvarsmakten

Motståndskraft, Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025 (Ds 2017:66)
 Värnkraft, Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021-2025 (Ds 2019:8)
 Allied Joint Doctrine, Nato
 Joint Defence Publications, UK
 Joint Doctrine and Handbook UK

Källor inom Försvarsmakten

Arméreglemente 2013, gällande från och med 2017-12-24
 Doktrin för gemensamma operationer 2005, upphävd 2014-01-31
 Försvarsmaktens arbetsordning 2020, gällande från och med 2020-01-30
 Militärstrategisk doktrin 2016, gällande från och med 2016-03-22
 MUST årsöversikt 2018
 Operativ doktrin 2014, gällande från och med 2014-01-31
 Svensk planerings- och ledningsmetod 2017, gällande från 2017-07-01
 Taktikreglemente för marinen, TRM 2010, gällande från och med 2010-12-14
 Taktikreglemente Luftoperationer 2017, gällande från och med 2017-04-01
 Tillväxt för ett starkare försvar, FM2015-13192:15

Länk till gällande Natopublikationer på Försvarsmaktens intranät (emilia):
<http://emilia.swedi.mil.se/Organisation/sdhp/Sidor/NATO-publikationer.aspx> FMV håller samman frågor om standarder inom försvarsområdet via försvarsstandardisering, FSD

Länk NSO websida:
<https://nso.nato.int/nso/> Medlemskap NSO websida:
nso@nso.nato.int

Militärstrategisk doktrin och Doktrin för gemensamma operationer utgör tillsammans Försvarsmaktens doktrin.

Denna del förklarar och förmedlar ett gemensamt förhållningssätt och utgör ett stöd för chefer och stabsmedlemmar vid genomförandet av gemensamma operationer.

FÖRSVARSMAKTEN

107 85 Stockholm
www.forsvarsmakten.se

DGO 2020
M7739-354030

